

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**MİMARLIKTA “ETKİ”YE
“MEM” KAVRAMI ÜZERİNDEN EPİDEMİYOLOJİK BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hilal KAYNAR

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

ŞUBAT 2023

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**MİMARLIKTA “ETKİ”YE
“MEM” KAVRAMI ÜZERİNDEN EPİDEMİYOLOJİK BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hilal KAYNAR
(502191012)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurbın PAKER KAHVECİOĞLU

ŞUBAT 2023

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502191012 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Hilal KAYNAR, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “MİMARLIKTAKİ “ETKİ”YE “MEM” KAVRAMI ÜZERİNDEN EPİDEMİYOLOJİK BAKIŞ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Nurbın PAKER KAHVECİOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Meltem AKSOY**

Dr. Öğr. Üyesi Erdem CEYLAN

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : 29 Aralık 2022
Savunma Tarihi : 13 Şubat 2023

Aileme,

ÖNSÖZ

Yüksek lisans boyunca, açık görüşlülüğü, sakinleştirici ve yol gösterici tavrı ile bu sürece adapte olmamı kolaylaştıran, yönlendiğim akademik hayatın henüz başlangıcı niteliğinde olan bu tez çalışmasında gösterdiği desteğiyle motivasyonumu hiç kaybetmememi sağlayan değerli hocam Nurbin Paker Kahvecioğlu'na en içten teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman olduğu gibi bu süreçte de koşulsuz sevgisi, desteği ve güveniyle yanımda olan aileme, desteğini her zaman hissettirerek attığım adımlarda beni cesaretlendiren tüm arkadaşlarıma ve son olarak, gösterdiği anlayış ve sonsuz desteği için sevgili eşim Emre Kaynar'a minnettarım.

Aralık 2022

Hilal Kaynar
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	iiiv
SUMMARY	xvii
1.GİRİŞ	1
1.1 Amaç ve Kapsam.....	2
1.2 Yöntem ve Kurgu	4
2. MİMARLIKTAKİ “ETKİ” OLGUSU	7
2.1 Tarihsel Süreçte Bireyler Arası Etkileşimler.....	7
2.1.1 “Taklit” ve taklide yönelik geliştirilen stratejiler	8
2.1.2 “Taklit”ten “etki”ye	16
2.1.3 “Etki” olgusu üzerine.....	18
2.2 Bireyler Arası Etkileşime Bilişsel Bakış	20
3. ETKİ BİRİMLERİ OLARAK “MEM”LER	25
3.1 Memetik Kuram.....	25
3.1.1 “Mem” kavramı	26
3.1.2 Memlerin eşlenmesi	27
3.1.3 Memlerin yapısı	29
3.1.4 Memlerin eşlenme ortamı ve araçları	37
3.2. Memler ve Kitle İletişim Araçları Etkileşimi	40
4. MİMARLIKTAKİ “ETKİ”NİN MİMARLIK YAYINLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: KAVRAMLAR EPİDEMİYOLOJİSİ	49
4.1 Mimarlık Dergilerine Mem Kavramı Aracılığıyla Bir Bakış	49
4.2 Kavramların Epidemiyolojisi ve Değerlendirmeler.....	55
5. SONUÇ.....	67
KAYNAKLAR	71
EKLER.....	75
ÖZGEÇMİŞ.....	85

KISALTMALAR

TDK : Türk Dil Kurumu

MoMA : Museum of Modern Arts

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Tez İzleği.....	6
Şekil 2.1 : S. Serlio, The Third Book (Üçüncü Kitap) (Url-2).....	12
Şekil 2.2 : Madrazo tarafından yanyana getirilen Palladio'nun villa tasarımları, (Madrazo, 1995).	12
Şekil 2.3 : J.N.L. Durand, Recueil et Parallele des edifices de tout genre anciens et modernes (Tüm Eski ve Yeni Bina Türlerinin Tasvirleri ve Karşılaştırılmaları), 1800 (Url-3).	13
Şekil 2.4 : J.N.L. Durand, Precis des Leçons d'Architecture Données à l'Ecole Royale Polytechnique (Mimarlık Dersleri), 1802-1805 (Url-4).....	14
Şekil 2.5 : Bir Roma Planının Analitik Eskizi: Caracalla Hamamı (Plate 38, Indication in Architectural Design, David Varon, 1916) (Url-5).	15
Şekil 3.1 : Memler için ana seçim kriterlerinin bir özeti (En aktif oldukları aşamaya ve seçimden sorumlu sisteme göre sınıflandırılmıştır) (Heylighen, 1998).	31
Şekil 3.2 : Exactitudes Çalışmasından Üç Örnek (Url-11).	34
Şekil 3.3 : D Binası ve Guidecca Kent Dokusundan Bir Örnek Karşılaştırması (Url- 12).	35
Şekil 3.4 : Bir Mem Örneği Olarak Beyaz Sövelerin ve Doğrama Düzeninin Yayılması (Url-12).	35
Şekil 3.5 : Zucchi'nin Memlerinin Asıl Kaynağı Olan Belediye Binası, Bagnolo Piemonte, 1975-82 (Url-12).	36
Şekil 3.6 : D Binası'nın Yer Aldığı Resimler, G.Tonelli, V. Niccolai, J. Mayoral, L. İmpeduglia, S. Balme (Url-12).	36
Şekil 3.7 : Memetik Kuram Çözümlemesi, Çıkarımlar ve Mimarlıkta Olası Karşılıkları (okunabilir hali için bkz. Ek-A).	39
Şekil 3.8 : The Gossips, Norman Rockwell (Url-13).	41
Şekil 3.9 : Kutsal Mezar Odası, San Pancrazio Kilisesi, Floransa (solda), Kudüs'te bulunan Mezar Odası Çizimi (sağda) (Carpo, 2011).	39
Şekil 3.10 : S. Serlio, The Fourth Book (Dördüncü Kitap) (Url-2).....	39
Şekil 3.11 : Voisin Evleri, L'Esprit Nouveau 2 (1920), Colomina	39
Şekil 4.1 : Seçilen Üç Derginin 2022 Yılı Son Sayılarına Ait Kapakları.....	50
Şekil 4.2 : Mem/Kavram Havuzu (Kısmi) (okunabilir hali için bkz.Ek-B).	53
Şekil 4.3 : “Anytime” Meminin Mem Havuzundaki Dağılımı.....	54
Şekil 4.4 : Covid-19 Salgını Sonrası İlgili Memlerin Mem Havuzundaki Dağılımı .	54
Şekil 4.5 : 2019-nCoV Salgını Yayılma Grafiği (Url-21).	55
Şekil 4.6 : Hong Kong'da Gelişen Koronavirüs Hastalığı 2019 (COVID-19) Salgını Grafiği (Url-22)	56
Şekil 4.7 : Görülme Sayılarına Göre Memler ve İlişki Ağı.....	57
Şekil 4.8 : “Sürdürülebilirlik” Memi Etki Alanı Grafiği.	58
Şekil 4.9 : “Sürdürülebilirlik”i İçeren Mem Kompleksi Yayılım Grafiği.	60

Şekil 4.10 : “Katılımcılık” Memi Etki Alanı Grafiği.....	62
Şekil 4.11 : “Katılımcılık”ı İçeren Mem Kompleksi Yayılım Grafiği.	63
Şekil 4.12 : Mem Havuzundan Seçilen Çeşitli Kavramların Yayılım Grafiği 1.	64
Şekil 4.13 : Mem Havuzundan Seçilen Çeşitli Kavramların Yayılım Grafiği 2.	65
Şekil 4.14 : İlişkili Dört Kavramın Çakıştırılmış Yayılım Grafiği.	66

MİMARLIKTA “ETKİ”YE “MEM” KAVRAMI ÜZERİNDEN EPİDEMİYOLOJİK BAKIŞ

ÖZET

Tarih boyunca görsel ve yazınsal sayısız üretimden oluşan mimarlık ortamı, yeni yapılacak üretimler için de düşünsel bir zemin oluşturmuştur. Mevcut ortamla ve önceki üretimlerle ilişkilenme şekilleri ve bu duruma yaklaşımlar, her dönemin yaratıcılık ve üretim anlayışına göre çeşitlilik göstermekle birlikte, özellikle modernizmle beraber yerini istenmeyen ve açığa çıkma ihtimali endişe yaratan etkiye bırakmıştır. Yaratıcılığın ve özgünlüğün ön planda olduğu bir disiplin olan mimarlıkta, özellikle yoğun bir bilgi sağanağı altında kaldığımız günümüzde, inşa edilen yapılar, projeler, yazılanlar ve konuşulanların sürekli dolaşımında olmasıyla oluşturdukları etkinin kaçınılmazlığı ve bu durumun kabul görmesinin zorluğunun yarattığı ikircikli durum tez çalışmasının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Tez çalışmasının amacı, mesafelenilen bir durum olmak yerine, fikirlerin yayılım gücünü olağan kabul ederek, mimarlık ortamındaki yansımalarının izinin sürülmesidir. Çalışma öncelikle tarihsel perspektifte bireyler arası aktarımların farklı şekillerini inceleyerek, taklit ve etki kavramlarını bu bağlamda tartışmakta, ardından etki olgusunun doğasını kavramak üzere bilişsel süreçler ve kültür çalışmaları aracılığıyla disiplin dışı yaklaşımlara başvurarak, tezin kurgusunun oluşturulmasında getirdikleri farklı bakış açılarından yararlanmaktadır. Bu yaklaşımlar doğrultusunda, kültürü inceleyen ve fikirler, şarkılar, sloganlar, giysi modaları ve yapım yöntemleri gibi zihinden zihine aktarılan öğelere “mem” adını vererek, “mem”lerin eşlenmesiyle kültürel iletimin gerçekleştiği fikrine dayanan memetik kuram, etkiyi oluşturan aktarım mekanizmalarını anlamlandırmak üzere ele alınmaktadır. Memetik kuramdan ödünç alınan “mem” kavramı, zihinden zihine eşlenerek etkinin oluşumunu sağlayan birimler olarak değerlendirilmekte, mimarlıkta etkiyi incelemek için kavramsal bir araç olarak kullanılmaktadır.

Yalnızca zihinlerde değil, iletişim ortamlarının kendisinde de bulunan “mem”lerin, bu ortamlardan beslenen mimarlık aktörlerinin zihinlerine eşlenmesi fikri, mimarlık medyasının üretimleri yönlendirme ve etki alanı oluşturmadaki etkin rolüne işaret ederken aynı zamanda mimarlık medyası, yapılan yeni üretimlerin mevcut ortama katıldığı ve etki alanlarının okunması için zemin sağlayan bir “mem havuzu” olarak değerlendirilmektedir.

Literatür araştırmalarından elde edilen kavramsal çerçeve doğrultusunda tez çalışmada, mimarlık medyasında dolaşımda olan ve “mem” olarak belirlenen bazı kavramların etki alanlarını okumaya çalışmak ve bu doğrultuda bir okuma yöntemi geliştirmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda etkinin bulanıklaşan, tespiti ve takibi zor olan doğası göz önünde bulundurularak, etki alanlarının incelenmesi için izlenebilir bir zemin sağlaması açısından, yazınsal mimarlık ortamı ve bu ortam aracılığıyla aktarılan kavramlar ele alınmaktadır.

Bir bulaşma ya da enfeksiyon olarak da değerlendirilen “mem” yayılımını incelemeye, tıpta hastalıkların belirli bir popülasyon içindeki görülme sıklığı, dağılımı ve hastalık oluşumunu etkileyen faktörleri araştıran “epidemioloji”yle analogi kurularak, belirlenen kavramlara dair üç dergi üzerinden bir tür epidemiyolojik inceleme yapılmakta, bir başka deyişle epidemiyolojik inceleme aracılığıyla, sayısal verilerin görselleştirilmesi sayesinde “mem”lerin yayılımı ve etki alanlarını görünür kılmak üzere bir okuma yöntemi geliştirilmektedir.

Sonuç olarak, mimarlığın sürekli karşı karşıya kaldığı etki olgusuna, içinde bulunulan yerden bir adım dışarı çıkarak öncelikle etkinin kendi doğasını anlamak üzere alan dışı yaklaşımlar geliştirmek, konunun kavranışına yeni açılımlar getirmiştir. Mimarlık medyasının, mimarlık ortamındaki üretimlerin belirli etki alanları çerçevesinde şekillenmesinde etkin rol oynadığı öne sürülebilir. Bu etki alanlarının görünür kılınması, üretimlerin farklı bir bağlam aracılığıyla değerlendirmesi ve yeni ilişkilerin keşfedilmesinde, epidemiyoloji aracılığıyla geliştirilen okuma yönteminin güçlü potansiyellere sahip olduğu düşünülmektedir.

AN EPIDEMIOLOGICAL VIEW OF “INFLUENCE” IN ARCHITECTURE THROUGH THE CONCEPT OF “MEME”

SUMMARY

The architectural environment, which consists of numerous visual and literary productions throughout history, has also created an ideational ground for new productions. The ways of relating to the architectural environment, previous productions, and approaches to this situation vary according to each period's creativity and production percept. Especially with the self-determination attitude of modernism, the relationship with the predecessors was rejected in new productions, and imitation left its place to the influence that caused anxiety. In architecture, a discipline in which creativity and originality are at the forefront, it is impossible to avoid the influence, especially in today's world, where we are exposed to an intense flow of information due to the constant circulation of projects, images, and texts. In this context, the paradox created by the inevitability of the influence and the difficulty of its acceptance constitutes the starting point of the thesis. The study aims to observe the reflections of the spreading ideas in the architectural environment by accepting their spreading power as usual rather than being ignored.

The thesis consists of five sections; the first section explains the study's aim, scope, and method. In the second section, the different forms of interpersonal interaction are examined from a historical perspective, and the concepts of “imitation” and “influence” are discussed in this context. In addition, in this section, the word “influence” is examined etymologically, and it is seen that it is highly related to the word “infect”. As with infection, for influence, it is the case that any idea (such as a virus or bacteria) is copied to a new host and takes that host under its influence. The fact that the influence is an undesirable and unnoticed phenomenon that can be captured through ordinary exposure also makes it possible to look at it with a pathologized understanding. The influence occurs when the ideas are placed in the mind unconsciously and participate in forming new thoughts. This situation paves the way for examining cognitive processes in this context. In this line, non-disciplinary approaches such as cognitive processes and cultural studies are consulted to comprehend the nature of the influence phenomenon, and the different perspectives they provided are used in the formation of the thesis structure. Approaches are common in that ideas and representations form similar ideas and representations since they are contagious and transmitted to other individuals. In this process, two kinds of spreadings exist, intra-mind and inter-mind. Intra-mind processes that occur in individuals (such as architectural design process and creativity) are outside the scope of the thesis, and since the study deals with the influence that occurs between individuals, it focuses on the state of inter-mind spreading. At this point, the memetic theory, shaped by Dawkins' hypotheses and focuses on transfer between minds, comes to the fore. Evaluating cultural evolution with the help of an analogy he established from the field of genetics, Dawkins conceptualized the units of transmission between

minds and named them “memes”. In this context, Dawkins' theory also provides a basis for the concepts that the study will borrow. In brief, the influence is accepted as a state of inter-mind spreading and associated with the memetic theory.

The memetic theory that explains cultural transmission is discussed in the third section. The theory is based on the idea that cultural transmission occurs with the help of items that are spread from mind to mind, such as ideas, songs, slogans, clothing fashions, and production methods, which it calls “memes”. In this context, the memetic theory will be used to explain the transmission mechanisms that emerge the influence. The concept of “meme”, borrowed from memetic theory, is evaluated as the units that provide the emergence of the influence by leaping from brain to brain and is used as a conceptual tool to examine the influence in architecture. In this section, after the memetic theory and the concept of “meme” are introduced, the replication of memes, their replicating environments, tools, and their relations with the mass media are discussed. At the end of the section, the changes that occur in the emergence of the influence with the developments in the architectural media are examined. At this point, what are the equivalents of memes in the architectural environment, and in which environments are memes found? questions were asked. In line with the conceptual framework, it has been deduced that all kinds of design ideas and methods, structural elements, styles, principles, discourses, representation techniques, concepts, etc. transferred from mind to mind can be considered memes.

Mememes exist not only in minds but also in the communication medium itself. Therefore, leaping into the minds of architectural actors who benefit from these environments points to the active role of architectural media in directing productions and creating a sphere of influence. At the same time, the architectural media such as books, magazines, manifestos, exhibitions, competitions and awards is considered a “meme pool” where new productions are added to the existing environment, and providing a basis for observing spheres of influence. The increasing number of memes in the architectural environment will indicate certain spheres of influence that dominate the media. Memes in these environments show different survival achievements. For example, some of them be selected rapidly, while others can spread by continuing to replicate for a long period. The differences in survival achievements are related to the selection criteria of memes.

The fourth section, in line with the conceptual framework obtained from the literature research, aims to develop a reading method to investigate the influence of the concepts circulating in the architectural media and determined as memes. Considering the blurred nature of the effect, which is difficult to detect and follow, it was found appropriate to examine the literary architectural environment that provides a traceable ground for observing the influence and the concepts transferred through it.

In studying the spread of meme, which is considered a contagion or infection, “epidemiology”, which studies and analyzes the frequency of occurrence, distribution, and determinants of diseases within a defined population, is used. Through the established analogy, a kind of epidemiological analysis is carried out over three journals on the determined concepts. Thus, by visualizing numerical data, a reading method is developed to make the distribution and sphere of the influence of memes visible.

The concepts to be focused on as memes in the study are determined by analyzing the titles in the journal sample. *Mimarlık*, *Arredamento Mimarlık*, and *XXI Mimarlık Dergisi*, three journals with a long-term publication life in Turkey that include articles

in a broad perspective from the architectural agenda to theoretical discussions, constitute the journal sample of the study. After the analysis of the titles, a “meme pool” was created, and the distribution and influence graphics of the concepts such as “sustainability” and “participation”, which are prominent in number in the “meme pool”, were revealed. In addition, the graphics of seventeen concepts that have the potential to show their spheres of influence are also given. The graphs created on the timeline allow us to track the years in which the frequency of concepts in the meme pool has increased and decreased. As a result of the graphs, it is observed that the selected concepts have different spheres of influence. It is observed that production concentrates on concepts such as “sustainability” and “participation” in specific periods. Concepts such as “non-standard architecture” and “metamorphosis” are selected without creating a significant influence, although they were published in three journals in the same year. On the other hand, it has been seen that the concept of “computer-aided design” is gradually being transformed and evolved into the concept of “digital design”, while the concept of “modern (-ist, -ism)” maintains its influence throughout the specified time, showing high fertility in the long term.

“Meme complex”, in which a meme comes together with other memes and connect in a way that support each other's survival, are also analyzed. Thus, other memes belonging to the meme complex, in which the concepts of “sustainability” and “participation” are included, were also examined, and the influence graphs they created together were given. This graph shows that memes in meme complex establish relationships that support each other's existence and strengthen their spheres of influence together. In 2009, when the concept of “sustainability” was seen the most, it was observed that the number of other memes in the meme complex, such as “energy sensitive design”, “ecology”, “decarbonization,” and “solar energy,” increased and diversified. It can also be said that the influence that occurs at this point derives other concepts. The possible reasons for the observed increase and decrease in the spread of memes are excluded from the scope of the thesis because it is the subject of another study that requires a deep investigation into the concepts. The thesis study is limited to this point because it aims to reveal that the productions of the architectural environment are shaped within the framework of certain spheres of influence. However, the developed reading method and the “meme pool” provide guidance for future studies and many research questions. In the conclusion section, after the evaluation of the results obtained from the case study, new information that can be made visible by applying the developed reading method to other environments and concepts is mentioned, and suggestions are made for future studies. Finally, how the developed reading method will contribute to architectural theory is questioned.

As a result, developing out-of-field approaches to discuss the influence phenomenon that architecture constantly faces has brought new perspectives to understanding the subject. It can be argued that the architectural media plays an active role in shaping the productions in the architectural environment within the framework of certain spheres of influence. It is thought that the developed reading method has strong potential in making these spheres of influence visible, evaluating productions through a different context, and discovering new relationships.

1.GİRİŞ

“...fikirler etkili hale geldiğinde, onları ani bir hapşırıkla taşınan mikroplar gibi havada savrulan ufacık mermiler olarak düşünmek kolaylaşır. Bu anlamda da onlarla temas aynı derecede istenmeyen ve tahmin edilmesi bir o kadar imkânsızdır”
(Lee, 1997).

Mimarlıkta yeni olanın üretimindeki düşüncelerin oluşması önceki üretimlerden ve mevcut ortamdaki bağımsız düşünülemez. Bilgi ve iletişim ağının oldukça genişlediği günümüzde maruz kalınan görsel ve yazınsal üretimler bilinçli veya bilinçsiz, zihinlere yerleşmekte, potansiyel düşünce tohumlarını oluşturmaktadır. Yaratıcılığın ve özgünlüğün öncelikli kabul gördüğü mimarlık, sanat, edebiyat gibi üretim alanlarında bu durum çoğunlukla arka planda tutulmakta ve üretime sıfır noktasından başlama yanılması oluşmaktadır. Yaratıcılığa tehdit olarak algılanan kopyalama veya taklit etmeden kaçınmanın bu yargıyı oluşturduğu söylenebilir. Ancak bu noktada, gözardı edilen, önemli görünmemekle birlikte üretimlerin oluşumunda doğrudan etkili olan ve düşüncenin kendi doğasından kaynaklanan tekrarlamaların varlığı yadsınamaz. Özellikle bugün, dijital araçların artışı ve iletişim olanaklarının çoğalmasıyla birlikte bilginin sonsuz yayılımı neticesinde zamansal olarak etkilenmemenin mümkün olmadığı bir noktadayız. Dolayısıyla böyle bir dönemde sıfırdan başlama ya da “tabula rasa”dan tasarlama iddiasının altının boşaldığından söz edebiliriz. Tanyeli (2018) bu durumu şu sözlerle vurgulamaktadır: “Bugünün dünyasında, sürekli her şeyin kayıt altında olduğu, bitimsizce kaydedilmişlerin, biçimlerin sürekli önünüze akıp geldiği bir dünyada bunların hepsine gözümü kaparım diyemeyeceğinizi ve demeniz gerekmediğini görmek zorundayız, ama çoğu zaman bunu görmemeye çalışıyoruz. ...Böyle bir dünyada, böyle bir gerçeklikle yaşamayı hala içimize sindiremediğimizi anlatmaya çalışıyorum. Yani yinelemenin olağanlığını fark etmek istemiyoruz. ...Bu durumu dikkate alan mimarlık kuramı metinlerini de yeterince üretmiyoruz” (Url-1). Mimari tasarım pratiği ve yaratıcılık üzerinden temellenen bu söylem, yapılan tekrarlar neticesinde üretimler arası oluşan “etki”ye de temas etmekte, bu bakımından tezin çıkış noktasıyla ilişkilendirilmektedir.

Ortamdaki fikirlerin yayılma gücü ya da bir başka deyişle bulaşıcılığı, üretime geçen zihin üzerinde yönlendirici bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda mimarlık özelinde mevcut ortamın, mimarlık medyasının etkiyi oluşturma ve yeni üretimleri yönlendirme açısından güçlü bir etken olduğu söylenebilir. Ayrıca yapılan her yeni üretim mevcut mimarlık ortamına katılarak ortamın dönüşmesine de etki edecektir. Dolayısıyla mimarlık ortamı üretimler arası oluşan etkinin hem nedeni hem de belirtisi olarak değerlendirilebilir. Mesafelenilen bir durum olmak yerine, fikirlerin yayılım gücünü olağan kabul ederek mimarlık ortamındaki yansımalarının izinin sürülmesi, araştırmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Böylelikle mimari üretimleri farklı bir bağlam aracılığıyla değerlendirme, anlama ve yeni ilişkiler keşfetmenin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

1.1 Amaç ve Kapsam

Fikirlerin yayılması ve tekrarlanarak yeniden üretilmesi düşüncesi, mimarlık alanının dışına çıkarak “bilişsel süreçler”i ve bireyler arası temsillerin aktarımı bakımından benzer bir duruma sahip “kültür”ü incelemek üzere kapı aralamaktadır. Tez çalışmasında bu doğrultuda yapılan araştırmalar, mimarlık ortamında bahsedilen etkiyi anlama girişiminin temelini oluşturmaktadır. Böylelikle konuyu farklı düzlemlerden okuyarak mimarlıkta etkiyi yeniden düşünmek, ödünç alınan kavramlar ve yardımcı bakış açıları aracılığıyla durumun kavranışına yeni açılımlar getirmek amaçlanmaktadır.

Düşünme sistemine ilişkin geliştirdiği teorilerde Hofstadher (1985), yeni bir düşüncenin üretiminin önceki düşünceler üzerinden çeşitlemeler yapmakla gerçekleştiğini belirtir. Zihinde gerçekleşen bu çeşitlenme ihtimallerini oluşturan düşünce birimlerinin hareketini “zihin-içi yayılım” (intramind spreading) olarak tariflerken, düşüncelerin zihinler arasındaki aktarımını vurgulayarak, bu iletkenlik durumunu ise “zihinler-arası yayılım” (intermind spreading) olarak tanımlamaktadır. Fikirlerin bireyler arasındaki iletimi ve bu sayede yayılmasının kültürlerin oluşmasındaki rolü açısından ele alan Sperber (1996) ise, kültürü iki tür mikro-mekanizmanın kümülatif etkisi olarak açıklamaktadır. Bu mekanizmalardan biri, zihinsel temsillerin oluşumunu ve dönüşümünü sağlayan bireysel mekanizmalar (intra-individual process), diğeri ise bir bireyin temsiliinin diğeri bireyi ortak fiziksel çevrede oluşturduğu değişiklikler yoluyla etkilemesi anlamına gelen bireyler-arası

mekanizmalar (inter-individual process) dır. Düşüncelerin ve bunun bir sonucu olarak kültürel temsillerin yayılmasının benzer şekilde ele alınarak, bireyin kendisindeki ve bireyler arasındaki aktarımı kapsayan iki mekanizma üzerinden tariflenmesi, mimarlık kültürünün oluşumuyla benzerlik kurulmasına imkân tanımaktadır. Mimari tasarım ya da üretim sürecinde bireyin kendisinde gerçekleşen düşünme sistemi ve bireyler arasındaki etkileşim, bu iki mekanizmanın mimarlıktaki karşılıkları olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda tez çalışması, çıkış noktasından hareketle bireyin kendisinde gerçekleşen mimari tasarım süreci ve yaratıcılıkla ilişkilenecek olup, bireyler arası etki ve etkinin sağlayıcısı olarak kabul edilecek mimarlık ortamına odaklanacaktır.

Kültürel iletimde bireyler arası aktarımlara ilişkin Richard Dawkins'in (1976) ortaya koyduğu ve "bir kültürel iletim birimi ya da bir taklit birimi" olarak tanımladığı "mem" kavramı ödünç alınarak, "memetik kuram" mimarlıktaki etki durumunu açıklayıcı nitelikte değerlendirilecektir. Memlerin aktarılmasının zihinler arası "memetik enfeksiyon" (infectious memes) olarak tariflenmesi, çalışmada ele alınan tekrarlama halinin, etimolojik kökenleri ve taşıdıkları anlamlar bakımından ortaklıklar gösteren "etki" (influence) kavramıyla ilişkilendirilmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda aktarımları sonucunda etkiyi oluşturan birimler olarak değerlendirilecek "mem"lere odaklanılarak mimarlıkta karşılıkları sorgulanmıştır. Oluşturulan kuramsal çerçeve doğrultusunda memlerin, tasarım fikirleri, tasarım öğeleri, stiller, ilkeler ve kavramlar gibi mimarlıkta pek çok noktada karşılık bulabileceği fark edilmiştir. Ayrıca kendi doğası gereği etkinin bulanıklaşan, tespiti ve takibi zor bir durum olması çalışmanın sınırlarının belirlenmesinde bazı kısıtlamaların gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla "mem havuzu" olarak yazınsal ortamın ele alınmasının etki üzerine yapılacak araştırmada izlenebilir bir zemin sağlayacağı öngörülmüştür. Mimari üründe çok katmanlı ve ilişkisel halde bulunan tasarım bilgisinin görsel temsiller üzerinden değerlendirilmesi mümkün olamayacağından, yazınsal mimarlık ortamı aracılığıyla aktarılan bazı kavramların oluşturduğu etki alanlarının incelenmesi tez kapsamında uygun bulunmuştur. Bir başka deyişle, kuramsal araştırmadan yapılan çıkarımlar, tüm mimarlık ürünleri ve kültürüyle ilişkilendirilmekle birlikte tez çalışmasında, kavramlar ve yazınsal ortam, kuramsal çerçevenin bir durum üzerinden incelenmesi ve ilişkilendirilmesine imkân sağlamada potansiyel olarak görülmüş ve ele alınmıştır. Bu amaçla belirlenen kavramların "mem havuzu"ndaki yayılımına

(eşlenme, dönüşme ve seçilime uğrama halleri) ve böylelikle etki alanlarına mercek tutulması amaçlanmaktadır. Bir bulaşma hali olarak değerlendirilen mem yayılımını incelemede, tıpta hastalıkların belirli bir popülasyon içindeki görülme sıklığı, dağılımı ve hastalık oluşumunu etkileyen faktörleri araştıran “epidemioloji”yle analogi kurularak, belirlenen kavramlara dair basılı mimarlık medyası üzerinden bir tür epidemiyolojik inceleme yapılması hedeflenmektedir. Böylelikle tez çalışmasında epidemiyolojik inceleme aracılığıyla memin yayılımı ve etki alanını gözlemlemek üzere bir okuma yöntemi geliştirilecektir.

1.2 Yöntem ve Kurgu

Tez kapsamında öncelikle, tarihsel süreçte mimarlıkta bireyler arası etkileşimin farklı durumları incelenecek, taklit ve etki kavramları bu bağlamda tartışılacak, ardından “etki” olgusunun kendisine odaklanılacaktır. Etkiyi olağan kabul eden yaklaşım dahilinde, bu durumun oluşma mekanizmalarını anlamak için disiplin dışı yaklaşımlara başvurulacak, tezin kurgusunun oluşturulmasında getirdikleri farklı bakış açılarından yararlanılacaktır. Bilişsel süreçler ve kültüre dair yaklaşımlar doğrultusunda zihinler-arası yayılım hali olarak değerlendirilecek etki bu bağlamda memetik kuramla ilişkilendirilecektir. Memetik kuram, kültürel evrimle genetik evrim arasında benzeşme kurularak, gen benzeri bir eleman (mem) aracılığıyla kültürel öğelerin zihinler arasında iletme uğradığı ve bu iletim esnasında tıpkı genler gibi eşlenme, dönüşme ya da seçim göstererek kültürel evrimi meydana getirdiği düşüncesine dayanmaktadır.

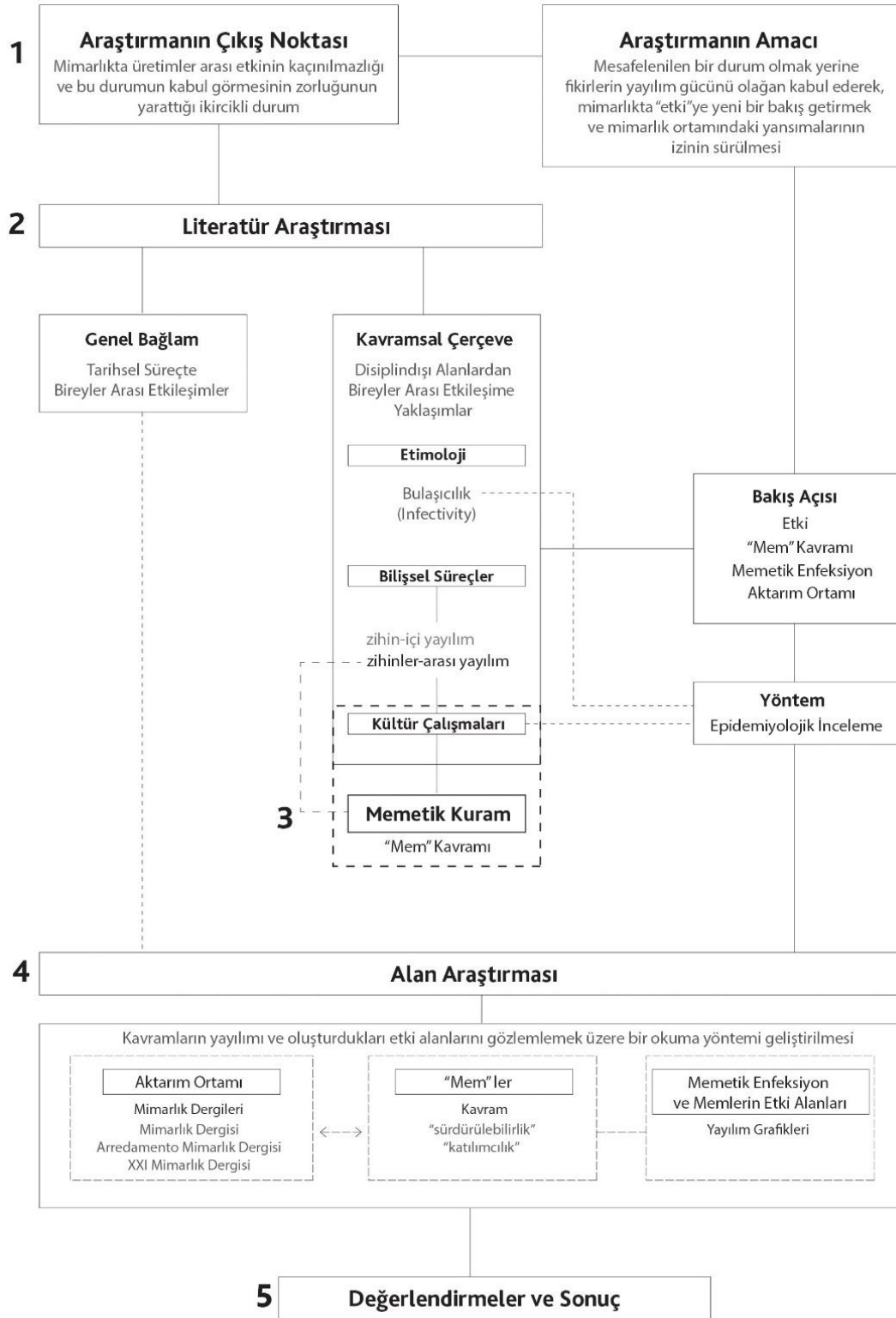
Araştırmanın üçüncü bölümünde, Dawkins’in (2021) ortaya koyduğu “mem” kavramı incelenerek, zihinler arası yayılım özelliği mimari üretimlerde oluşan etkiyi anlamada araç olarak kullanılacaktır. Bu bölümde ayrıca memlerin eşlenmesi, eşlenme ortamları ve araçları, memlerin kitle iletişim araçlarıyla ilişkileri açıklanmaktadır. Memlerin yayılmasına doğrudan etki eden kitle iletişim araçlarında gelişen teknoloji doğrultusunda yaşanan önemli kırılmalar ele alınacak, bu bağlamda mimarlık medyasında yaşanan değişimlerin etkinin oluşmasında meydana getirdiği farklılıklar incelenecektir.

Çalışma mimarlık ve kültür olmak üzere iki farklı ana disiplinden temellenen kavramsal arka plana sahiptir. Bilişsel süreçler ve tıp alanları ise tez çerçevesinde kavramlar arası ilişkilerin kurulmasında katkı sağlayan bakış açıları ve yöntemlerin

geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Bu bağlamda etki, “mem” kavramı ve mimarlık medyası tez çalışmasının kavramsal çerçevesini kuran ilişkiler ağının ögelerini oluşturmaktadır.

Dördüncü bölümde, literatür araştırmalarından edinilen kavramsal çerçeve doğrultusunda “mem”lerin mimarlık medyası aracılığıyla aktararak düşünce kalıpları haline gelmesi ve bu durumun üretimler arası etkiyi oluşturmasının bir okuma yöntemi geliştirilerek gözlemlenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda tıp alanından ödünç alınan “epidemiyolojik” inceleme bir yöntem olarak memin yayılımı ve oluşturduğu etki alanlarının araştırılmasında kullanılacaktır. Çalışmada “mem” olarak odaklanılacak kavramların belirlenmesinde, tez kapsamında belirlenen dergi örneklemindeki başlıkların analizi temel alınacaktır. Türkiye’de uzun soluklu yayın hayatına sahip olan ve mimarlık gündeminden kuramsal tartışmalara geniş perspektifte yazılara yer veren üç dergi olarak *Mimarlık*, *Arredamento Mimarlık* ve *XXI Mimarlık Dergileri* çalışmanın dergi örneklemini oluşturmaktadır. Dergi başlıklarının analizinin ardından oluşturulan “mem havuzu”nda öne çıkan “sürdürülebilirlik” ve “katılımcılık” başta olmak üzere kavramların yayılım ve etki alanı grafikleri oluşturularak yorumlanacaktır.

Sonuç bölümünde ise, bir “etki” okuma yöntemi olarak ortaya konan alan çalışmasından elde edilen sonuçlar değerlendirilecek, geliştirilen okuma yönteminin başka ortam ve kavramlara uygulanmasıyla görünür kılınabilecek yeni bilgilere değinilecek, bu bağlamda gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulacaktır.

Şekil 1.1 : Tez İzleği.

2. MİMARLIKTAKİ “ETKİ” OLGUSU

Bu bölümde doğrudan “etki” olgusuna odaklanmadan önce, mimarlıkta bireyler arasında her zaman var olan etkileşimin tarihsel süreçte uğradığı dönüşümler, içinde bulunulan döneme göre bu durumla ilişkilendirme şekilleri ve değişen yaklaşımlar doğrultusunda gündeme gelen yakınsak kavramlar ele alınacaktır. İkinci bölümde “etki”nin oluşma mekanizmalarını anlamak üzere disiplin dışı yaklaşımlara yer verilecektir. Bilişsel süreçlerden edinilecek yardımcı bakış açıları doğrultusunda “etki”nin kavranışına yeni açılımlar getirilecektir. Bu bağlamda öne çıkan zihinler arası yayılım hali göz önünde bulundurularak “etki” olgusunun “memetik kuram” ile ilişkilendirilebileceği ortaya konacaktır.

2.1 Tarihsel Süreçte Bireyler Arası Etkileşimler

Yeni bir üretim düşüncesinde ve tasarımında bir sıfır noktası olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Düşüncelerin oluşması önceki üretimlerden ve mevcut ortamdan bağımsız düşünülemez. Tanyeli (2018), “zihnimiz sıfırdan başlayarak üretim yapma iktidarında değildir; bizden önce tasarlanmışlar sayesinde tasarlar, düşünülmüşler sayesinde düşünür, bizden önce yazılmışlar sayesinde yazarız” ifadesiyle bu durumun altını çizmektedir (Url-1). Üretim esnasında devreye giren düşünceler, öncesinde maruz kalınan görsel ve yazınsal üretimlerin bilinçli ya da bilinçsiz, zihinde aktifleşmesi sonucu oluşmaktadır. Önceki bilgilerle etkileşime girmemek üzere zihni disipline etme ve sıfır noktasına ulaşma arayışı boş bir çaba olmaktan öteye gidemeyecektir. Tanju (2003) ise bu durumu şöyle dile getirmektedir:

Tekrarlanma olanağı içermeyen ne bir dil ne de pratik var olabilir. Herhangi bir ürünün sıfır noktası, tasarımcının dışarıda bırakmak istediği kavram ve pratiklerden arta kalanlarla kurduğu, zaten orada olan ama üstü örtülmüş, kenara itilmiş, başka bir farklılık ve ertelemedir ki, bu da mutlak sıfırdan epey fazla eder. (s. 15)

Düşünmeye ve üretmeye dair tekrarlama hali yukarıda ifade edildiği gibi bir gerçeklik olarak var olmakla birlikte, bu duruma yaklaşımlar, tasarım ve sanat alanlarında tarihsel süreç içinde farklılıklar göstererek çeşitli kavramlarla (kopya, taklit, mimesis, imitasyon, simulakr, öykünme, pastiş gibi) ilişkilendirilmektedir. Temelde taklit ve etki olarak ele alınacak bu kavramlar, tarihsel perspektifte bireyler arası etkileşim bağlamında incelenecektir.

2.1.1 “Taklit” ve taklide yönelik geliştirilen stratejiler

Taklit kelimesinin İngilizce karşılığı olan *imitation* kelimesinin kökeninin Latince “bir şeyin kopyasını yapmak” anlamına gelen *imitari* kelimesine dayandığı belirtilmekte, aynı zamanda “imge, görüntü” anlamına gelen *image* ve “öykünme” anlamına gelen *emulate* kelimelerinin de aynı kökten (*im-*) türediği ifade edilmektedir (Ayto, 2005). Kelime *Oxford İngilizce Sözlük*’te “birini ya da bir şeyi kopyalama” olarak açıklanmakta, böylelikle kök anlamını devam ettirdiği görülmektedir (Url-10). Ancak mimarlıkta tıpkı sanat alanlarında olduğu gibi taklit olgusunun karşılığı ve taklide yaklaşımlar zaman içinde taklidin ne şekilde yapıldığına, nasıl algılandığına ve mimarlık bilgisinin şekline göre değişiklikler göstermektedir.

Modern çağdan önce, sanatta bir temsil türü ne zaman ve nerede olursa olsun, sanatçının bundan etkilenmemesi ve bir şekilde onunla ilişki kurmamasının neredeyse imkânsız olduğunu vurgulayan Ackerman (2001), bu durumun Antik dönem ve Rönesans boyunca yazarlar, tarihçiler, sanatçılar ve icatla ilgilenen tüm disiplinlerde yaratıcıları meşgul etmesini “taklit” (*imitation*) üzerinden ele almaktadır. Taklit, üretene kendi doğal ve kültürel ortamına alıştırmaktan çok; tarihi ve geçmişle bugün arasındaki farkı kavramak için bir yol, kültürel evrimi açıklamak için bir yapı formüle etmenin yolu, eğitim için bir temel ve nihayetinde icat etmenin sınırlarını ve olasılıklarını belirlemenin bir yoludur (Ackerman, 2001). Younes (2012) ise taklidi, bireyin kültürü öğrenme ve sahiplenme, ona uyum sağlama ve ona katılma biçimi olarak tariflemekte, taklidin birey ve toplum arasında bir köprü oluştururken otonom zihinler arasında öznel-arasılığa imkân verdiğini ifade etmektedir. Ona göre taklit, sanatsal oluşum için entelektüel disiplini ve sanatçı veya mimarın emsallarının en iyi yönleriyle kendi kişisel icat ifadelerini birleştirmesine imkân veren teorik temelleri sağlamaktadır.

Taklit, Antikite’de ve Rönesans’ta iki şekilde karşılık bulmaktadır: ilki, doğa ve insan davranışlarının taklidi, ikincisi ise öncül yazarların ve sanatçıların taklidi. İkinci tür taklit Antikite’de, özellikle Roma’da ve Rönesans hümanistleri arasında en yaygın endişedir; genellikle üslup, yapı ve anlatım tartışmalarında retorik bağlamında ele alınmaktadır (Ackerman, 2001). İlk anlamdaki taklit düşüncesinin (“mimesis” olarak taklit) temelleri ise Platon ve Aristoteles tarafından oluşturulmuş, özellikle Aristoteles’in insan davranışları ve doğanın temsiliinde, sanatın doğanın aynası olduğu görüşü, sonraki dönemlerde de benimsenerek, ardından “taklit” ederken iyileştirme, olduğu gibi değil de olması gerektiği gibi temsil etme tartışmalarını gündeme getirmiştir. Ackerman (2001), daha iyisinin nasıl yapılacağı konusunda rehber olarak yine öncüllerin işlerinin alınmasından; retorik metinlerde, Romalı hatiplere seleflerinin konuşmalarının yazılı kayıtlarını incelemeleri, Rönesans sanatçı ve hümanistlerine Antikite’nin kalıntılarını özümsemeleri gibi önerilerin yer almasından dolayı iki tür taklidin birbirine bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Edebiyat ve tarih yazımında “taklit” üzerine diyaloglara katkıda bulunan yazarları ele alan Ackerman’ın (2001) metninde, Antik dönem yazarlarının taklit tartışmaları içinde olduğunu, taklit edecek olanın kaynağını yeniden biçimlendirerek onu kendi yaratıcı kapasitesine uygun hale getirme arayışlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Rönesans hümanistleri arasında da tek bir modelin taklidi ya da en iyi öncüllerin en takdire şayan özelliklerini birleştirme, stilin, içeriğin ya da yapının tekrar edilmesi gibi kaynakların seçimi ve kullanımına dair yöntem tartışmalarının sürdürüldüğü gözlemlenmektedir.

Ackerman’a (2001) göre, mimarlıkta Antikite ve Rönesans boyunca üç tür “taklit” izi görülmektedir; önceki mimari literatürün taklidi, doğanın form ve işlevinin taklidi, antik yapıların ve süslemelerin taklidi. Leon Battista Alberti’nin “De Re Aedificatoria” (Yapı Sanatı Üzerine) kitabında bina örnekleri incelemesini, mimari literatürde tek model olan Vitruvius’un “De Architectura” (Mimarlık Üzerine) metninin yaratıcı taklidi olarak örneklendirmektedir. Doğanın form ve işlevinin taklidinin ise yalnızca mimarlığa özgü olmasını vurgulayarak, Alberti’nin kaburgalı kemeri, birbirine bağ dokuyla bağlanan kemikler olarak betimlemesini örnek göstermektedir. Mimari disiplinin asıl odaklandığı taklit türü olan antik yapıların taklidi ise sonraki yapıların inşasında önemli bir yere sahiptir. Antik yapıların taklidinde, yapılacak tekrara dair dönemsel olarak farklı yaklaşım ve stratejilerin geliştirildiği görülmektedir.

Antik Çağ'dan Orta Çağ'a ve erken Rönesans'a kadar mimari tasvirler görsel olmaktan çok sözlü ifade edilmektedir. Mimari nesnenin yapımı ve tasarımı arasında bir ayrım olmadığından inşaat esnasında pratiğe dayalı gelenekler sürdürülerek yeni yapıların inşası gerçekleştirilmektedir. Belirli bir yer ve zaman için neredeyse sabit denebilecek mevcut tasarlama yolları takip edilerek yeni üretimler yapılmaktadır. Üretimler arası yavaş bir dönüşümü beraberinde getiren bu süreçte, yeni yapılan ürünlerde ortaya çıkan farklılıkları Tanyeli, hafızayla ilişkilendirerek, hatırlamanın çarpıtmasından kaynaklanan “başkalaştırıcı yinelemeler” olarak tariflemekte ve farklılaşmanın gerekçesinin üreticinin bireyselliği değil, hafızanın çarpıtmasına bırakılmış yinelemeler olduğunun altını çizmektedir (Url-1). Bireysellik ya da farklılaşma endişesi taşımadan anonim olarak öncekiler üzerinden tekrar eden ya da onları “taklit” eden mimari üretimler yapılmaktadır. Burada taklit, mevcut yapılar üzerinden tekrar edilen “yapma bilgisi”ni içermektedir.

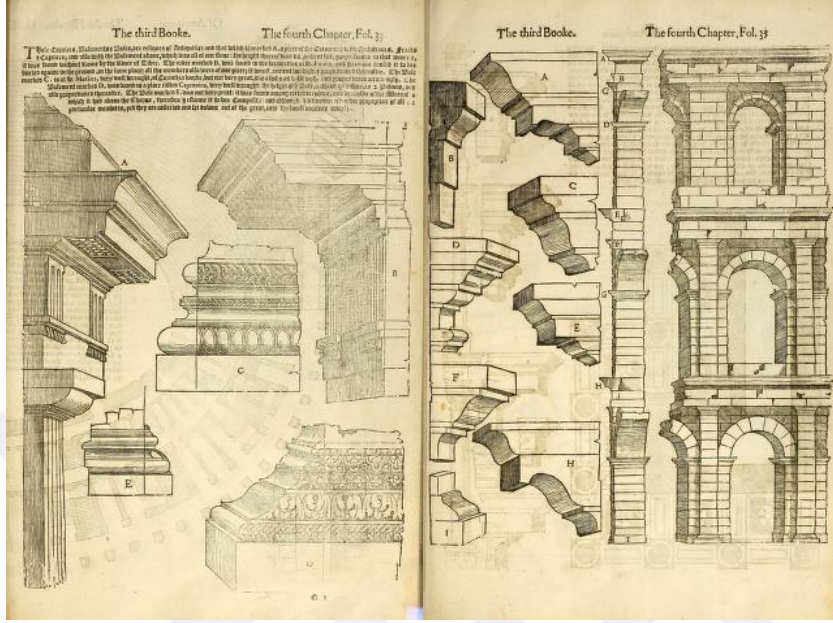
İtalyan Rönesansı'yla birlikte, 15. ve 16.yy'da, yeni oluşan “mimarlık sanatı” manifestosuyla çizim, bina yapımında önemli bir özellik haline gelerek, üretimin bir bölümündeki (tasarım) sorumluluk, yapı ustalarından bağımsızlaşmış, görsel sanatlar ve heykel konusunda eğitilmiş kişilere devredilmiştir. Bu kişilerin oluşturduğu yeni mimar profili, binalar hakkında normal yapı geleneklerinin dışında düşünme özgürlüğü, çizim yapma ve fikirleri grafiksel olarak temsil etme yetilerine sahiptir. Çizime hakimiyet, hem mimarın mesleğinin inşa kısmından ayrılmasını mümkün kılarken, hem de yeni keşfedilen perspektifle çizimin geometriyle bağlantısı nedeniyle mimariye kendisini soyut düşünceyle ilişkilendirmesi için bir araç vermiştir (Forty, 2000). Bu bağlamda çizim, mimarın tasarımı dahilinde kendi ürettiği ve sadece kendi kontrolünde olan esas nesnesi haline gelmekte, ürün ve onun üreticisi anonimlikten çıkarak ilişkilenebilir hale gelmektedir. Tasarımın soyut bir araçla yürütülen bireysel bir yaratım süreci olarak anlaşılması Rönesans'la birlikte görülmektedir (Madrado, 1995). 16.yy'ı Tanyeli (2018) de mimarlıkta bireyselliğin inşasında bir eşik olarak göstermekte, ancak mimarlık ve sanat dünyasında bireyselliğin üretiminin ardından ortaya çıkan kaotik durumdan korkmanın, bireyselliği kullanmak yerine uzlaşmacı bir arayışla üslubun tanımladığı bağlayıcılığa ihtiyaç duyulmasını tetiklediğini belirtmektedir (Url-1). Bu doğrultuda bir tür ortaklaşma sağlayabilecek şekilde yeni üretimlerde kullanılmak üzere sistemli bir bilgi ortaya koyma arayışları gündeme gelmektedir. Bu bilginin kaynağını ise yine antik yapılar ve mevcut mimarlık ortamı

sağlayacak, çizim etkili bir araç olarak kullanıma girecektir. Önceleri sadece hafızaya dayalı olan “yapma bilgisi” çizim ve kayıt teknolojileri sayesinde sabitlenecektir. Tanyeli (2018) bu sabitleme durumunu “disipline edilmiş bir hatırlama” olarak değerlendirerek, öncekiler üzerinden tekrarlamanın yeni formunu ise “disipline edilmiş yineleme” olarak tariflemektedir (Url-1). Bu tür bir tekrar öncekilerle etkileşim şeklini ve taklitin kendisini de dönüştürmeye başlamaktadır.

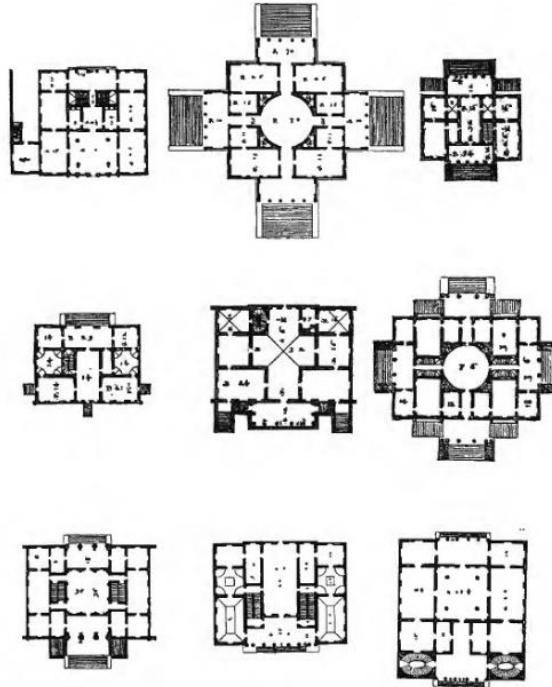
Sebastiano Serlio, 1537-1575 yılları arasında tamamladığı *Sette Libri'de* (Mimarlığın Yedi Kitabı) geometri ve perspektiften başlayarak, bina tipleri ve yapı elemanlarına içeriğinde yer vermektedir. Serlio, mevcut yapıları çizimler aracılığıyla analiz ederek, sınıflandırmakta, birtakım varyasyonlar aracılığıyla türettiği yeni yapı örneklerini, mimarlar tarafından tekrarlanabilecek somut modeller olmak üzere ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, kaynağını antik yapılardan sağladığı mimari bilgiyi grafik anlamda sınıflandırıp, sistemleştirerek mimarların uyarlayabileceği modellere dönüştürmektedir. Ayrıca antik yapı bileşenlerini dekompoze ederek bağlamından koparmakta ve başka bir tasarıma dahil edilebilir modeller şeklinde sunmaktadır (Madrazo, 1995) (Şekil 2.1).

Madrazo (1995), Serlio'nun kitaplarının, sınıflandırma ve sistemleştirmeyi içeren bir başka inceleme olan Andrea Palladio'nun 1570'te yayınlanan *Quattro Libri'si* (Mimarlık Üzerine Dört Kitap) üzerinde doğrudan etkili olduğunu belirtmektedir. Palladio çizim aracılığıyla antik yapı kalıntılarının eksik kısımlarını da tamamlayarak, kayıt altına almakta ve sınıflandırmakta, çizimi üçlü ortografik sistem yardımıyla hem bir sentez hem de analiz aracı olarak kullanmaktadır. Antik yapılarla birlikte kendi binalarını da ele alan Palladio, ikinci kitapta villa tasarımlarına yer vermektedir. Madrazo (1995), kitapta ard arda yer alan villa tasarımlarının sistematik temsili aracılığıyla Palladio'nun, altta yatan “idea”yı ifade etmeye ve bazı temel mimari prensipleri ortaya koymaya çalıştığını belirtmektedir (Şekil 2.2). Palladio'nun projelerini yeniden çizme, düzensizlikleri (tasarımın özünü ifade edecek asgari bilgi dışındaki bilgiler) ortadan kaldırma ve eski tasarımları güncellemesinin temel nedeninin bazı mimari ilkeleri ortaya koyabilme amacından kaynaklandığını belirten Madrazo (1995), Serlio mimarlar tarafından taklit edilebilecek somut modeller sağlamayı isterken, Palladio'nun daha soyut bir yaklaşımla villa tasarımlarının altında yatan ana fikri ifade etmeye çalıştığını belirtmektedir. Ayrıca Madrazo (1995), Palladyan villanın, geleneksel kır evi, onun Rönesans mimarları tarafından yorumları

(özellikle Palladio'nun mentoru olan Trissino'nun Cricoli'de tasarladığı Villa Trissino) ve Roma yapıları olmak üzere temelde iki kökeni olduğunu ve kavramsal prototip olarak Pantheon'dan da etkilendiğini ifade etmektedir.

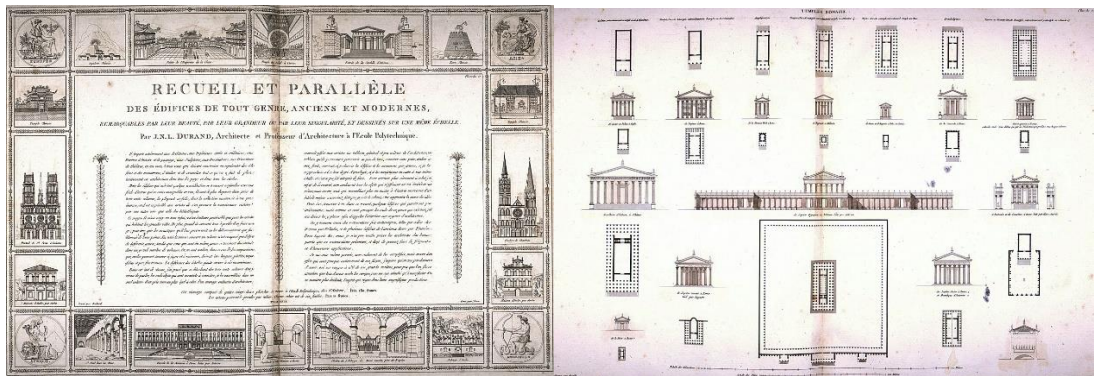
Şekil 2.1 : S. Serlio, The Third Book (Üçüncü Kitap) (Url-2).

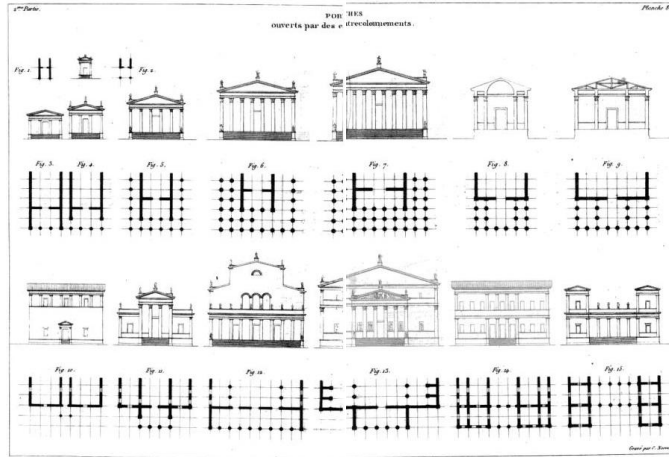
Şekil 2.2 : Madrazo tarafından yanyana getirilen Palladio'nun villa tasarımları, (Madrazo, 1995).

16.yy'ın ortalarında Serlio ve Palladio'nun antik yapılardan elde ettikleri modelleri bireysel eğilimlere ve rasyonelleştirilmiş düzen gereksinimlerine uyacak şekilde revize ederek ortaya koymalarını Ackerman (2001), "yaratıcı taklit"ın paradigması olarak ele almaktadır. Artık üretim hafızaya dayalı tekrarlardan ziyade, öncül yapıların yeniden değerlendirilmesiyle elde edilen bilgilerin sistemleştirilmesi ve yeniden kullanıma girmesiyle gerçekleşmektedir. Tıpkı edebiyatta olduğu gibi öncekilerle ilişkilendirme ve üretimler arası etkileşimlerin nasıl olacağına dair stratejiler geliştirilmekte, böylelikle gerçekleşen tekrarın/taklidin kendisi dönüşüme uğramaktadır.

Mimarlık bilgisini sistemleştirme amacıyla geliştirilen stratejiler 18.yy'da da devam etmektedir. Jean Nicolas Louis Durand tarafından diğer Rönesans yazarlarının incelemelerinde olduğu gibi grafik araçlar yardımıyla mimari bilginin sistemleştirilmesini içeren *Recueil et Parallele des edifices de tout genre anciens et modernes* (1799-1801) ve *Precis des Leçons d'Architecture Données à l'Ecole Royale Polytechnique* (1802-1805) kitapları yayınlanmıştır (Şekil 2.3, 2.4). Durand, ilk olarak geçmiş binaları bir araya getirip sınıflandırmanın ardından binaları analiz ederek temel biçimsel unsurlarını belirlemiş, geliştireceği kompozisyon yöntemiyle yeni binaların tasarımında bina programlarına göre bu unsurları sentezlemeyi önermiştir. Bu yöntemle elde edilebilecek olası kompozisyonları grafik gösterimler yardımıyla ortaya koymuştur. Durand, mevcut yapılardan geometri yardımıyla soyutlamalar yaparak elde ettiği çıkarımları tasarımda üretici bir sürecin kaynağı olarak kullanmakta, bu sayede örtük olarak takip edilen ilkeleri somutlaştırarak öğretilebilir prensiplere dönüştürmektedir (Madrado, 1995).

Şekil 2.3 : J.N.L. Durand, *Recueil et Parallele des edifices de tout genre anciens et modernes* (Tüm Eski ve Yeni Bina Türlerinin Tasvirleri ve Karşılaştırılmaları), 1800 (Url-3).

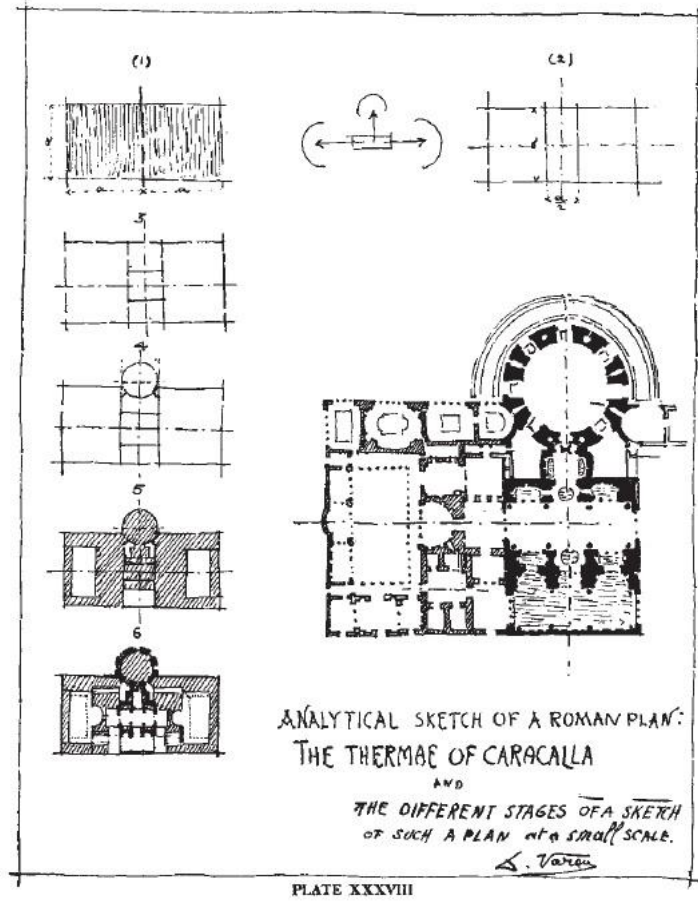

Şekil 2.4 : J.N.L. Durand, *Precis des Leçons d'Architecture* Données à l'Ecole Royale Polytechnique (Mimarlık Dersleri), 1802-1805 (Url-4).

Antik yapıların tekrar edilmesi ve bu yapılar üzerinden tasarıma dair yeni stratejiler geliştirme hali mimari tasarım eğitiminde de bir yöntem olarak kullanılmaktadır. 1671 yılında kurulan *Academie des Beaux-Arts* (Güzel Sanatlar Akademisi) eğitiminde, özellikle ilk yıllarında antik dönem ve İtalyan Rönesans'ından binaları temel alarak, çizimlerinin kopyalanması ve etüt edilmesi süreçlerini içermektedir (Şekil 2.5). Antik yapılara öykünen ve benzer mekânları oluşturmayı hedefleyen anlayış zamanla dönüşüme uğramakta, yerini bu bütünsel yapıların çözülmesi, parçalara ayrılarak etüt edilmesi ve parçaların doğru kompozisyon ilkeleriyle tutarlı bir bütün oluşturmak üzere eskiz aracılığıyla yeniden sentezlenmesini içeren yeni yaklaşıma bırakmaktadır. Bu noktada çözümlemek üzere kullanılan mevcut yapı çizimlerinden oluşan portföyün işlevinin Pai (2002), mimetik/taklitçi bir sistem içinde anlaşılması gerektiğini şöyle açıklamaktadır:

Bir Beaux-Arts mimarının büyük merkezi rotunda olan bir proje üzerinde çalıştığını hayal edelim. Guadet'in Caracalla Hamamları'nın dikkatle incelenmesi önerisini takiben, bir yandan kendi çözümünü ararken bir yandan da Hamamların planını analiz etmek için Durand'ın *Recueil*'ine dönebilir. (...) Belki doğrudan baskının üzerine yerleştirilmiş bir aydınlar kâğıdı ile, portföyün basılı çizimleri üzerinde ilk başta belirsiz, ancak giderek daha kalın olan bir dizi koyu işaret bırakacaktır. Aslında, yeni bir kompozisyon arayışı, Grand Durand'ın çizimleri içinde gizlenmiş başka bir dizi iz ile sonuçlanacaktır. Bu arayışın ürünü, meslek tarafından yayımlanmaya değer bir eser olarak kabul

edilirse, başka bir portföyün sayfalarında kendisini bulacaktır. Daha sonra başka bir mimar, bu yeni çalışmanın çizgileriyle kaplı Caracalla Hamamlarını keşfedebilir. (s. 54)

Şekil 2.5 : Bir Roma Planının Analitik Eskizi: Caracalla Hamamı¹ (Plate 38, *Indication in Architectural Design*, David Varon, 1916) (Url-5).

Mevcut yapıların çizimleri üzerinden yapılan indirgeme ve farklı düzeylerde soyutlama pratikleri durağan bir kopyalama olmaktan ziyade Beaux-Art mimari yaratım şeklinin altında yatan bir araştırma, gizli olanı açığa çıkarma sürecine işaret etmektedir. Kullanılan tasarım yöntemi gereği, yeni yapılan tasarım kendisinin öncülü ve ardılıyla sıkı bir etkileşim içindedir.

¹ *Ecole des Beaux-Art*'ta Profesör olan Julien Gaudet'in öğrencisi David Varon'un *Indication in Architectural Design* isimli kitabında Antik yapının plan analizi olarak yer verdiği çizim için Pai (2002), portföyün eğitim sürecinde nasıl kullanıldığına dair açık bir gösterim sunduğunu ifade etmektedir.

Modernizme kadar, önceleri yalnızca taklit şeklinde gerçekleşen tekrarlamaların, sonraları doğrudan taklit denemeyecek şekilde geliştirilen birtakım stratejiler yardımıyla yeni ilişkileri ortaya çıkardığı görülmektedir. Öncüller üzerinden açıkça temellenmeye devam eden bu yaklaşımlar, modernizmin geçmişle olan bağları tamamen koparmayı hedefleyen ideolojisiyle kesintiye uğramaktadır.

2.1.2 “Taklit”ten “etki”ye

Modernizmin mevcut yapılı çevre üzerinden “kopyalanarak” tekrar eden birtakım biçimsel kabullere ve tanınmış geleneklere eleştirel yaklaşımı ve tarihsel bir referans olmaksızın kendinden belirleyici olma arzusu, taklit olgusunun kendisiyle ters düşmektedir. Younes (2012), modernizmden önce icat (invention) ve taklit arasında sıkı bir ilişki varken, modernizmle birlikte bu iki olgunun birbirine düşman olarak değerlendirildiğini ifade etmektedir. İnsanların doğalarından kaynaklı taklitçi varlıklar olduğunu belirten Younes (2012), mimarların taklide yönelik doğal eğilimleriyle, modernist tutum paralelinde beyan ettikleri kendi kendine yeterlilikleri ve yeni binaları yoktan var etme iddiaları arasındaki çelişkinin altını çizmektedir. Ayrıca, yoktan yeni nesneler yaratan ve kimsenin gölgesinde yürümeyen, romantik, bireyselseci yaratıcı olarak tanımladığı modernistlerin; “modernist deha” efsanesine sadık kalabilmek ve özerkliğe sahip çıkmak için, taklit etme arzularını gizlemelerinin muhtemel olduğunu belirtmektedir. Bu ifadelerini doğrudan bu şekilde isimlendirmese de modernistler üzerinde “etkilenme endişesi”nin geliştiğine işaret etmektedir.

Ackerman (2001) da öncüllerle kurulan ilişkide yaşanan paradigma kaymasının modernizmle gerçekleştiğini belirterek, modern öncesi dönemlerde taklide olan saplantıyla, modern eleştirmen ve tarihçilerin “etki” üzerindeki saplantılarını benzetmektedir. Her iki kavramın da bir sanatçının veya yazarın, gelişiminde rol oynayan öncüllerle ilişkisini açıklayan kavramlar olduğunu belirterek, temel farkın, modern öncesi dönemlerde taklit olağan ve açık bir şekilde yaratımın bir ilkesi olarak görülürken, etkinin modern üreticiyi baskı altına alan bir ilişki olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Ackerman’a (2001) göre taklit, bir dayanak ve güvenlik hissini beslemişken, etki rekabet ve kaygıyı beslemektedir. Klasik akademilerde müfredat, yaratıcı olarak kendini göstermeye geçmeden önce antik modellerin çizimlerini gerekli bir hazırlık olarak içermektedir. Öğrencinin geçmişin bir veya daha fazla kanonik ustasını kopyalaması beklenirken, olgun sanatçı bu deneyimden yeni ve bireyselleşmiş bir ifadeye geçmektedir. Ackerman (2001), bu

yönüyle taklidin ileriye doğru işlediğini öne sürerken, etkinin ise geriye doğru hareket ettiğini belirtir. Çünkü modern eğitimin ideali başından beri özerkliği ve taklidin utanılacak bir şey olduğunu düşünmelerini teşvik etmekte, dolayısıyla etkiye ilgi, bir iş tamamlandıktan ve erişilebilir olduktan sonra başlamakta, yorum yapanlar ondan geriye doğru, hazırlık notlarından ve eskizlerinden yola çıkarak hangi eski ve çağdaş çalışmaların onun tartışmasıyla ilgili olduğunu keşfetmektedirler. Taklit ve etkinin ayrılan durumunu Ackerman (2001), tarihsel çerçeve içindeki bireyler arası ilişkilerin konumlandırılabilmesi açısından da ele alır; ona göre taklit, eskiler için bir sanatın veya tekniğin tarihini ifade etmek için bir yapı sağlar ve bir sanatın veya tekniğin devam etmesini sağlayan şeydir. Ancak bu durumda büyük öncüllerin modelleri bir örnek olarak sunulur ve takipçisi onu geçmek, sanatı ya da tekniği ilerletmek zorunda değildir, yalnızca üretimlerinde onu kendi seslerine dahil ederek dönüştürürler. Etkiyi ise refleksif bir durum olarak tarifler, bu nedenle sanatsal evrime ilişkin bir yapı sunacak şekilde birinin öncülünden etkilendiğine dair bir bulgu olmadığını vurgular (Ackerman, 2001). Bu bağlamda etki, yeterli bir tarihsel çerçeve sunmamaktadır.

Harold Bloom, şiirler arası ilişkileri ele aldığı *Etkilenme Endişesi* adlı kitabında, Aydınlanma sonrası ‘deha’ ve ‘yüce’ için duyulan tutkuyla (süreksizlik peşindeki arayış) taklitten vazgeçildiğinden, bu tutkunun beraberinde “etkilenme endişesi”ni getirdiğinden bahsetmektedir. Bloom’a (2008) göre sonradan gelen kendinden önce geleni taklide ve tekrara mecbur kalır ve her şair önceki şairlerle tekrar, aktarım ya da iletişim ilişkisine yakalanmıştır. Sonradan gelen bu ilişkisel durumla öncekiler üzerinden birtakım revizyonlar (yaratıcı düzeltme ya da ‘entelektüel revizyonizm’) geliştirerek başa çıkmaktadır². Bu sayede kendisini yalnızca bir kopya olarak görme korkusundan uzaklaşmaktadır. Şiirsel etkilenmenin şiir tarihinin anlaşılması için önemli olduğunu vurgulayan Bloom (2008), şiirsel etkilenmeyi şu sözlerle açıklamaktadır:

Şiirsel etkilenme -iki güçlü, has şair söz konusu olduğunda- her zaman önceki şairin yanlış okunmasıyla, yani gerçekte ve zorunlu olarak bir yanlış

² Bloom, şairler arası ilişkileri niteleyen revizyonları altı kategori altında ele almaktadır. Bu kategoriler, 1. Clinamen: Yanlış okuma, sapma 2. Tessera: Tamamlama ve antitez 3. Kenosis: Sürekliliği koparma 4. Daimonikleşme: Öncülün Yüce’sine karşı kişiselleşen bir Karşı-Yüce’ye varma 5. Askesis: Kendini arındırma ve 6. Apophrades: Ölülerin Dönüşü (son kapışma)’dır. (Harold Bloom, *Etkilenme Endişesi*, 2008), 54.

yorumlama olan yaratıcı bir düzeltme edimi yoluyla ilerler. Verimli şiirsel etkilenmenin tarihi, bu da demektir ki Rönesans'tan bu yana Batı şiirinin ana geleneği, bir endişe ve kendi kendini kurtarıcı bir karikatür tarihidir, tahrifat tarihidir, modern şiirin varlığını borçlu olduğu sapkın, bilinçli revizyonizmin tarihidir. (s.69)

Etkilenmenin bir endişe yaratması ve sonradan gelenin kendinden öncekiler üzerinde bir çarpıtma yaratmak suretiyle ilişkileri bulanıklaştırması yapılan işlerin değerlendirilme şeklini de dönüştürmektedir. Etkinin yazılı tarihin inşasında önemli bir rol oynadığını belirten Lee'ye (1997) göre, neyin meşru bir etki olarak geçip geçmeyeceği, nesnel olarak doğru olandan ziyade, o sırada etkin olan tarihsel yorum koşullarına bağlıdır. Lee (1997), etkinin geçmişte kaydedilen olaylarla olduğu kadar tarihçinin o anki öncelikleriyle de ilgisi olan seçimleri temsil ettiğini belirterek, etkinin ortaya konmasında, inceleme konusuna göre “gözlemcinin öznelliği” ve “bilinçaltı varsayımlar”ın etken olduğunun altını çizmektedir. Ackerman'a (2001) göre ise modern dönemde eleştirmenler ve tarihçiler etkiyi birincil yorumlama aracı olarak benimsemişler, genellikle tartışılan sanatçının yardımı olmadan açığa çıkarılması gereken etkinin arayışı onlar için çekici hale gelmiştir. Bloom (2008) ise, şiir üzerine yaptığı incelemede eleştirinin kendisini etki üzerinden tarifleyerek, “Eleştiri şiirden şiire giden saklı yolları bulma sanatıdır” demektedir. Bu bağlamda sonradan gelenin öncülleri ve çağdaşlarıyla kurduğu ilişkide, modernite öncesi taklit, bireyler arası etkileşim hali olarak açık ve meşru olmakla birlikte, bir üretim yöntemi olarak da kullanılmakta, etki ise varlığına dair bir arayışı tetikleyen, bulanıklaşmış ilişkileri içermektedir.

2.1.3 “Etki” olgusu üzerine

“Zihinlerin çoğu, dış koşulların kölesidir ve onları biçimlendirmeyi üstlenen herhangi bir ele boyun eğerler” (S. Johnson, 1750, 70).

“Etki” kelimesinin İngilizce karşılığı olan *influence* kelimesinin kökeni, Latince *in-* (into) ve *fluere* (flow) kelimelerinin birleşimi olan ve “içe akış” anlamına gelen *influere*'ye (flow in) dayanmaktadır (Url-6). İlk olarak astrolojik bir terim olarak karşılık bulan kelime, Orta çağ Latincesi'nde *influentia* ve sonrasında 13.yy'da Eski Fransızca'da *influence* olarak geçmekte ve “yıldızlardan kişinin karakterinde ve kaderinde belirleyici rol oynayan yayılma” anlamına gelmektedir (Url-6). Kelime esas

anlamıyla İngilizce'ye geçerek, bu anlamını yüzyıllar boyunca taşımış, 16.yy'ın sonlarına doğru “görünmeyen bir etkinin kişiler tarafından uygulanması” anlamında kullanılarak kişisel bir boyut kazanmıştır (Url-6). İnsanları etkileyen daha somut bir “yayılma” anlamında kullanılmasının ardında ise, İngilizlerin grip salgını için İtalyan gribi olan “influenza”nın kullanılmasının yattığı belirtilmektedir (Ayto, 2005). Kelime İtalyanca'da aynı zamanda “etki” anlamına gelmektedir.

Lee (1997), başlangıçta insanın kaderini kontrol eden astrolojik güçler olarak karşılık bulan etkilerin, Rönesans'tan erken modern döneme doğru özellikle Aydınlanma'yla birlikte test edilemez inançların daha ampirik bir temel almasıyla, 18.yy'ın başlarında belirli bir coğrafi bölgede yaşayan insanların ahlaki, zihinsel ve fiziksel karakteri üzerinde belirleyici rol oynayan ve onları saran doğal iklimin gücü olarak karşılık bulduğunu da belirtmektedir. Bu noktada doğaüstü güçler ve kader arasındaki ilişkiden doğanın gücü ve öznenin kendi yapısı arasındaki ilişkiye bir geçiş yaşandığı gözlemlenmektedir. Artık astroloji bağlamında gelecek olaylarla değil, zaten yaşanmış doğal olaylarla ilişkilendirilen kavram, zamana bağlı dönüşüme uğramakla birlikte “tahmine dayalı kesinlik arayışı” etrafında dönmekte, 19.yy'ın başlarında bugünkü anlamına yakın şekilde, “fiziksel beden karakterinden ziyade, fikirlerin veya görüşlerin yeniden şekillendirilebileceği veya kökten değiştirilebileceği sürekli fakat dolaylı yol” anlamına gelmektedir (Lee, 1997).

Günümüzde *influence* kelimesinin karşılıkları ise *Webster Sözlüğü*'nde ilk anlam olarak “dolaylı veya soyut yollarla bir etki yaratma gücü veya kapasitesi” şeklinde tanımlanmaktadır (Url-7). Etki kelimesinin TDK Sözlüğünde karşılıkları;

1. Bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya şey üzerindeki gücü, tesir.
2. Bir etken veya bir sebebin sonucu, yardım.
3. Bir kimsenin üzerinde bırakılan izlenim. olarak verilmiştir (Url-8).

Etimolojik köken olarak benzerlik gösteren *infect* kelimesinin *Webster Sözlüğü*'nde karşılıkları ise;

1. Hastalık üreten bir madde veya faktörle (bakteri gibi) kontamine etmek.
2. Bir patojen veya hastalığı bulaştırmak. 2.a. Patojenik bir organizma için: genellikle nüfuz etme yoluyla bir birey veya organı istila etmek. 2.b. Bir bilgisayar virüsü için: iletilmiş ve kopyalanmış olmak.
- 3.a. Bulaştırmak, bozmak. 3.b. Sempatî, inanç veya destek sağlamak için üzerinde çalışmak veya ele geçirmek olarak ifade edilmektedir (Url-9).

Sözlük anlamlarına bakıldığında etki (influence) kelimesinin enfeksiyon ve enfekte etme/bulaştırma (infect-ivity) kelimeleriyle oldukça ilişkili olduğu görülmektedir. Bu ilişkinin, tıpkı enfeksiyonda olduğu gibi etkide de herhangi bir fikrin (virüs veya bakteri gibi) yeni bir konak canlıya kopyalanarak bulaşması ve tesirin gerçekleşmesi fikrini destekleyecek şekilde kurulduğu gözlemlenmektedir. Benzer şekilde patolojikleştirilmiş bir etki anlayışını benimseyen Lee (1997), etkiyi grip gibi sıradan maruz kalma yoluyla yakalanılabilir belirsiz bir rahatsızlık olarak tanımlamakta, dağınık olarak yayılarak görünmez bir şekilde nüfuz ettiğini, ajanları ve hatta nihai sonuçları aracılığıyla da fark edilemez olduğunu belirtmektedir. Çünkü etkinin yolları dolaylı olduğu kadar sinsidir ve etkiler tanımları gereği her yerde, dışarıda, yerde ve havadadır; ister küçük organizmalar ister büyük fikirler olsun, bu gizli ajanlar bedeni kuşatarak zihnimize nüfuz ederler. Dolayısıyla onlarla temas aynı derecede istenmeyen ve tahmin edilmesi imkansızdır (Lee, 1997). Etkinin farkında olmadan zihne yerleşme ve yeni düşüncelerin oluşumuna katılma hali düşünmenin kendisinin ve bilişsel süreçlerin bu bağlamda incelenmesinin yolunu açmaktadır. Bölümün devamında bilişsel süreçlerde bireyler arası etkileşim ve bunun bir sonucu olarak kültürlerin oluşma durumları ele alınacak, elde edilen çıkarım doğrultusunda mimarlıkta etki yeniden değerlendirilecektir.

2.2 Bireyler Arası Etkileşime Bilişsel Bakış

Fikirlerin yayılmasına ve yayılmasını sağlayan mekanizmalara ilişkin çeşitli yaklaşımların ve teorilerin varlığı dikkat çekmektedir. Genetik ve tıp alanından ödünç alan modeller, farklı disiplinler yardımıyla kurulan analogiler fikirlerin yayılmasındaki mekanizmaları anlamak üzere bilişsel çalışmalara dahil edilmektedir. Fikirlerin bireyin zihninde oluşması ve zihinler arasında yayılması üzerine çalışan bilişsel bilimler ve bilgisayar bilimleri profesörü Douglas Hofstadter, *Metamagical Themas* (1985) adlı kitabında, fikirlerin ister kötü ister faydalı olsun, zihnin içinde ve zihinler arasında yayılma dinamiklerine sahip olduğunu belirtmektedir. Zihin içi yayılmayı (intramind spreading) zihindeki kavramların etkileşimi ve yaratıcılığın ortaya çıkması bağlamında ele alan Hofstadter, yaratıcılığın püf noktasının “bir tema (öz) üzerinde varyasyonlar yapmak” olduğunu ileri sürmektedir. Zihindeki kavramları, milyonlarca nörondan oluşmak yerine, üzerinde bir dizi çevirmeli düğme olan bir kara kutu şeklinde hayal ederek, potansiyel olarak sonsuz sayıdaki düğmelerin çevrilmesiyle yeni varyasyonlar üretilebileceğini ve diğer düğmelerin ayarları sonucunda yeni

düğmelerin de ortaya çıkabileceğini belirtmektedir. Ayrıca herhangi bir kavramın üzerindeki düğmeler, kişinin zihninde aynı anda uyanık olan kavramlar kümesine de bağlıdır. Bu sayede bazı kişilerin “sihirli bir kıvılcım” yerine, diğerlerinin olmadıklarını düşündükleri kavramlar üzerinde algıladıkları yeni düğmeler sayesinde yaratıcılıklarını ortaya koyduklarını belirtmektedir. Bilim tarihini örnek veren Hofstadter (1985), her fikrin birbiriyle bağlantılı binlerce fikir üzerine kurulduğunu ifade ederek, dikkatli bir analizle, yeni tema olarak adlandırdığımız şeyin kendisinin her zaman önceki temaların derin bir düzeyde çeşitlemesi olduğunu görülebileceğini öne sürmektedir. Ona göre yaratıcılığı ortaya çıkaran, derinlere gizlenmiş düğmeleri görebilmektir.

Zihinler arası yayılımı (intermind spreading) açıklarken ise Hofstadter, kendi yazısına cevap veren iki okuyucunun (Walton ve Going) benzetmelerinden yararlanır. Walton ve Going, kendi kendini çoğaltan (self-replicating) cümleleri, konak canlıya ulaşp orada kopyalanarak yayılmaları ve bu sayede daha fazla konak canlıya ulaşabilmeleri açısından virüslere benzetmişlerdir. Hofstadter’ın (1985) aktarımıyla, Walton’ın “viral cümleler”i, “daha karmaşık varlıkların olanaklarına el koyarak kendi üremelerini elde etmeye çalışanlar”dır ve bilgisayar aracılığıyla bir editöre gönderilen yazıyla, yayıncılıkla hiçbir ilgisi olmayan birine gönderilen el yazması karşılaştırmasında olduğu gibi doğru konağı seçmek viral olmak için oldukça önemlidir. Hofstadter’ın (1985) aktarımıyla, Going ise, kendi kendini çoğaltan cümleleri “bir virüsün entelektüel eşdeğeri” olarak tanımlamakta, bir zihne giren A cümlesinin, zihnin entelektüel mekanizmasının kontrolünü ele geçirerek onu başka zihinlerde yüzlerce kopyasını üretmek için kullanacağını öne sürmektedir. Ayrıca A cümlesi kendi yayılımı için diğer cümlelerle de rekabet içine girmektedir. Hofstadter (1985), Walton ve Going tarafından bahsedilen virallerin birbirleriyle rekabeti ve evrimsel mücadele fikrinin daha öncesinde nörofizyolog Roger Sperry tarafından gündeme getirildiğini işaret eder. Sperry (1966), “fikirler, fikirlere neden olur ve yeni fikirlerin geliştirilmesine yardımcı olur” ifadesinde bulunmuş, fikirlerin aynı zihinde, komşu ya da uzak mesafedeki yabancı bir zihinde birbirleriyle ve evrimde büyük bir ilerleme sağlamak için dış çevre üzerindeki gerçek sonuçlarla da etkileşime girdiklerini belirtmiştir. Jacques Monod (1971) ise, fikirlerin evrimiyle biyosferin evrimi arasında paralellik kurarak, fikirlerin de organizmalar gibi kendi yapılarını sürdürme ve üreme eğilimi gösterdiklerini; birleşebilir, ayrılabilir ve evrimleşebilir olduklarını öne

sürmektedir. Fikirlerin evriminde seçilimin önemli rol oynadığından bahsederek, seçilimin zihnin kendisi ve performans değeri olarak iki düzeyde işlediğinden söz eder. Performans değeri, fikri benimseyen kişi veya topluluğun, fikrin onlara verdikleri karşısında (bütünlük hissi, hırs veya daha fazla kendine güven bahşetme gibi) fikrin yayılmasını teşvik etmek üzere ondan güç almasıdır. İçeriğin doğruluğundan ziyade, fikrin kabul görmesi ve hakimiyet kazanması önemli olduğunun altını çizen Monod (1971), fikirlerin “yayılma gücü” için “bulaşıcılık” (infectivity) kavramını kullanarak, yayılma gücüyle performans gücünü birbirinden ayırmanın zor olduğunu belirtmektedir. 1976’da Richard Dawkins, zihinden zihine sıçrayarak kendini çoğaltan yapılar üzerindeki düşünceleri kültürel evrim bağlamında ele alarak daha da ileri taşımış, “kültürel iletim birimleri” olarak “mem” (meme) adını verdiği yeni bir kavramı ortaya koymuştur. Bir sonraki bölümde kavramı detaylıca ele almadan önce, fikirlerin bireyler arasındaki iletimi ve bu sayede yayılmasının kültürlerin oluşmasındaki rolü açısından ele alan bir diğer araştırmacı olan Dan Sperber’in (1996) yaklaşımı incelenecektir.

Sperber’e (1996) göre, fikirler iletilebilir ve bir kişiden diğerine iletebilme sayesinde yayılabilirler. Dini inançlar, yemek tarifleri, bilimsel hipotezler gibi bazı fikirler etkili bir şekilde yayılarak farklı versiyonlarda tüm popülasyonu kalıcı şekilde istila edebilirler. Kültür her şeyden önce bu bulaşıcı fikirlerden ve bir insan grubunun ortak çevresinde varlığıyla fikirlerin yayılmasına izin veren tüm üretimlerden (metinler, sanat yapıtları, araçlar vb.) oluşmaktadır. Sperber’e (1996) göre kültürü açıklamak, fikirlerin neden ve nasıl bulaşıcı olduğunu açıklamaktır ve kültürel “temsillerin epidemiyolojisi” yaklaşımının buna yardımcı olacağını öne sürmektedir. Epidemiyoloji, bir özelliği olan bir popülasyonda bu özelliğin popülasyondaki dağılımını, görülme sıklıklarını ve açıklamalarını incelemektedir. Sperber (1996), tıp alanından ödünç aldığı epidemiyolojinin genel ve eklektik bir terim olması bakımından kültürel temsiller (mitler, inançlar, normlar, teknikler vb.) için de kullanılabileceğini vurgularken, tüm epidemiyolojik modellerin ortak noktasının salgın hastalıklar gibi nüfus ölçeğindeki makro fenomenleri, bir hastalığa yakalanma gibi bireysel olayları ortaya çıkaran mikro süreçlerin kümülatif etkisi olarak açıklamaları olduğunu ifade etmektedir. Kültürel bir olgunun oluşmasının da sayısız mikro mekanizmaların birleşik etkisi sayesinde olduğunu belirten Sperber (1996), bu bağlamda kültürü açıklamada epidemiyolojik bir yaklaşımın gerekliliğini öne

sürmektedir. Kültürel temsilleri zihinsel (mental representations) ve kamusal (public representations) temsiller olarak ayıran Sperber (1996), zihinsel temsilleri hafıza, inanç, niyet gibi kullanıcısının içinde olan temsiller, kamusal temsilleri ise birbirinden uzak olan kullanıcı ve üretici arasında bir iletişim aracı olarak var olan ve kullanıcının çevresinde olan temsiller olarak tariflemektedir. Yemek kitabındaki bir sos tarifi kamusal temsilken, onu okuyanın sonradan unutmak, hatırlamak ve davranışa dönüştürmek üzere çevirdiği şey zihinsel bir temsildir (Sperber, 1996). Zihinsel temsilin kurulması, birey tarafından açığa çıkarılması ya da geri çekilmesi kamusal temsillerde modifikasyona sebep olacak, kamusal temsillerdeki bu değişim ise diğer bireylerin kendi zihinsel temsilleri kurmalarına etki edecektir. Temsillerin epidemiyolojisinde bu iki tür temsilin ilişkisini içeren iki süreç ortaya çıkmaktadır; düşünce ve hafızanın dahil olduğu birey içi (intra-individual process) ve bir bireyin temsiline diğer bireyi ortak fiziksel çevrede modifikasyon oluşturması nedeniyle etkilemesini içeren bireyler arası (inter-individual process) süreçler (Sperber, 1996). Bir temsili kültürel yapan şey, bir sosyal grup içinde geniş şekilde yayılmış olması, başka bir deyişle kamusal temsillere nedensel olarak bağlı milyonlarca zihinsel temsilin oluşturulmasıdır. Temsiller, gelenekler gibi nesiller boyunca yavaş bir iletimle ya da modern kültürde tipik olarak görülen modalar gibi hızlı şekilde yayılım gösteren fakat kısa ömürlü olan farklı yollarla kültürel olabilirler (Sperber, 1996). Temsillerin epidemiyolojisinin temsiller üzerine değil, temsillerin dağılımı üzerine çalıştığını belirten Sperber (1996), bu dağılıma nedensel olarak dahil olan çevresel değişikliklerin de böylelikle çalışma kapsamında olduğunu belirtir.

Sonuç olarak, fikirlerin bulaşıcı olması ve farklı bireylere aktarılmalrı sayesinde benzer fikirleri temellendirerek çoğalmaları konusunda yaklaşımların ortaklaştığı görülmektedir. Fikirlerin veya temsillerin yayılmasında Hofstadter ve Sperber'in yaklaşımları, yayılmanın bireyin kendisinde ve bireyler arasında olmak üzere iki mekanizmanın sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Bireyin kendisinde meydana gelen zihin içi süreçler, tezin kapsamı dışında yer almakta; çalışma, bireyler arasında oluşan etkiyi konu edinmesi bakımından zihinler arası yayılım halini ele almaktadır. Bu noktada Dawkins'in teorisiyle şekillenen ve zihinler arası aktarıma odaklanan memetik kuram öne çıkmaktadır. Genetik alanından kurduğu analogiyle kültürel evrimi değerlendiren Dawkins, zihinler arası aktarım birimlerini kavramlaştırarak, disiplinler arası bir etki alanı elde etmiştir. Bu bağlamda Dawkins'in teorisi çalışmanın

ödünç alacağı kavramlar adına da zemin sağlamaktadır. Etki üzerine yapılan incelemenin ardından, etkinin tespitinin oldukça zor olduğu anlaşılmaktadır. Ancak zihinler arası bulaşmanın yollarını anlamak, fikirlerin ya da temsillerin görülme sıklığını ve dağılımını incelemenin etkinin kavranışına yeni açılımlar getireceği, örtük olan bazı bilgilerin açığa çıkarılması bakımından potansiyel taşıdığı düşünülmektedir. Sperber'in (1996) tıp alanından ödünç aldığı ve kültürlerin oluşumunu açıklamak üzere önerdiği epidemiyolojik yaklaşım bu açıdan mimarlık ortamına uygulanabilir bulunmaktadır. Özetle, mimarlıkta “etki” olgusunun değerlendirilmesinde memetik kuram yardımcı bakış açısı olarak kullanılacak, Sperber'in kültürel temsillerin açıklanmasında önerdiği epidemiyolojik yaklaşım aracılığıyla ise mimarlıkta etki üzerine bir okuma yöntemi geliştirilecektir.

3. ETKİ BİRİMLERİ OLARAK “MEM”LER

Tezin bu bölümünde, mimarlıkta “etki”nin bireyler arası iletim mekanizmaları sonucunda oluşması fikri göz önünde bulundurularak, bu mekanizmaları anlamak, iletilen şeyin yapısı ve yayılma şekline dair kavrayış geliştirmek amacıyla, kültürel öğelerin zihinler arasında aktarımını konu edinen memetik kuram açıklanmaktadır. Bu bağlamda Dawkins’in ortaya koyduğu “mem” kavramı incelenecek, memlerin eşlenmesi, eşlenme ortamları ve araçları tartışılarak, memlerin zihinler arası yayılım özelliği mimari üretimlerde oluşan etkiyi anlamada araç olarak kullanılacaktır. Ardından memlerin, yayılmasına doğrudan etki eden kitle iletişim araçlarıyla ilişkisi ele alınacak, bu bağlamda gelişen teknoloji doğrultusunda yaşanan önemli kırılmaların bir sonucu olarak mimarlık medyasında yaşanan değişimler, bireyler arası etkinin oluşması bakımından değerlendirilecektir.

3.1 Memetik Kuram

Memetik kuram, kültürel evrimle genetik evrim arasında benzeşme kurularak, gen benzeri bir eleman (“mem”) aracılığıyla kültürel öğelerin zihinler arasında iletime uğradığı ve bu iletim esnasında tıpkı genler gibi eşlenme, dönüşme ya da seçilim göstererek kültürel evrimi meydana getirdiği düşüncesine dayanmaktadır. Kültürel evrim ve organik evrim arasındaki bu benzeşim, öncesinde Amerikalı Psikolog Donald Campbell (1960) tarafından kurulmuş; tıpkı organik evrimde olduğu gibi yaratıcı düşünce ve kültürel evrimde de evrimsel modelin geçerliliği öne sürülmüştür (Blackmore, 2011). Ancak “mem” fikri ilk kez 1976 yılında Richard Dawkins tarafından *Gen Bencildir* isimli kitabında ortaya konulmuştur. Memetik kuramın temel aldığı evrimsel durum Charles Darwin’in *Türlerin Kökeni* (1859) adlı kitabında öne sürdüğü teoriye dayanmaktadır. Darwin (1976), yeryüzündeki tüm türlerin daha öncekilerin değişime uğramış versiyonları olduğunu öne sürer. Evrimi işaret eden bu modelde değişimin, kısıtlı kaynakların olduğu rekabet ortamında türler içindeki bazı bireylerin rakip bireylere üstün gelerek yeniden üreyebilmesi fikrine dayanan “doğal

seçilim” ya da “en uygunun hayatta kalımı” ile gerçekleştiğini belirtmektedir. Ona göre, evrimin itici gücü, doğal seçilimdir. Doğal seçilim bireyin çevreye daha iyi uyum sağlamasına böylelikle daha iyi hayatta kalmasına yardımcı olan özellikleri belirler (Darwin, 1976).

Richard Dawkins’in (2021) ‘geleneksel yeni-Darwinciliğin mantıksal bir filizi’ olarak nitelendirdiği yaklaşımı, Darwin’in evrim konusunda türler üzerinden ele aldığı ‘doğal seçilim’ teorisi üzerine temellenmekle birlikte, seçilimde türlere, bireyin kendisine odaklanmak yerine, süreci genler bazında ele alarak farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Genlerin kendilerini eşleme özellikleri sayesinde potansiyel olarak ölümsüz olmaları varsayımından hareketle Dawkins, doğal seçilimin temel birimini tür, toplum ya da birey olarak değil, gen olarak ele almakta ve “...tüm yaşamın, eşlenen varlıkların ayrımsal hayatta kalımlarıyla evrildiği” ilkesini benimsemektedir (Dawkins, 2021). Bu doğrultuda genler dışında başka eşleyici türleri ve onların sonucunda başka evrim türlerinin varlığını işaret eder. Dawkins bu yaklaşımla, evrim kuramını, kültürel evrimi de içine alacak şekilde genişletmeyi denemekte, böylelikle memetik kuramı şekillendirmektedir.

3.1.1 “Mem” kavramı

Dawkins (2021), genetik iletimle kültürel iletim arasında benzeşme kurmakta; kültür ve geni tutucu yapılara sahip olmalarına karşın, evrime yol açabilmeleri açısından ilişkilendirmektedir. Dawkins’e (2021) göre dil, “giyim ve beslenme modaları, törenler ve gelenekler, sanat ve mimarlık, mühendislik ve teknoloji, hepsi tarih içinde hızlandırılmış genetik bir evrime benzer bir yolla evrilmiştir, ama genetik evrimle hiçbir şekilde ilgisi yoktur”. Ayrıca, bir eşleyici olarak gen benzeri bir türün, henüz bebeklik çağında olmasına karşın, çok daha hızlı evrimsel değişimler gerçekleştirdiğinden bahsetmektedir. Bu eşleyici türüne, “bir kültürel iletim birimi ya da bir taklit birimi” anlamı taşıyan ve Yunanca bir kökten gelen ‘mimeme’ sözcüğünün kısaltması olarak “mem” ismini vermektedir (Dawkins, 2021)³. “Mem” sözcüğü, İngilizce’de *memory* (bellek) ile ya da Fransızca *meme* (aynı, kendi, bizzat) ile ilişkilenmekle birlikte, tek heceli gen sözcüğüne benzer şekilde türetilmiştir (Dawkins,

³ Kavram İngilizce’de “meme” olarak geçmekte, Türkçe’de ise henüz sözlüklerde yer almamakla birlikte “mem” olarak çevirisine rastlanmaktadır. Kavramın açıklaması burada verildiğinden ve tez boyunca çok sık kullanılacağından dolayı, sonrası için kelime tırnak içinde verilmeyecektir.

2021). Mem'in İngilizce karşılığı olan "meme" kelimesinin kullanımı, 1976'da Dawkins tarafından türetilmesinin ardından, *Oxford İngilizce Sözlüğü*'nde ilk kez 1988 yılında yer almıştır. Kelimenin sözlükteki anlamı "genetik olmayan yollardan, özellikle taklit yoluyla aktarıldığı düşünülen kültür öğeleri" şeklinde açıklanmaktadır (Url-10). Dawkins (2021), mem örnekleri olarak "şarkıları, fikirleri, sloganları, giysi modalarını, çanak çömlek yapımı veya yapı kemeri inşası yöntemleri" gibi bireyler arası aktarılabilen şeyleri örnek olarak vermektedir.

3.1.2 Memlerin eşlenmesi

Dawkins (2021), 'mem'lerin eşlenmesini "tıpkı genlerin sperm ya da yumurtalar yoluyla bir bedenden diğerine atlayarak gen havuzunda kendilerini çoğaltmaları gibi, geniş anlamda taklit denilebilecek bir süreç yoluyla, bir beyinden diğerine zıplayarak kendilerini bir mem havuzunda çoğaltırlar" şeklinde açıklamaktadır. Dawkins (2021), 'mem'lerin aktarılma biçimini 'geniş anlamda taklit denebilecek bir süreç' olarak tariflemektedir. 'Taklit' kelime anlamı olarak, 1. belli bir örneğe benzemeye veya benzetmeye çalışma, öykünme; 2. birinin davranışlarını, konuşmasını tekrarlayarak eğlenme; 3. benzetilerek yapılmış şey, imitasyon şeklinde tanımlanmaktadır (Url-8). Taklit (imitation) sözcüğünün, burada ifade edilmek istenen tam olarak karşılayamamakla beraber, duruma en uygun sözcük olarak seçilmiş olduğu gözlemlenmektedir. Blackmore (2011) da taklit etmeyi, 'geniş anlamda' kullanmayı sürdürdüğünü belirtmekle birlikte, karşılığının tariflenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Blackmore (2011), tariflemeyi bir örnekle yaparken; Dawkins'in öz fikrine paralel şekilde, "arkadaşınızın size anlattığı hikayeyi başkasına anlatmanızı" taklit olarak tanımlamaktadır. Bu durumda, birebir aynı anlatım içeriğinin ve hareketlerinin taklidi yer almaz; ancak, "hikayenin ruhu" (özü) arkadaşınızdan size, sizden başkasına kopyalanmaktadır. Blackmore (2011), taklitte "veri aktarımını" kasteder ve ona göre "taklit bir çeşit kendini eşleme veya kopyalamadır; "mem"i bir eşleyici yapan ve ona eşleyici gücü veren budur".

Dawkins (2021), beyinden beyine zıplayan memleri de, genler gibi "bencil" olarak nitelendirmekte ve tek amaçlarının kendilerini eşleyerek sayılarını çoğaltmaları olduğunu belirtmektedir. Bu konuda Dawkins (2021), N.K.Humphrey'in kendi taslaklarına yönelik eklediği yorumu şu şekilde aktarmaktadır:

...memler canlı yapılar olarak görülmelidir; yalnızca mecazî olarak değil, teknik olarak da. Benim kafama üretken bir fikir soktuğunda, beynime tam anlamıyla

bir asalak bulaştırmış olursun ve beynimi bu memnin kendini çoğaltması için kullandığı bir araç haline çevirirsin; bir virüsün konak hücrenin genetik mekanizmasına asalaklık etmesiyle tam olarak aynı yolladır bu. (s.394)

Dawkins'in (2021) aktarımıyla N.K. Humprey'in ifadesi memlerin bizim için olumlu ya da olumsuz olduğuna bakmadan, olabildiğince eşlenmeye ve etrafa yayılmaya çalışan, bencil yapılar olduğu fikrini desteklemektedir. Ayrıca, memler bulaşmak için insanları aracı olarak kullanan virüslere benzetilmektedir. Benzer şekilde Blackmore (2011), "fikirlerimizi kendi yaratılarımızmış ve bizim için çalışıyorlarmış gibi düşünmek yerine, onları yalnızca kendilerini kopyalamaya uğraşan özerk bencil memler olarak düşünmemiz gerekir. Biz insanlar, taklit edebilme gücümüzden dolayı, memlerin etrafa yayılabilecekleri fiziksel 'konaklara' dönüştük" ifadesinde bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar memleri canlı varlıklar gibi farzederek, onların gözünden fikirlerin yayılma mekanizmalarını aktaran ters bir bakış açısı sunmaktadır. Memler yalnızca virüsler gibi değerlendirilmekten ziyade, zihnimizdeki düşüncelerin, bizi biz yapan fikirlerin kendisi ve düşünmemizi sağlayan araçlar olarak da değerlendirilmektedir (Blackmore, 2011).

Bu noktada, bireyler arası eşlenme yetisinin, memlerin insanların düşünce kalıplarının bir parçasını haline gelmelerini kolaylaştırdığı çıkarımında bulunulabilir. Bir bulaşma olarak da tariflenen bu durum, etkinin gerçekleşmesine yönelik bir açıklama da sunmaktadır. Beyinden beyine sıçrayan memler, tıpkı etkinin oluşumunda açıklandığı gibi ("etkinin yolları dolaylı olduğu kadar sinsidir ve etkiler tanımları gereği her yerde, dışarıda, yerde ve havadadır; ister küçük organizmalar ister büyük fikirler olsun, bu gizli ajanlar bedeni kuşatarak zihnimize nüfuz ederler" Lee, 1997) bilinçli ya da bilinçsiz düşünme sistemimizin ve bunun bir sonucu olarak da üretimlerimizin bir parçası haline gelirler. Enfeksiyon üzerinden kurulan analogi ortaklığı sayesinde, virüslere benzetilen memlerin zihinden zihine sıçrayarak yeni zihinleri enfekte etmesiyle etkinin oluştuğu düşünülebilir. Kısacası memler "etki"nin sağlayıcıları olarak değerlendirilebilirler. Bu noktada memlerin yapısı, ne kadarlık bir parça halinde eşlendikleri ve tez çalışmasının sorunsallarından biri olan mimarlık ortamının/medyasının etkinin oluşmasını nasıl yönlendirdiğini anlamak için ortamın, memlerin eşlenmesine etkisi önem kazanmaktadır. Bu amaçla sonraki kısımlarda memlerin yapısı, eşlenme durumları ve ortamla etkileşimleri tartışılacaktır.

3.1.3 Memlerin yapısı

Bir ‘mem’in ne kadarlık bir parça halinde eşlendiği ya da başka bir deyişle ‘mem’ biriminin neden oluştuğu, sorusunun cevabı net olmaktan oldukça uzaktır. Dawkins (2021), bir fikir memini “bir beyinden diğerine iletilebilme kapasitesine sahip bir varlık olarak” tanımlamakta ve ‘mem’ biriminin tariflenemezliğini iki örnekle açıklamaktadır. İlk örnekte, bir teorinin aktarımını ele alır. Teorinin aktarımında meydana gelen yorumlamalar, anlatım tarzı değişimi, dönüşümler sürece dahil olsa da, herkesin zihninde ortaklaşan teorinin temel özü bir memdir. İkinci örnek ise, Beethoven’ın dokuzuncu senfonisinde yer alan bir melodi parçasının senfoniden bağımsızlaşacak derecede hatırlanabilir ve iletilebilir hale gelmesidir. Bu durumda Dawkins (2021), tek bir melodinin mem olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Dennett (2014) ise, mem birimlerini “kendilerini güvenilirlik ve doğurganlıkla eşleyen en küçük ögeler” şeklinde tariflemektedir. Bununla birlikte bir memin başka memlerle bir araya gelerek birbirlerinin hayatta kalmalarını destekleyecek şekilde bağlantı kurdukları “mem grupları”, “mem kompleksleri” vardır (Dawkins, 2021). Dawkins (2021), mem komplekslerindeki memlerin bağlantısında, “birbirine uyum sağlamış ve karşılıklı birbirine yardım eden” memlerin varlığından bahsetmektedir. Mem kompleksleri Speel (1996) tarafından “mempleksler” olarak kısaltılmıştır. “Mempleks”’in özelliği, içerdiği memlerin tek başına eşlediğinden, daha başarılı şekilde “eşlenme” göstermesidir (Blackmore, 2011).

Blackmore’a göre (2011), eşleyiciliğin kabulü için “değişim, seçim ve kalma (kalıtım)” olmak üzere üç özelliğin evrimsel durumu sürdürmesi gerekmektedir. Hikaye anlatımı örneği üzerinden durumu açıklayan Blackmore (2011), hikayelerin hiçbir zaman birebir aktarılamadığını, *değişim* ve dönüşümler yaşamak zorunda olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bazı şeyler unutulup kaybolurken, bazılarının ilgi çekerek sadık bir şekilde aktarımının gerçekleştiği bir *seçim* durumunun varlığına işaret etmektedir. Bu aktarımda daha önce de belirtildiği gibi özün korunması, başka bir deyişle bu durumun geniş anlamda taklit olarak nitelenebilmesini sağlayan kopyalanma hali ise *kalıtım* beraberinde getirmektedir. Bu noktada “eşleyici” olarak tanımlanan memler bu üç özelliği kendinde barındırmaktadır.

Değişime uğramış hikayeyi dinleyen kişi, hikayeyi başkasına aktarırken değişime uğramış hali üzerinden tekrar değişime sebep olacaktır. Bu durum, memetik evrimde değişimle kazanılmış özelliklerin kalıtsal olarak aktarımını gündeme getirmektedir.

Biyolojik evrimde “Lamarckçılık”⁴ olarak adlandırılan bu yaklaşım geçerli olmamaktadır. Başka bir deyişle, kişinin yaşamı boyunca edindiği bazı özellikler, beceriler, değişimler çocuklarına aktarılmaz. Blackmore (2011), memetik evrime bu bağlamda açılım getirirken, duruma iki şekilde yaklaşmaktadır. Bir çocuğa yelkenli resmini göstererek bunu çizmesini ister, başka bir çocuğa da ilk çocuğun çizdiği yelkenliyi göstererek bunu çizmesini ister ve bu şekilde diziyi devam ettirirsek sonuçta ilk yelkenli resminden oldukça uzaklaşacağımızı belirtir. Çocukların hataları ya da yorumları diğer çocuklara aktarılacak mutasyonlara sebep olur. Ancak ikinci bir deneyde, sıralı adımlarla devam eden yönergeler aracılığıyla çocuklara origamiden bir yelkenli yapmayı tarifler ve arkadaşlarına sırayla aktarmalarını istersek, çocukların son ürün için yarattığı değişimler (tam ortadan katlayamamak, gevşek katlamak vb.) diğerlerine aktarılmayacaktır. Çocuklar yönergeleri temel alarak kendi becerileri doğrultusunda bir yelkenli modeli çıkaracaklardır. Yelkenli üzerinden örneklenen bu iki aktarım durumunu Blackmore (2011), “ürünü kopyalamak” ve “yönergeleri kopyalamak” olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla ürünü kopyalamak “Lamarckçı” bir evrime işaret edebilirken; ikinci durum, bu şekilde değerlendirilememektedir. Blackmore (2011), kültürel evrimde yer alan bu iki aktarım durumunun iç içe geçmesi de söz konusu olduğundan, kültürel evrime biyolojik evrimde olduğu gibi bir yaklaşım (Lamarckçı ya da Darwinci) atfetmek yerine bu iki aktarım mekanizması arasındaki farklılığın gözetilmesinin daha yararlı olacağını belirtmektedir.

Tıpkı genlerin kendilerini eşlerken aynı düzeyde çoğalma başarısı gösterememeleri gibi memler arasında da diğerlerine göre daha başarılı olanların varlığı söz konusudur. Dawkins (2021), bu durumu “doğal seçim”le ilişkilendirmektedir. Çevrelerini kendi menfaatlerine kullanabilen memler seçim tarafından kayırılır. Dawkins (2021), “yüksek hayatta kalma değeri” olarak tanımladığı bu durumu sağlamak için “*uzun ömürlülük, doğurganlık ve kopyalama tutarlılığı*” olmak üzere üç niteliğin gerekli olduğundan bahsetmektedir. Dawkins’e göre (2021), bir memnin bir kopyasının *uzun ömürlü olması* yüksek hayatta kalma değeri açısından önemli olabilir ancak tıpkı genlerde olduğu gibi daha da önemli olan şey, memnin *doğurganlığı* yani eşlenerek

⁴ “Lamarckçı” terimi, Jean Baptiste de Lamarck’ın evrim kuramına atıfta bulunmakta, sonradan kazanılmış karakteristiklerin kalıtımı ilkesine dayanmaktadır. Lamarckçılık biyolojik evrimde geçerli değildir (Blackmore, 2011).

çoğalmasdır. *Kopyalama tutarlılığı* ise memin birimine bağlı olmakla birlikte, aktarılırken değişip dönüşmesi oldukça olası memler için özün aktarılabilmesini ifade etmektedir. Dawkins (2021), “hayatta kalma değeri”nin kabaca ölçülebilmemesinin “mem havuzu”ndaki yayılışlara bakılarak gözlemlenebileceğini belirtmektedir. Bazı memler kısa sürede hızla yayılma göstererek popüler hale gelebilir ve sonrasında kaybolabilir ya da aksine uzun bir döneme yayılarak kendini eşlemeye devam edebilirler. Blackmore (2011), memlerin farklı başarılar göstermesinin nedenlerini ikiye ayırmaktadır: ilki, insan doğasından kaynaklanan taklitçi ve seçici olma, diğeri ise memetik evrimin genel işleyişi kapsamında memlerin kendi doğasından kaynaklanan (birbirleriyle gruplaşma şekilleri, kendi yararlarına yönelik becerileri gibi) yapılarıdır. Heylighen (1998) ise memlerin kopyalanmasını dört aşamalı bir süreç olarak açıklar: 1) birey tarafından **özümseme**; 2) bireyin hafızasında **tutulma**; 3) birey tarafından dil, davranış vb. aracılığıyla **anlatım**; 4) bu şekilde oluşturulan mesajın ya da mem aracının bir veya daha fazla kişiye **iletilmesi**. Heylighen (1998), son aşamayı tekrar ilk aşamanın takip etmesiyle eşlenme döngüsünün gerçekleştiğini belirterek, bu aşamalarda farklı seçim kriterlerinin devreye girerek memlerin eşlenmeye devam edip etmemelerini etkilediğini öne sürmektedir (Şekil 3.1). Bu kriterler nesnel, öznel ve özneler arası ve ‘mem’ merkezli olarak gruplandırılmaktadır.

<i>aşamalar/ seçiciler</i>	Nesnel	Öznel	Özneler Arası	Mem Merkezli
Özümseme	ayırte diledirlik	yenilik sadelik tutarlılık	yetki formellik	kendini haklı çıkarma
Tutulma	değişmezlik denetlenebilirlik	tutarlılık fayda	uygunluk	kendini pekiştirme hoşgörüsüzlük
Anlatım			açıklayıcılık	kendi propagandasını yapma
İletim			görünürlük	kendi propagandasını yapma

Şekil 3.1 : Memler için ana seçim kriterlerinin bir özeti (En aktif oldukları aşamaya ve seçimden sorumlu sisteme göre sınıflandırılmıştır) (Heylighen, 1998)⁵.

Nesnel kriterler, “ayırte diledirlik, değişmezlik ve denetlenebilirlik”; öznel kriterler, “yenilik, sadelik, tutarlılık ve fayda”; öznelerarası kriterler ise “kolektif fayda, yetki, formellik, uygunluk, açıklayıcılık ve görünürlük” olarak açıklanmaktadır (Heylighen,

⁵ Yazar tarafından Türkçeleştirilmiştir.

1997, 1998). Mem merkezli kriterler ise, sadece memin kendi iç yapısından kaynaklanan, “kendini haklı çıkarma, kendini pekiştirme, kendi propagandasını yapma ve hoşgörüsüzlük” olarak belirtilmektedir (Heylighen, 1998). Memin kendisinden ve konak olan bireyden bağımsız olan nesnel kriterlerden *ayırte diledirlik*, farklı, ayrıntılı ve zıt olanın farkedilmesinin ve özüm senmesinin kolaylığını imlerken, *değişmezlik* tekrar eden fenomenlerin bellekte tutulmalarının daha olası olduğunu, *denetlenebilirlik* ise öznenin eylemlerine farklı şekillerde tepki veren fenomenlerin kalıcı iz bırakmalarının daha olası olduğunu ifade etmektedir. Bireyin kendi seçimlerinin devreye girdiği öznel kriterlerden *yenilik*, öznenin dikkatini çekme, *sadelik* anlaşılması kolay olma ve az çaba gerektirme, *tutarlılık*, yeni algı ile mevcut bellek izi arasında bağlantı kurulması, *fayda* ise etkin kullanımını içermekte ve böylelikle memin yayılımının arttıran faktörler olarak belirtilmektedir. Özneler arası etkileşim yoluyla gündeme gelen faktörlerden *kolektif fayda*, grup için yararlı olmayı, *yetki*, memin çıktığı kaynağın yetkili olmasını, *formellik*, memin kesin ve açık bir ifade içermesini, *uygunluk*, aynı gruba ait farklı konaklar tarafından aynı memin pekiştirilmesini, *açıklayıcılık*, memin ortamda ifade edilebilme kolaylığını, *görünürlük* ise konak bireyler tarafından memin dağıtımı için harcanan çabayı ifade etmektedir. Son olarak memin kendi özelliklerinden kaynaklanan *kendini haklı çıkarma*, memin bileşenlerinin karşılıklı olarak birbirini desteklemesi, *kendini pekiştirme*, memin konak bireyi kendini tekrar etmesi (dua, meditasyon vb.) için uyarma derecesi, *kendi propagandasını yapma*, konağı başka konaklara kendini yayması için zorlama, *hoşgörüsüzlük* ise rakip memleri özüm senmekten dışlama olarak açıklanmaktadır (Heylighen, 1998). Memlerin kendini çoğaltma mekaniği ve memin başarılı bir yayılım göstermesi için karşılaması gereken çeşitli kriterler üzerine en detaylı ve sistemleştirilmiş çalışma olarak Heylighen’in ortaya koyduğu bu dört aşamalı model gösterilebilir. Sonrasında Heylighen’in ortaya koyduğu kriterlere ek olarak Salingeros ve Mikiten (2002)⁶, memin yayılmasına yardımcı bir faktör olan “kuşatma/giydirme”yi önermektedir. *Kuşatma/giydirme*, memi diğer faydalı

⁶ Salingeros ve Mikiten (2002) çalışmalarında mimari tasarım süreciyle doğa bilimleri ve biyoloji alanlarıyla analoji kurarak Darwinci seçim fikirlerinin mimariye nasıl uygulanabileceğinden yola çıkmaktadır. Darwinci seçilimi, modernist üslubun minimalist biçimlerinin (memlerinin) çoğalmada nasıl bu kadar başarılı olduğunu açıklamak üzere kullanılmaktadır. Onlara göre modernizme ait basit görsel memler, basit biyolojik varlıklar gibi (karmaşık yaşam formlarından çok daha hızlı şekilde çoğalan virüsler) davranmaları sayesinde çoğalmışlardır.

memlerden oluşan bir kompleksin içine alarak dış zorluklardan korunmasını ifade eder. Bir mem veya memler koleksiyonu, bir anlam yapısına gömülerek tartışmaya açık fikirler olarak görülmekten vazgeçilerek, bireyin bilincini tanımlayan inançların temel karakterini üstlenirler. Salingaros ve Mikiten (2002), bir memi çekici bir sözlü açıklamayla çevreleyen, içine alan bir kabuğun, memi iletmeye yardımcı olan bir anlam sistemiyle de donattığını belirtir. Mimarlık okulunda öğretilen (onaylanmış) bir üslubun memlerinin kişinin düşünce kalıplarının bir parçası haline gelmesi ya da reklamcılıkta kullanılan bir yöntem olarak, ürünü kişinin bilincine yerleştirerek sonrasında bilinçaltının bir kararı olarak o ürünün satın alınmasının garanti edilmesi, *kuşatma/giydirmeye* nin bir sonucu olarak örnek verilmektedir (Salingaros ve Mikiten, 2002).

Tüm bu kriterlerden, çevrelerini kendi menfaatlerine kullanabilen memlerin seçimde üstün gelerek yayılma başarısı gösterdikleri çıkarımında bulunabilir. Ayrıca belirli bir gruba (sosyal statü, yaş grubu, stil, kültür vb.) ya da kimliğe dahil olmanın getirdiği birtakım göstergeler veya kodlar olarak taşınan memlerin eşlenmesi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Memlerle ilişkili böyle bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte, aidiyet sağlaması bakımından bazı memlerin aktarımının sürdürüldüğü ve bu durumun, memlerin yayılımlarında yardımcı bir faktör olarak işlev gördüğü söylenebilir. Gerçekleştirilen bir sanat projesi, memlerle ilişkilendirilmiş olmasa da bahsedilen durumu ortaya koyması açısından etkili bir örnek oluşturmaktadır. Fotoğrafçı Ari Versluis ve stilist Ellie Uyttenbroek'un sosyolojik bir deneyi çağrıştıran sanatsal çalışması *Exactitudes*'ta, sokak stillerinde taşınan memlerin anlam üreten birtakım göstergeler olarak tekrarlandığı görülmektedir. Çalışma, 1994'ten beri onları belirli sosyal tiplerle tanımlayan bir dizi tanımlayıcı görsel özelliği paylaşan bireyleri fotoğraflayarak, görsel kaydını oluşturmaktadır (Şekil 3.2). Böylelikle belirli kentsel gruplara veya alt kültürlerle ait olan ve bunları karakterize eden kıyafet kurallarının, davranışların veya tutumların ayırt edilmeleri sağlanmaktadır (Url-11). Stiller üzerinden anlam üretme pratiklerinin sınıflandırma ve belgeleme yöntemiyle ortaya konması, aynı gruba dahil olan bireylerde eşlenmeye devam eden göstergelerin (memlerin) olduğunu göstermektedir. Burada memler, kıyafet kuralları veya farklılaştırılmış sosyal gruplara işaret eden tutumlar olarak, bireyin kimliğinin tezahür etmesini sağlamak suretiyle kendi yayılım süreçlerini de garanti altına almaktadırlar.

Şekil 3.2 : Exactitudes Çalışmasından Üç Örnek (Url-11).

Memlerin yapısına dair görüşlerde ortaklaşan memnin birimsiz oluşu ya da başka bir deyişle mem biriminin eşlenmedeki duruma göre değişiklik göstermesi mimarlık özelinde nelerin mem veya mem kompleksi olarak kabul edilebileceği sorusunu gündeme getirmektedir. İtalyan mimar Cino Zucchi, Venedik'in Junghans Bölgesi için açılan kentsel yenileme yarışmasının kazananı olan projesinde, yaptığı bir binanın ün kazandığından ve dünyanın her yerinde yapının fotoğraflarının yayıldığından bahsetmektedir (Url-12) (Şekil 3.3). Zucchi, bir konut yapısı olan D Binası'nın cephesinde uyguladığı beyaz söveler ve doğrama düzeninin bulaşıcı şekilde yayıldığını gözlemlediğini, çok benzerlerine sonrasında Avusturya ve Fransa'da denk geldiğini, hatta bu tarz doğramalara "Zucchi Windows" (Zucchi Pencereleleri) denildiğini duyduğunu belirtmektedir (Şekil 3.4). Ancak bu pencereler Zucchi'ye ait değildir. Kendisi de Piedmont'ta bulunan başka bir binadan etkilenerek, cephenin modern bir yorumunu tasarlamayı amaçladığını belirtmekte, aslında kendisinin gibi görünen bir şeyin hiç de kendisinin olmadığını altını çizmektedir (Şekil 3.5). Bu örnekte bir söve tasarımı veya cephe düzeni olarak karşımıza çıkan memler, tıpkı Heylighen'in (1998) memlerin eşlenmesinde açıkladığı gibi, Zucchi tarafından **özüm senerek** hafızada **tutulmuş**, ardından kendi binası aracılığıyla yeniden **anlatıma** sokularak daha fazla kişiye **iletilmeleri** sağlanmıştır. Başka mimarlar tarafından bu eşlenme döngüsü tekrar edilmiş, böylelikle memlerin çoğalması tetiklenmiştir. Yalnızca mimarların yapılarıyla değil, birçok sanatçının üretimleri aracılığıyla da binanın görsellerinin yayılımı sağlanmıştır (Şekil 3.6). Böylelikle bir şekilde güçlü bir etki alanı yaratan bina, bazı memlerin yeniden ve yeniden eşlenmesine aracı olmuştur.

Şekil 3.3 : D Binası ve Guidicca Kent Dokusundan Bir Örnek Karşılaştırması (Url-12).

Şekil 3.4 : Bir Mem Örneği Olarak Beyaz Sövelerin ve Doğrama Düzeninin Yayılması (Url-12).

Şekil 3.5 : Zucchi'nin Memlerinin Asıl Kaynağı Olan Belediye Binası, Bagnolo Piemonte, 1975-82 (Url-12).

Şekil 3.6 : D Binası'nın Yer Aldığı Resimler, G.Tonelli, V. Niccolai, J. Mayoral, L. İmpeduglia, S. Balme (Url-12).

Bu durumda yapılı çevrede var olan mimarlık ürünlerinin bir ögesi, ondan çıkarılan bir tasarım fikri mem olabileceği gibi, yapı tipleri, üsluplar, ilkeler, kavramlar gibi yapılarla, görsellerle ya da metinlerle aktarılan şeyler de mem olarak kabul edilebilir. Tüm bu memler arasında süreç içerisinde farklı hayatta kalma başarıları göstererek seçilime uğrayanlar veya hala eşlenmeye devam ederek yayılım gösterenler olduğu gibi kısa sürede hızla çoğalarak birden yok olanlar veya uzun sürede yavaş yayılım gösterenler de olmaktadır. Ortaya konan kriterler bunun çeşitli sebeplerinin olabileceğini göstermektedir. Salingaros ve Mikiten (2002), modernizmin uzun süreli yayılma gösteren memlerinin başarısını bu kriterlere uygunluğu üzerinden değerlendirerek açıklamaktadır. Memlerin yayılımda başarı gösterme ya da gösterememe nedenlerine geçmeden önce mem havuzundaki yayılımlarını takip etmek

gerekmektedir. Bu noktada mem havuzunu nelerin oluşturduğu, diğer bir deyişle memlerin nerelerde bulundukları önem kazanmaktadır. Bu amaçla bir sonraki bölümde memlerin ortamları ve ortamla etkileşimleri ele alınacaktır.

3.1.4 Memlerin eşlenme ortamı ve araçları

Önceki bölümde de ifade edildiği üzere, memlerin yayılımının izlenebileceği mem havuzunun belirlenebilmesi için memlerin nerede bulunduklarını belirlemek gerekmektedir. Memlerin eşlenmesi ve gösterdikleri başarılarla ilişkin birbiri üstüne kurulan ve çeşitlenen teoriler gibi, memlerin ne olarak kabul edildiğine ve nerede bulunduklarına dair de çeşitli görüşler ortaya konmaktadır (Şekil 3.7). Dawkins (2017), önceleri memleri beyinde bulunan yapılar olarak tariflemekle birlikte; sonrasında, memlerin kendilerini “beyinden beyine, beyinden kitaba, beyinden bilgisayara, bilgisayardan bilgisayara aktarılabildiklerini” ifade etmektedir. Bu ifade memlerin yapay nesnelerde bulunabileceğini işaret etmektedir. Blackmore’un (2011) aktarımıyla Dennett (1991, 1995), “ister beyinde, isterse bir kitap veya başka bir fiziksel yapı içinde olsun memleri, aktarılan fikirler olarak ele alır”. Buna karşın Blackmore (2011) ise, mem terimini “...düşünceler, düşünceleri destekleyen beyin yapıları, beyin yapılarının ürettiği davranışlar ile bunların kitaplar, yemek tarifleri, haritalar ve yazılı müzikteki biçimleri” gibi memetik bilginin farklı biçimlerini ifade etmek için kullanmaktadır. Bu tarife göre memler, insanların zihinlerinde, davranışlarında ve yapay nesnelerde konaklayabilmektedir. Çünkü Blackmore’a (2011) göre bir şeyin mem olarak kabul edilebilmesi için geniş anlamda taklit denilebilecek bir süreçle kopyalanması yeterlidir. Bu noktada memlerin sadece beyinde yer almadıkları söylenebilir. Dawkins’in (2021) bir eşleyici olarak genleri taşıyıp, koruyan organizmaları, araç (etkileşen) olarak nitelendirmesine benzer şekilde memler için de araç kavramının tariflenmesi gündeme gelmektedir. Beyinden beyine sıçrayan memler için diğer ortamlar bir araç olarak mı hizmet etmektedir? Dawkins (2021) aracı, “bir eşleyici topluluğuna konakçılık yapan, bu eşleyicilerin çoğalması ve korunması için çalışan, isimlendirmeye değer nitelikte farklı olan, her türlü birim” olarak tanımlar (Blackmore, 2011). Dennett (2014) ise, fikir olarak ele aldığı memleri etrafta taşıyan fiziksel nesneleri, “araç” olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla Dennett’e (2014) göre kitaplar, aletler, binalar, “mem araçları”dır. Blackmore (2011), “araç” için kesin bir memetik karşılık olmak zorunda olmadığını vurgulayarak; aracı, bir şeyleri taşıma anlamındaki basit tarifinden uzaklaşmayacak şekilde kullanmakta ve

insanları da memlerin taşınması için bir araç olarak örnek vermektedir. Aunger (2011) ise, memleri “eşleyiciler” olarak tariflemekte ve mem (eşleyici) ile araç (etkileşen) ilişkisini detaylı olarak ele almaktadır. Memlerin, fikirler olarak yalnızca beyinlerimizde sabit olduğunu vurgulamakla birlikte, bir mem dizisinin eşlenmesini sağlayacak bilgiyi içeren sinyallerden bahsetmektedir. Örneğin “mem” fikri, bir mem olabilirken, “mem” kelimesinin kendisi bir sinyaldir. Sinyaller tetikleyicilerdir ve içlerinde mem yoktur. Bazı yapay nesneler, sinyal şablonu görevi görebilirler. Aunger’a göre (2011), “fikirler, yapay nesnelerin yardımı sayesinde bir zihinden diğerine yol alabilirler. Ancak yapay nesnelerle temasa geçmenin öncesinde ve sonrasında sinyaller tarafından taşınırlar”. Ona göre, iletişim sistemlerinin gelişmesiyle sinyallerle gerçekleşen memlerin toplumsal aktarımı, yapay nesnelerle de gerçekleşmektedir. Ayrıca, memlerin, ya fiziksel çevreye sızan bir beyin sinyali üretme ya da zaman geçtikçe yeniden üretimi sağlayan bir fiziksel şablon (yapay nesne) ortaya çıkarma şeklinde iki seçeneği olduğunu belirtmektedir. Bu noktada memin çoğalması açısından, sinyalleri sürekli olarak üreten yapay nesneler, yeni konağa ulaşmadan kaybolup gidebilecek sinyallere göre üstündür (Aunger, 2011). Daha önce Blackmore’un (2011) “eşleyici makinesi” ya da “mem kopyalama makineleri”, Heylighen’in (1998) “mem araçları” olarak adlandırmasının ardından Aunger (2011), kitaplar gibi sinyal şablonu olarak görev alan ve doğrudan “bilgiyi aktarmak ve mesajları barındırmak üzere üretilen” bu gibi yapay nesneleri “iletişimsel yapay nesneler” olarak tanımlamaktadır. Aunger (2011), iletişimsel yapay nesnelerin sayısındaki artışın memlerin potansiyel konak havuzunda artışla ilişkisini, televizyondaki popüler şov programının jenerik müziğine karşılık, yerel bir grubun şarkılarını bilen kişi sayısının kıyaslanmasıyla örneklendirmektedir. İletişimsel yapay nesneler vasıtasıyla taşınan ve eşlenmesini devam ettiren memler, bilginin aktarılma şansını güçlendirirken; aynı zamanda başkasına bulaşma olasılığını da arttırmaktadır. Bu durumda yapay nesneler “memetik bir etkileşimci” haline gelerek, memlerle sıkı bir ortaklık ilişkisine girmekte ve bu nedenle de memler kadar önem taşımaktadır (Aunger, 2011). Ortaklık bağı sıkılaştıkça ve birbirlerine bağımlılıkları arttıkça, ya birbirlerine faydaları artacak ya da biri diğerinden daha çok faydalanacaktır. Ayrıca bu ortaklık memlerin ve iletişimsel yapay nesnelerin çevreyle olan etkileşimlerini yapılandırmada da etken rol oynamaktadır (Aunger, 2011). Dolayısıyla iletişim teknolojilerinde meydana gelen değişim ve gelişmelerin memlerin aktarımıyla direkt bir ilişki içinde olduğunu söylemek mümkündür. Heylighen (1998), özellikle kitle

iletişim araçlarının, birçok kopya halinde yeniden üretilmesiyle differansiyel çarpma nedeniyle fazlaca mem yayabilmesi (radyo yayınının milyonlarca kişi tarafından dinlenmesi) ya da başkasına aktarılmadan zarar görmesiyle memlerin yok olmasına (gürültü nedeniyle iletişimin kaybolması) neden olabilme güçlerinin, memlerin aktarımı aşamasında ciddi seçim etkileri yarattığını belirtmektedir.

OED	R. Dawkins	S. Blackmore	D. Dennett	F. Heylighen	R. Aunger	Çıkarımlar	Mimarlıkta Olası Karşılıkları
"Genetik olmayan yollardan, özellikle taklit yoluyla aktarıldığı düşünülen kültür öğeleri" 1988	"Bir kültürel iletim birimi ya da taklit birimi" 1976 şarkılar, fikirler, sloganlar, giysi modaları, çanak çömlek yapımı, yapı kemeri inşası yöntemleri	Zihnimizdeki düşüncelerin, bizi biz yapan fikirlerin kendisi ve düşünmemizi sağlayan araçlar				Memler, bireyler arasında iletişim yoluyla aktarılacak, gerçekleşen "etki"nin taşıyıcısı olan birimlerdir.	Zihinden zihine aktarılan her türlü tasarım fikri ve yöntemleri, yapsal öğeler, stiller, ikeler, söylemler, temsil teknikleri, kavramlar vb.
Memlerin Tanımı							
Memlerin Eşlenmesi	Taklit yoluyla bir boyundan diğerine aktararak çoğalır.	Taklit yoluyla eşlenme ("öz"ün ya da verinin aktarımı olarak taklit) "değişim, seçim ve kalıtım" gösterme "ürünü kopyalamak" "yönermeleri kopyalamak"		Memlerin eşlenme süreçleri: 4 aşama 1. Özümseme 2. Tutulma 3. Anlatım 4. İletime	Fiziksel çevreye sıran beyin sinyali üretme aracılığıyla ya da zaman geçtikçe yeniden üretimi sağlayan fiziksel şablon (yapay nesne) ortaya çıkarak	Eşlenme, bir zihinden diğerine herhangi bir yolla aktarıma sayesinde kopyalanmadır.	Bir aktörün üretiminden diğer aktörlerin üretimlerine yapsal öğeler, temsil şekli, ele alınan kavramlar vb. nin "buluşma" hali.
Memlerin Yapısı	"Bir beyinden diğerine iletilme kapasitesine sahip bir varlık olarak" memler tek bir melodi ya da bir teorinin "öz"ü tariflenemezlik bir memin başka memlerle bir araya gelecek birbirlerinin hayatta kalmalarını destekleyecek şekilde bağlantı kurdular "mem grupları", "mem kompleksleri"		"Kendilerini güvenirlik ve doğurganlık eşleyen en küçük öğeler"			Memlerin belirli bir birimi yoktur, eşlenen şeyin ne olduğuna göre çeşitlilik gösterir. Farklı memler bir araya gelerek "mem kompleksleri"ni oluştururlar "Mem kompleksleri"ndeki memler, birbirlerinin hayatta kalmasını destekleyecek şekilde ilişki kurarlar.	Modern bir söylemin eşlenmesi, bir teorinin özünün aktarılması ya da yalnızca bir kavramın eşlenmesi vb.
Memlerin Başarısı	doğal seçim Çevrelerini kendi menfaatlerine kullanabilen memler seçim tarafından kayırılır. "yüksek hayatta kalma değeri" sunlara bağlıdır: uzun ömürlülük doğurganlık kopyalama tutarlılığı Başarı tabiri: mem havuzundaki yayılışlarına bakmak	Memlerin farklı başarılar gösterme nedenleri: 1. İnsan doğasından kaynaklanan taklitçi ve seçici olma, 2. Memlerin kendi doğasından kaynaklanan yapılar		Memlerin seçim kriterleri: 1. Nesnel kriterler 2. Öznel kriterler 3. Öznel arası kriterler 4. Mem merkezli kriterler + kuşatma (Salingaros&Mikiten)	Memin çoğalması açısından sinyalleri sürekli üreten yapay nesneler, kaybolup gidilecek sinyallerin kendisine göre üstündür, memin aktarılma şansını arttırır.	Memlerin doğal seçimde hayatta kalabilmeleri için çeşitli kriterler vardır. Memlerin başarı tabiri için mem havuzundaki yayılışlarına bakılabilir. Yapay nesnelerde bulunan memler, yeniden üretilme potansiyelleri nedeniyle memlerin aktarım/eşlenme şansını arttırır.	Bir kavramın star mimar tarafından kullanılması, bir tekniğin kolay uygulanabilir olması, bir ilkenin kolektif fayda sağlanması vb. Mimarlıkta kayda geçen, medyan etkin kullanılan, daha çok kişiye ulaşan memlerin yayılma başarıları göstermeleri
Memlerin Ortamları	Beyinden beyine, beyinden kitaba, beyinden bilgisayara, bilgisayardan bilgisayara aktarılabilirler.	Düşünceler, düşünceleri destekleyen beyin yapıları, beyin yapılarının ürettiği davranışlar ile bunların kitaplar, yemek tarifleri, haritalar ve yazılı müzikteki biçimleri memdir.	İster beyinde, isterse bir kitap veya başka bir fiziksel yapı içinde olsun memler, aktarılan fikirlerdir.		Fikirler olarak yalnızca beyinlerde bulunurlar.	Memler, yalnızca zihinlerde değil, zihinden zihine aktarıma süreçlerinde kendilerinin yayılmasını sağlayan fiziksel yapılar/ yapay nesneler aracılığıyla da var olmaktadır.	Mimarlık aktörlerinin zihinleri, yapı çevre, mimarlık yayınları (dergi, kitap vb.), sosyal paylaşım ortamları, web siteleri, yarışmalar, sergiler, açık kaynaklar vb.
Memlerin Araçları	Bir eşleyici topluluğuna konaklık yapan, bu eşleyicilerin çoğalması ve korunması için çalışan, isimlendirmeye değer nitelikte farklı olan, her türlü birimdir.	Bir şeyleri taşıma anlamındaki basit tarifiinden uzaklaşmayacak şekilde kullanır. (insanlar) eşleyici makinesi mem kopyalama makineleri (kitaplar vb.)	Memleri fikirler olarak ele alır, memleri etrafta taşıyan fiziksel nesneler ise araçlardır. (kitaplar, aletler, binalar)	Memin tekzar türetilebileceği fiziksel yapılarıdır. (kitaplar, fotoğraflar, binalar, CD-ROMlar)	mem (eşleyici) araç (etkileşen) sinyaller: Mem dizisinin eşlenmesini sağlayacak bilgiyi içerir, tetikleyicidirler, içlerinde mem yoktur. iletişimsel yapay nesneler: (memetik etkileşimci) Sinyal şablonu görevi görebilirler. (kitaplar) Fikirler, yapay nesnelerin yardımı sayesinde bir zihinden diğerine yollanabilirler, yapay nesnelerle temasa geçmenin öncesinde ve sonrasında sinyaller tarafından taşınırlar.	Memler taşıyan/taşınmasını ürettiği sinyaller aracılığıyla taşıyan her türlü birim (insan, kitap, bina vb.) araç/yapay nesnedir.	Yapılı çevre, kitaplar, dergiler, web siteleri, kataloglar, sosyal paylaşım ortamları, açık kaynaklar vb.

Şekil 3.7 : Memetik Kuram Çözümlemesi, Çıkarımlar ve Mimarlıkta Olası Karşılıkları (okunabilir hali için bkz. Ek-A).

Sonuç olarak memler sadece zihinler değil, zihinden zihine aktarılma süreçlerinde kendilerinin yayılmasını sağlayan yapay nesneler aracılığıyla da var olmaktadır. Bu duruma yaklaşımlar ve isimlendirmeler çeşitlense de bireyler arası ortamda bulunan tüm "iletişimsel yapay nesneler", "mem havuzu"nun bir parçasını oluşturmaktadır. Tıpkı önceki bölümlerde bahsedilen Sperber'in (1996) yemek kitabı örneğini vererek

“kamusal temsiller” olarak adlandırdığı, birbirinden uzak olan kullanıcı ve üretici arasında bir iletişim aracı olarak var olan ve kullanıcının çevresinde olan temsiller gibi “iletişimsel yapay nesneler” de bireylerin kendi zihinsel temsillerini (kendi yemek tarifi) kurmalarına etki edecektir. Bu bağlamda bireyler arası etkiyi oluşturmada belirleyicilikleri oldukça fazladır. Mimarlık özelinde bugün, yapılı çevre, mimarlık yayınları (dergiler, kitaplar, ansiklopediler vb.), sosyal paylaşım ortamları, web siteleri, sergiler, yarışmalar, ödüller, açık kaynaklar gibi bir çok ortam “iletişimsel yapay nesneler” olarak mimarlığın “mem havuzu”nu oluşturmaktadır. Bu ortamlar içerdikleri memler sayesinde gelecek memetik çoğalmalara zemin hazırlamakla, başka bir deyişle gelecek çoğalmaların nedeni olmaktadır. Dolayısıyla ulaştıkları kişi sayısı, ulaşma şekilleri ve ortamları memlerin bulaşma/etki etme olasılığı bakımından oldukça belirleyicidir. Tüm bu özellikler teknolojik imkanlarla paralel olarak gelişim göstermektedir. Tarihsel perspektifte sözlü iletişim dönemindeki mem aktarımıyla bugün dijital çağıdaki mem aktarımları arasında oldukça fazla fark olduğu gibi, kitlesel iletişimde yaşanan her gelişme beraberinde yeni bir aktarım ortamını getirerek bireyler arası aktarımı dönüştürmektedir. Bu doğrultuda bir sonraki kısımda, iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimler, mimarlıkta mem aktarımına etkisi bağlamında kısaca değerlendirilecektir.

3.2. Memler ve Kitle İletişim Araçları Etkileşimi

Bireyler arası etkileşimde belirleyici olan iletişim araçlarında yüzyıllar boyunca teknolojinin de ilerlemesiyle önemli gelişmeler yaşanmıştır. Öyle ki bu gelişmeler kitlesel iletişim bağlamında önemli kırılmaları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda iletişim tarihinde üç temel devrimden söz edilmektedir. Bunlar, M.Ö. 4.yy’da yazının bulunmasını izleyen chirografik devrim, matbaanın bulunmasını izleyen Gutenberg devrimi ve telgraf, radyo ve televizyonun bulunmasını izleyen elektrik ve elektronik devrimidir (Baldini, 2000). Bunlara ek olarak 1990’lı yıllardan beri hayatımızda geniş bir yer tutan internetin yayılımını izleyen dijital iletişim devrimi gelmektedir. Baldini (2000), iletişim araçlarında yaşanan devrimler paralelinde yeni kültürlerin oluşumuna da işaret etmekte, birbirini izleyen bu kültürleri sözlü kültür, yazılı kültür, tipografi kültürü ve elektrik elektronik medya kültürü olarak isimlendirmektedir.

Oluşan her kültür insanlar arasında yeni bir etkileşim şeklini ve ortamını beraberinde getirmekte, aktarılan bilginin kendisini de dönüşüme uğratarak üretimleri yönlendirmektedir. Yazının bulunmasından önce insanlar bilgi ve kavramları salt sesiyle aktarmış, ağızdan ağıza dolaşan kavramların (memlerin) yayılması yavaş adımlarla gerçekleşmiş, görselden ziyade işitsel olan bu aktarımda anımsamak ve tekrar etmek bilginin iletilebilmesi için kritik önem arz etmiştir (Şekil 3.8). Sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş ise bu ilişkileri dönüşüme uğratmıştır. Ong (2007), konuşma dilinden, bir teknoloji olarak nitelediği yazıya geçişi, sestten görsel mekâna geçiş olarak tariflemekte ve ona göre yazı beraberinde bilincin yapısını da değiştirmektedir. Paralel şekilde Baldini (2000), sözlü kültürde bireyin olayları görürken, yazılı kültürde kavramları gördüğünü belirtmekte, iletişim kurulan medyanın düşünme biçimlerini etkilediğini vurgulamaktadır. Ayrıca yazıyla birlikte hafızanın yerini kaydetme olarak, kaydetme iletmenin önkoşulu haline gelmekte, bu noktada kaydedilenin ne olduğu oldukça önem kazanmaktadır. Artık ezberlenene kıyasla kaydedilenin hayatta kalma değeri çok daha yüksek olacaktır.

Şekil 3.8 : The Gossips, Norman Rockwell (Url-13).

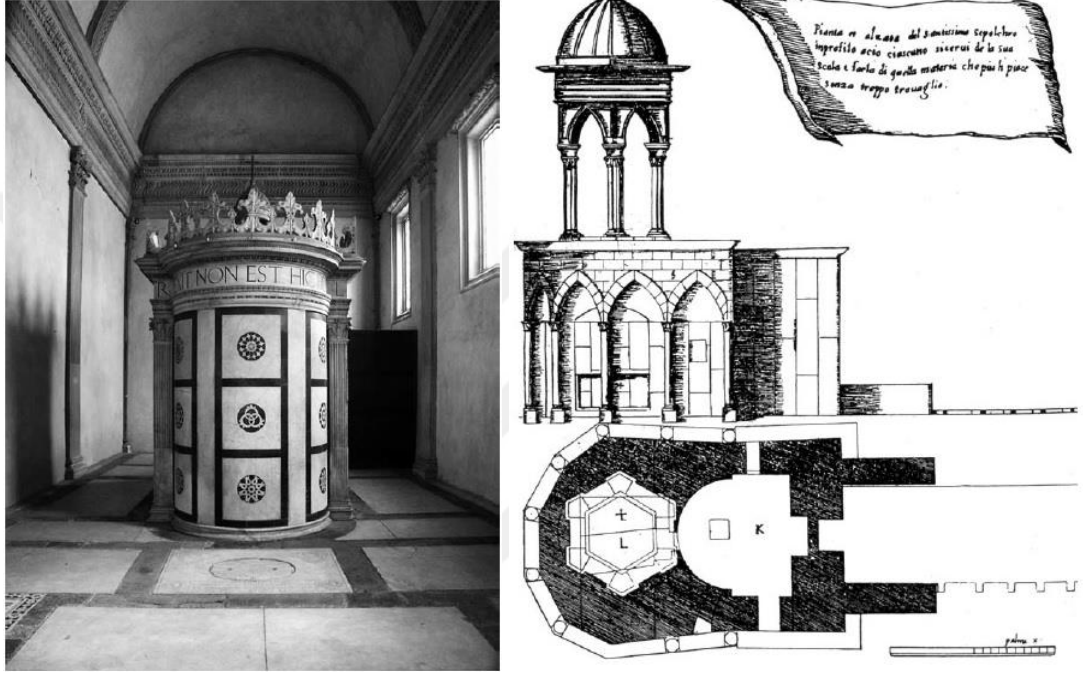
El yazmalı kültürle birlikte kaydetme mümkün olsa da çoğaltma problemi dikkate alındığında kitapları elde etme ve bir yerden bir yere taşıma zorluğu iletimin uzun zaman almasına sebep olmaktadır. Bu noktada 1454 yılında Gutenberg tarafından matbaanın icadı McLuhan’ın (2022) ifadesiyle “uygarlık tarihinde bir dönüm noktası” olmuştur. Ona göre, matbaa insanıyla el yazması kültürü insanının arasındaki fark, okuryazarla okuryazar olmayan arasındaki fark kadar fazladır ki kendisinin “tipografik

insan” olarak isimlendireceği yeni bir insan tarifini gerekli kılmıştır. Matbaa, bir örnek ve yinelenabilir ürün elde etmeyi mümkün kılması ve çoğaltmayı hızlandırması bakımından iletişimde yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. Ayrıca el yazması döneme göre kitap daha ucuz, taşınabilir ve ulaşılabilir olmuştur. Matbaa sayesinde dinleyici halktan okuyucu halka geçiş sağlanmış, okumak kitlesel bir nitelik kazanmıştır (Baldini, 2000). Okumanın kitleselleşmesi içeriğin de herkes tarafından “tüketilebilecek” şekilde düzenlenmesine ortam oluşturmuştur. Baldini (2000), editörler arasında daha fazla okuyucuya ulaşma rekabetinde üstünlük sağlayabilmek için kolay okunup anlaşılabilen ve en az hatayla basılan kitapları tercih etme eğiliminin gelişmiş olduğunu belirtmektedir.

Blackmore’a göre (2011) matbaa, memler açısından ileriye doğru atılmış büyük bir adımdır, çünkü matbaayla kopyalama-sadakati ve üretkenlikte önemli bir değişim yaşanmıştır. Matbaanın icadından önce metinlerin ve görüntülerin aktarımı, elle kopyalama sürecinde hatalar ve öngörülemeyen değişiklikler yapabilen kopyacılar bağlıdır. Dolayısıyla aktarılan içerik (ya da memler) bakımından “kopyalama tutarlılığı” oldukça zayıftır. Carpo (2011), elle çoğaltılan metin ve görüntülerin kaçınılmaz olarak rastgele iletiminin yüzyıllar boyunca şiir ve müzikten, bilim ve teknolojiye kadar her türlü kültürel eserin kaydedilmesi ve iletimi için büyük bir engel olduğunu belirtmektedir. Mimarlık özelinde, çizimlerin manuel kopyalarının güvenilirliğinin görüntülerin kullanımından kaçınmaya neden olduğunu ifade eden Carpo (2011), görsel olmayan (alfabetik ve sayısal) medyanın daha güvenli kabul edildiğini ve Antik Çağ’dan Orta Çağ’a ve erken Rönesans’a kadar çoğu mimari betimlemenin görsel değil sözlü olduğunu belirtmektedir. Ancak sözlü betimleme de kopyalama tutarlılığı açısından oldukça zayıf bir zemin sağlamaktadır. Bu duruma örnek olarak, patronu Giovanni Rucellai’nin Alberti’den Kudüs’te bulunan kutsal mezar odasının bir kopyasını Floransa’daki San Pancrazio Kilisesi’deki aile şapelinin içinde yapması için görevlendirmesinin ardından, sonuçta ortaya çıkan kopyanın orijinale hiç benzememesi verilebilir⁷ (Şekil 3.9). Carpo (2011), birkaç detayın ortaklaşması dışında iki yapı arasında bulunan benzemezliğin, Alberti’nin hiç görmediği yapıyı herhangi görsel bir belge olmadan, yazılı veya sözlü olarak alınan

⁷ Carpo (2011), yeni mezar odasının bir kopya olması gerektiği fikrinin giriş kapısının üzerinde hâlâ görülebilen 1467 tarihli "sacellum ad instar iherosolimitani sepulchri" (Bu türbe Kudüs'teki mezar odası gibidir) yazıtıyla doğrulanmakta olduğunu belirtmektedir.

metinsel kaynaklardan türetmiş olabileceğini düşündürttüğünü belirtmektedir. Üzerine güvenilir bir görsel belgenin bulunmadığı veya elde edilemediği görünmez bir orijinal modelin kopyasını üretme arayışının başlı başına bir paradoks olduğunun altını çizen Carpo (2011), bu çalışma tarzının, kelimelerin resimlerden daha hızlı ve daha uzağa gittiği Orta Çağ'da oldukça yaygın olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu şekilde gerçekleşen sözlü ve el yazmalı iletimlerin kopyalama tutarlılığı açısından oldukça problemli olduğu açıktır.

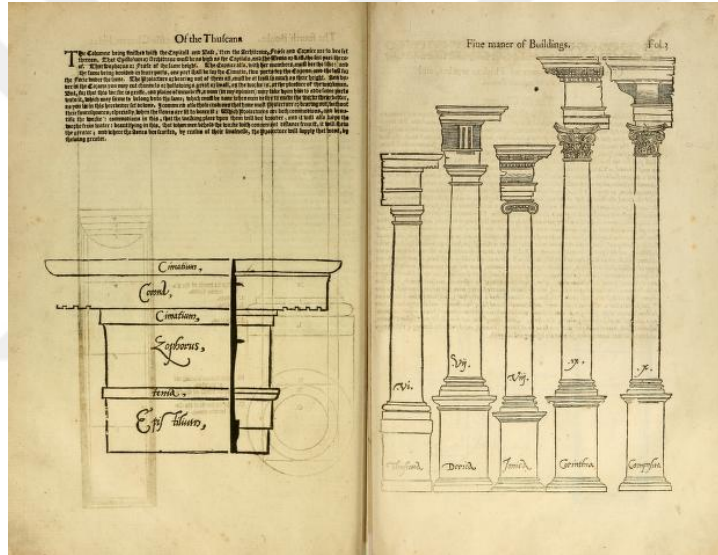

Şekil 3.9 : Kutsal Mezar Odası, San Pancrazio Kilisesi, Floransa (solda), Kudüs'te bulunan Mezar Odası Çizimi (sağda) (Carpo, 2011).

Baskının ortaya çıkışıyla metin ve görüntüler arasındaki ilişki tersine çevirilmiştir. Baskı sayesinde hem yapımcılar hem de görüntü kullanıcıları teknik bilgilerin kaydedilebileceğini ve yeni görsel formatlarda güvenli şekilde iletebileceğini anlamışlardır. Bir örnek yeniden üretilebilirlik konusunda kültürel farkındalığın harekete geçmesiyle basılı görüntülerin, eski ve yeni ünlü binaların görsel modellerini göstermek, aynı zamanda mimari bileşenlerin dekoratif ya da yapısal yeni resimli kataloglarını yaymak için kullanıldığını belirten Carpo (2011), bu bağlamda matbaanın mimarlığın gidişatını değiştirdiğini vurgulamaktadır (Şekil 3.10).

Geniş bir kitleye özdeş olarak aktarılma imkanı bulan ve bu sayede etki alanı yaratan kataloglar, mimarlık memleri olarak nitelendirebileceğimiz modelleri zaman ve mekân boyunca taşımakla görevlendirilmiştir. Yeni tasarımlarda tekrar kullanılmak üzere,

basılı kopyalar için tasarlanan bu modelleri, Rönesans mimari düzenlerinin yeni “yöntemi” olarak nitelendiren Carpo (2011), bu yöntemi medya devriminin yan ürünü olarak değerlendirmekte ve yeni bir mimarlık şeklini ortaya çıkarması bakımından medyanın etkisinin altını çizmektedir. Carpo, mimari teori ile medya arasındaki geri besleme döngüsüne odaklanan *Architecture in the Age of Printing* adlı kitabında da 16.yy’ın başlarından itibaren mimari incelemelerin, yeni iletişim araçlarına yanıt olarak, bilinçli şekilde geliştirilen yeni, medyayı iyi kavramış bir mimarlık teorisini yaymaya başladığını ifade eder (Carpo, 2001). Kayıt ve iletim, bunları gerçekleştirmek için kullanılan araçlara ve ortama bağlıdır, o halde mimari düşünce ile iletişim araçları arasındaki sürekli etkileşimin mimarlık teorileri ve inşa edilmiş mimarinin tarihi üzerinde de oldukça belirgin etkileri olduğu söylenebilir (Carpo, 2001).

Şekil 3.10 : S. Serlio, The Fourth Book (Dördüncü Kitap) (Url-2).

Matbaa, sadece kitaplarla sınırlı kalmayıp 1600’lerin birinci yarısında ilk akademik-bilimsel dergilerin ve gazetelerin basılmasıyla da kitle iletişimine yeni boyutlar kazandırmıştır. 1800’lerde telgrafın icadıyla başlayan elektrik medya kültürü, telsiz, telefon, fotoğraf ve sinemayla bilginin zaman ve mekândan bağımsızlaşmasını sağlayarak iletişimi matbaa kültürünün tekeline çıkarmıştır. 1900’lerde ise kitle iletişim araçlarına radyo, televizyon ve bilgisayar eklenmiştir. Tüm bu gelişmeler ve icatların bireyler arası aktarımın giderek kolaylaşması ve daha da hızlanmasını sağladığı aynı zamanda maruz kalınan bilgiyi giderek arttırdığı söylenebilir. Özellikle 1990’lı yıllarda internetin yaygınlaşmaya başlaması ve giderek “ağ toplumu”nun ortaya çıkması yeni bir kırılmayı beraberinde getirmiş, ortaya çıkan dijital iletişim (enformasyon/bilişim/internet) çağı her an her yerden bilgiye ulaşımı ve bilginin

üretimine katılımı mümkün kılmış, çoğu disiplinde olduğu gibi mimarlık özelinde de üretim ve etkileşim ortamlarının çeperini genişletmiştir⁸.

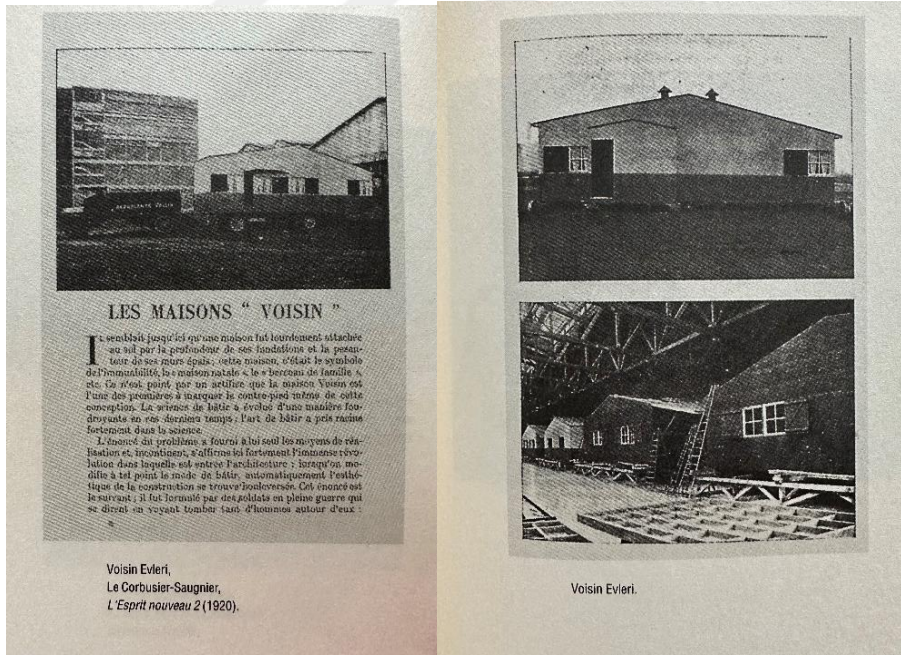
Mimarlık ve kitle iletişim araçları ilişkisini modern mimari dönemi üzerinden ele alan Colomina (2017), “20. yüzyıl kültürünü -kitle iletişim araçlarını- tanımlamaya başlayan iletişim sistemleri, modern mimarinin içinde üretildiği ve doğrudan temasta olduğu asıl mahaldir” ifadesinde bulunmakta, mimari üretimin yalnızca inşaat sahasında gerçekleşmediğini, sergilerin, yayınların, dergilerin yeni sahasına kaydığını belirtmektedir. Colomina (2017), bu ortamların modern mimari anlayışın yayılması ve etki alanının artmasında etkin kullanılmasını Le Corbusier üzerinden örneklendirmektedir. Le Corbusier, *L’Esprit Nouveau* dergisinde çalıştığı süreç dolayısıyla kitle iletişim araçlarıyla temasa geçerek reklamcılık ve yayıncılığı, çağdaş üretim koşullarına mimarinin dahil edilmesi fikrini yaymada etkili araçlar olarak kullanmakta, ayrıca basılı medyanın kendisini de bir üretim bağlamı olarak benimsemektedir. Görsellerle okurun dikkatini çekmekte, aynı zamanda tanıtmak istediği kavrama (kitle ev üretimi) yönlendirerek bilinçaltını işleyen stratejiler kullanmaktadır (Colomina, 2017) (Şekil 3.11). Le Corbuiser, etki alanı oluşturmada modernist memlerin yayılımının önemini farkederek, bu doğrultuda kitle iletişimini etkin bir araç olarak devreye sokmaktadır. Çünkü yeni yapılacak üretimler oluşturulan etki alanı paralelinde şekillenecektir.

Modernizmin yayılış başarısını modernist memlerin özellikleri bağlamında ele alan Salingaros ve Mikiten (2002), Le Corbusier’in *L’Esprit Nouveau* dergisi aracılığıyla modernist memleri yaymakta oldukça başarılı olmasını memlerin *yenilik*⁹ kriteriyle ilişkilendirmektedir. Onlara göre, göze çarpmak bir memin özümsemesini

⁸ İletişimde gerçekleşen bu dönüşüm, özellikle 2010 yılı sonrasında mem kavramının kullanımında da bir paradigma kayması yaratmakta, öncesinde yoğunlukla akademik çevrelerce bilinmekte olan kavramı, internet ortamında hemen herkesin kullandığı yeni bir anlamı içine alacak şekilde dönüşüme uğratmaktadır. “İnternet memi” etiketi genellikle şakalar, söylentiler, videolar ve web siteleri gibi öğelerin internet aracılığıyla kişiden kişiye yayılmasını tanımlamak için kullanılmaktadır (Shiftman, 2014). İnternet memlerinin temel özelliğinin parodiler, remiksler veya “mash-up”lar olarak ifade edilen, kullanıcı tarafından oluşturulan türevleri kıvılcımlandırmaları olduğunu belirten Shiftman (2014), birçok web 2.0 uygulaması gibi internet memlerinin de kişiden kişiye yayılmakla birlikte, genel sosyal düşünce yapısını şekillendirdiğini ve yansıttığını ifade etmektedir. Shiftman (2014), mem kavramından yola çıkarak internet memlerinin tanımını şu şekilde yapmaktadır: (a) ortak içerik, biçim ve/veya görüş özelliklerini paylaşan, (b) birbirinden haberdar olarak yaratılan, (c) birçok kullanıcı tarafından internet aracılığıyla dağıtılan, taklit edilen ve/veya dönüştürülen bir grup dijital öge.

⁹ Bknz. Sayfa 56.

kolaylaştırmaktadır ve erken modernist prototipler, 19. yüzyıl mimarisine alışkın insanlara değişik gelmiş, onların dikkatini çekmiştir. Yeni görüntülerin yayılması, önemli sayıda örnek fiilen oluşturulmadan önce, öncelikli olarak medya aracılığıyla gerçekleşmiştir (Salingaros & Mikiten, 2002). Modernist memlerin yayılım başarısında etkin rol oynayan ve medyayla iç içe olan bir diğer kriter olarak *görünürlük*¹⁰’e de işaret eden Salingaros ve Mikiten (2002), kitap, mimari dergiler, filmler, televizyon belgeselleri ve basından oluşan zengin bir arşivin modernist memleri teşvik ettiğinin altını çizmektedir. 1932’de gerçekleşen *International Style (Uluslararası Üslup)* sergisi, tanıtım kampanyası ve kataloğu, mimarlık okullarında yayılımını destekleyen reklam teknikleri yeni üslubu yaymak üzere propaganda araçları olarak hizmet etmektedir (Salingaros & Mikiten, 2002). Memlerin kendisi kadar önemli bir aktör olan iletişim ortamlarının (Aunger’in ifadesiyle “iletişimsel yapay nesneler”in) modernist memlerin eşlenmesindeki rolü, medyanın mimarlık alanındaki üretimleri yönlendirme ve etki alanı oluşturma kabiliyeti konusunda açıklayıcı bir örnek sunmaktadır.

Şekil 3.11 : Voisin Evleri, L’Esprit Nouveau 2 (1920), Colomina.

Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının mimarlık ortamını dönüştürme gücü, eşlenmesini sağladığı memlerin oluşturduğu etki alanından gelmektedir diyebiliriz.

¹⁰ Bknz. Sayfa 56.

Bugün mimarlık yayınları, manifestolar, sergiler, yarışmalar, ödüller gibi ortamların birtakım memetik çoğalmalara zemin hazırlayarak dünya mimarlık ortamını ve üretimleri etkiledikleri gözlemlenmektedir. Örneğin 1979 yılından bugüne belirli duyarlılıkları tasarımlarında somutlaştırdığı düşünülen mimarlara verilen *Pritzker Mimarlık Ödülleri*, tasarım yaklaşımlarında kavramlaşan bazı kriterlerin trendleşmesini medya aracılığıyla sürdürmektedir. 2016 yılı kazananı Alejandro Aravena'yla birlikte “sosyal sorumluluk”, “katılım” ve “esneklik” gibi kriterlerin¹¹ (ya da memlerin) dünya çapında trendleşmesi buna örnek oluşturmaktadır. Benzer şekilde mimarlık manifestoları da belirli söylemlerin aktarılmasında aktif rol oynamakta, içerdikleri memlerin çoğalmalarına zemin hazırlamaktadır. Manifestoların, kamuya sunulmaları gerekliliği nedeniyle medya ile ilişkisinin kuvvetinin altını çizen Söhmen Tunay ve Uz (2021), manifestoların medyayı kullanım şekilleri neticesinde bilinirliklerini arttırarak etki alanı oluşturduklarını belirtmektedir. Bu bağlamda 1988 yılında MoMA’da gerçekleştirilen ve yıldız mimarların dahil olduğu *Deconstructivist Architecture (Yapısökümcü Mimarlık)* sergisi ve manifestosu, kamuya sunulmasında medya, kurum ve kişilerden gördüğü destek neticesinde dünyaya duyurulmuş ve hafızalarda yer etmeyi başarmıştır (Söhmen Tunay & Uz, 2021). Bir mem olarak yayılma başarısı göstermesinde manifestoların medyayla olan sıkı ilişkisini kullanan söz konusu mimari akımın yanı sıra Mies van der Rohe’nin “less is more” (az çoktur), Adolf Loos’un “ornament is crime” (süsleme suçtur) gibi söylemleri de “hayatta kalma değeri” yüksek memler olarak etki alanları oluşturmuşlardır.

Sonuç olarak, mimarlık sadece yapıyı çevreden ibaret olmayan, dil ile kuvvetli ilişkiye sahip bir alandır. Mimari bilgi, dil aracılığıyla sözlü ya da yazılı olarak aktarılmayı sürdürmekte, iletişim ortamları bu aktarımda etkin bir görev üstlenmektedir. Bu bağlamda iletişim ortamları birer mem havuzu olarak düşünüldüğünde içinde bulunan memler, yeni üretimleri enfekte etme potansiyelleri nedeniyle önem teşkil ederler. Tersine bir düşünceyle bu havuzda bulunan memlerin mimarlık ortamına dair üretimlerin halihazırda biriktiği, bazı memlerin etki alanlarına ilişkin takibinin yapılabilmesi bakımından izlenebilir bir arşiv sunduğu çıkarımında bulunulabilir.

¹¹ Seçilen kavramlar Pritzker Mimarlık Ödülleri 2016 jüri raporunda öne çıkan kriterlerden alınmıştır (Url-14).

4. MİMARLIKTAKİ “ETKİ”NİN MİMARLIK YAYINLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: KAVRAMLAR EPİDEMİYOLOJİSİ

Tezin son bölümünde, literatür araştırmalarından elde edilen kavramsal çerçeve doğrultusunda memlerin etki alanlarını incelemek üzere mimarlık yayınları üzerinden bir alan çalışması yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda tıp alanından ödünç alınan “epidemiyojik” inceleme, kavram olarak belirlenecek memlerin yayılımı ve oluşturduğu etki alanlarının ortaya konmasından bir yöntem olarak kullanılacaktır. Tez kapsamında ele alınan üç mimarlık dergisinde yapılan inceleme sonucu elde edilen kavramların etki alanı grafikleri oluşturularak yorumlanacak, geliştirilen okuma yöntemi potansiyelleri bakımından değerlendirilecektir.

4.1 Mimarlık Dergilerine Mem Kavramı Aracılığıyla Bir Bakış

Çalışma kapsamında, aktarılmalarıyla etkiyi oluşturan birimler olarak ele alınan memlerin mimarlıktaki karşılıkları sorgulanmış, zihinden zihne aktarılan her türlü tasarım fikri ve yöntemleri, yapısal öğeler, stiller, ilkeler, söylemler ve kavramların mem olarak kabul edilebileceği çıkarımında bulunmuştur. Paralel şekilde mimarlıkta etki, önceki bölümde örneklendiği gibi tasarım, pratik, temsil ve kuram gibi mimarlığı oluşturan her katmanda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla epidemiyojik incelemenin biçimler, stiller veya temsil türleri üzerinden de gerçekleştirilmesi mümkündür. Kendi doğası gereği etkinin bulanıklaşan, tespiti ve takibi zor bir durum olması ve mimari üründe çok katmanlı ve ilişkisel halde bulunan tasarım bilgisinin görsel temsiller üzerinden değerlendirilmesinin yeterli olamayacağı fikrinde hareketle, bir önceki bölümde belirtilen mimarinin dil ve iletişim ortamlarıyla kurduğu güçlü ilişki de göz önünde bulundurularak, etki alanlarının incelenmesi için yazınsal mimarlık ortamı ve bu ortam aracılığıyla aktarılan kavramların ele alınması tez kapsamında uygun bulunmuştur. Bu bağlamda çalışmada mimarlık literatüründeki kavramların epidemiyolojisi incelenecektir.

Bu noktada, yazınsal mimarlık alanında önemli bir iletişim ve etkileşim ortamı olan dergiler, yayınlandıkların tarihlerin üretim gündemini yansıtmak adına da önemli kaynaklar olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de uzun soluklu, mimarlık kültürü üzerine geniş perspektifte yazılara yer veren, pratiği ve kuramı dengeli bir şekilde ele alan ve geniş bir okuyucu kitlesine sahip mimarlık dergileri bu bağlamda izlenebilir bir zemin sunmaktadır. Tez kapsamında, bu nitelikler bakımından ortaklaşan üç önemli dergi olan *Mimarlık Dergisi*, *Arredamento Mimarlık* ve *XXI Mimarlık Dergisi* alan çalışması için belirlenmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 : Seçilen Üç Derginin 2022 Yılı Son Sayılarına Ait Kapakları.

Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası tarafından, Oda’nın kurulmasından dokuz yıl sonra, 1963 Şubat ayında yayınlanmaya başlamış, başlarda ayda bir, 1985 yılından sonra ise genellikle iki ayda bir yayınlanarak 2022’de 424. sayısına ulaşmıştır. “Mesleki kültürü oluşturma ve paylaşma” stratejisini¹² benimseyen dergi, içerik ve kimlik açısından dönemsel farklılıklar sergilemekle birlikte Türkiye Mimarlık ortamında mimarlığın hukuksal problemleri, güncel mimarlık düşünceleri ve kuramsal tartışmalar, kentsel problemler, yapı ve proje değerlendirmeleri, eleştiri yazıları, akademik içerikli makaleler, kitap ve yapı malzemeleri tanıtımları gibi geniş yelpazede bir paylaşım platformu olmuştur. Derginin yayın ilkeleri arasında “aktarılan konularda ve görüşlerde çeşitlilik olması”, “yurtiçi ve yurtdışında meslek alanındaki güncel konuların ve gündemin izlenmesi” gibi maddeler yer almaktadır (Url-15). Derginin Oda tarafından yayınlanması ve ücretsiz dağıtımı gibi etkenler ulaştığı kişi sayısını da

¹² Özbay, A. (1992). Mimarlık’tan, Mimarlık Dergisi, 250. (Yayın Sekreteri Aslı Özbay’ın 250. Sayı giriş yazısı)

arttırmakta, dergiye Türkiye'nin "en uzun soluklu ve en yüksek tirajlı dergisi" ünvanını kazandırmaktadır (Url-15). Ayrıca dergi 2013 yılından itibaren tüm sayılarının ulaşılabilirdiği arşivi web sitesinde yayınlamaktadır (Url-16). Yaklaşık altmış yıllık bir geçmişe sahip olması nedeniyle mimarlık gündemine ilişkin önemli bir arşiv sunan derginin ilk sayılarının görece daha sınırlı ve odaklı içerikleri (kentsel sorunlar, mesleki-hukuksal ilişkiler, siyasal kaygılar vb.) göz önüne alınarak, çalışmada 1980 yılı sonrası sayıların analiz edilmesi çalışmanın amacı açısından daha uygun bulunmaktadır. Dergi içeriğinde dosya konusu olarak ele alınan "dönemin gündeminde yer alan ve gündem oluşturmaları hedeflenen temalar" da çalışmada öngörülen, dergilerin etkinin okunması için izlenebilir zemin sağlaması ve aynı zamanda etki alanı oluşturma fikriyle de örtüşmektedir. Pamir'in (1999) ifadesiyle, "Mimarlık; Mimarlar Odası yayın organı olarak mimarlıkta gelişen değerlerin yayılması kadar mimarlık ortamında oluşan güncel olayların doğru kaydının yapılması, zamanının şahidi olabilmesi için de kurulmuş bir dergidir".

Türkiye'nin bir başka uzun soluklu mimarlık dergisi olan **Arredamento** 1989 yılında yayınlanmaya başlamıştır. 1998'in üçüncü, derginin yüzüncü sayısına kadar **Arredamento Dekorasyon** ismiyle yayınlanan dergi, giderek ağırlıklı olarak mimarlık konularını kapsamış, bu sayıdan sonra **Arredamento Mimarlık** adını almıştır. 2020 yılına kadar Temmuz-Ağustos ikili sayısı ile birlikte yılda on bir sayı olarak yayınlanan dergi 2020 itibariyle iki ayda bir olmak üzere yılda altı sayı olarak yayınlanmaya başlamıştır. Mimarlığın yanı sıra sanat ve tasarım kültürü konularında metinleri de içeren ve kendisini "popüler olanla düşünsel olanın arakesitinde" konumlandıran dergi 2022 sonu itibariyle 355. sayısına ulaşmıştır (Url-17). Derginin kapak tasarımları Bülent Erkmen tarafından yapılmakta, içeriğinde mimarlık, sanat ve tasarım gündemi, mimari projeler, mimarlık ofisleri ve yayın tanıtımına yer vermekle birlikte gündemin paralelinde belirlenen dosya konuları ve kavramları da içermektedir. Ayrıca ulusal ve uluslararası mimarların monografilerinin ele alındığı "Profil" bölümleri derginin öne çıkan özelliklerini oluşturmaktadır. Derginin bir etkileşim ortamı olarak mimarlık gündemiyle olan sıkı ilişkisini Tanyeli (2016), "1985 sonrasında Türkiye ve mimarlık ortamı canlanmaya koyuldu. Arredamento, hem bu açılımın ürünüdür, hem de açılımı vareden aktörlerden biridir" şeklinde ifade etmektedir. Özellikle 1990 yılından itibaren dönemin önemli isimlerinin geniş katkılarını içeren dergi, dünyada yaşanan mimari iklim değişimiyle birlikte

içeriklerinin merakla beklendiği ve satış kapasitesini gitgide arttıran bir konum edinmiştir (Tanyeli, 2011).

Yayınlanmaya 2000 yılında Mart-Nisan sayısı ile başlayan *XXI Mimarlık Dergisi* ise, bir mimarlık kültürü dergisi olarak amacını “son üründen ziyade tasarım süreçlerini ve yaratıcı faaliyetlerin arka planını öne çıkararak, mekânı odağına alan tüm disiplinlere yer vermek” ve “küresel ve yerel ölçekte gelişmelerin takip ederken, mimarlık, tasarım, teknoloji ve sanat alanlarındaki en güncel haberleri sunmak” olarak açıklamaktadır (Url-18). İşlevini ise “mimarlık ve tasarım sektörünün tüm aktörlerini kapsayan, onlar tarafından üretilip yine onlar tarafından okunan bir platform” olarak belirtmektedir (Url-18). Yayınlanmaya başladığı ilk iki yıl iki ayda bir yayınlanan dergi 2002 yılında yayınlanmamış, 2003 yılından itibaren ise Temmuz-Ağustos ve bazı Aralık-Ocak sayılarının birleşmesi dışında ayda bir olarak yayınlanmaya devam etmiştir. 2004 yılından itibaren içeriklerini “Güncel”, “Proje” ve “Ürün” ya da “Sektör” olarak gruplandıran dergi, 2017’den itibaren “Görüş” bölümünü de dahil ederek temelde dört bölümünden oluşmaktadır. Ayrıca bazı sayılarında “Dosya” bölümüne yer vermekte, bu bölümde ele alınan konular farklı aktörlerce tartışılmaktadır. Derginin ilk sayısında, mimarlık kültürünün yayılması için internet ortamının etkisinin önemi çizilerek “Mimarlık Kültürünü Yayma Projesi” kapsamında derginin web ortamında da ulaşılabilmesi amaçlanmıştır (Pamir, Arayışlar, 2000). Dergi 2020 Nisan-Mayıs sayısı olan 188. sayısının ardından basımı durdurarak tamamen dijital bir platform olarak yayınlarını sürdürmektedir. Tez kapsamında incelenen dergiler, 2022 yılı Aralık ayı sayıları da dahil edilerek ele alınmış, bu kapsamda XXI Dergisi’nin son iki yılına ait içerikler dijital platformdan temin edilmiştir.

Söz konusu üç derginin Türkiye mimarlık ortamında etkili medyalar olmaları nedeniyle içeriklerinde yer verdikleri kavramların yeniden üretimlerine öncülük ettiği, aynı zamanda yayınlandığı dönemlerin üretim gündemindeki kavramlara ev sahipliği yaptığı söylenebilir. Bu doğrultuda, mem olarak etki alanları araştırılacak kavramların belirlenmesinde üç derginin içindekiler kısmında yer alan başlıklar analiz edilerek çalışmanın mem/kavram havuzu oluşturulmuştur (Şekil 4.2). Başlıkların içerik hakkında bilgi veremediği durumlarda, içindekiler sayfalarında başlıkların altlarında bulunan kısa açıklamalar da dikkate alınmıştır. Çıkarılan kavramlar dergilerin yayınlandığı yıl bazında gruplandırılarak üç derginin karşılıklı görülebileceği şekilde

listelenmiştir. Kavramlara renkler verilerek, aynı kavramın yer alması bakımından dergiler arasında görülen çakışmaların izlenebilmesi amaçlanmıştır. Kavramların aynı yıl içinde birden fazla görüldüğü durumlarda ise kavramların yanında görülme sıklıkları belirtilmiştir. Böylelikle kavramların görülme sıklığı ve yayılımlarına dair epidemiyolojik grafiğin ortaya konabilmesi için bir altlık oluşturulmuştur.

Mimarlık Dergisi		Arredamento Mimarlık		XXI Mimarlık	
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi
2016	6	Yeşil Çatı + Yeşil Duvar + Yeşil Alt Yapı	Bütüncül Tasarım	Doğa (2)	
		İklim	Afet	Sürdürülebilir (Çöpheler)	
		Deneysellik	Kadın	Anıt	
		Demokrasi	Demokrasi	Barınma Hakkı	
		Sosyal Sorumluluk	Sosyal Sorumluluk	Sosyal Tasarım	
		Kentsel Dönüşüm (3) + Kentsel Yenileme	Kentsel Değişim	Sosyoekonomik Farkındalık	
		Sayısal Tasarım	Gösteri Toplumu	Dönüşüm (Kentsel)	
		Koruma	Koruma	Koruma	
		Çocuk	Kamusal Mekan	Çocuk	
		Kentsel Bellek	Ötopya (2)	Kentsel İyileştirme	
		Esneklik		Esnek Sist.	
		Kültürel Miras		Yalınlik	
		Göç		Göç	
		Soyulaştırma		Eleştiri	
		Mimarlık Eğt. (5)		Mimarlık Eğt.	
2017	6	Etik (3)		Etik	
				Kamu Yararı + Kamusalılık	
				Yerin Hafızası	
				Oyun	
				Dijital Çağ	
				Konut Krizi	
				Kuir	
				Katlımcı Süreç	
				Antroposen Çağ	
				Ekoloji	
				Kullanıcı Dostu + Kullanıcı Odaklı	
				İnsan Odaklı Tas.	
				Modernizm + Modernlik (2)	
				Koruma	
				Değişim	
2018	6			Edebiyat	
				Eleştiri	
				Yalınlik	
				Ek	
				Kıyı (2)	
				Kadın	
				Katlımcılık + Katlımcı Mim.	
				Konut Sorunu + Sosyal Konut	
				Çevreye Duyarlı Mekan (2)	
				Sürdürülebilir (Ortaklıklar) + Sürdürülebilir	
				Biyoetik Tas. (3)	
				Kentsel Hafıza	
				Endüstriyel Estetik	
				Kültürel Miras	
				Çocuk (2)	
2019	6			Oyun (2)	
				Konut (2) + Erişilebilir Konut	
				Modern Mimarlık	
				Mimari Tas. Eğt. (2)	
				Teknoloji	
				Dijital-Analog	
				Katlımcılık, Sürdürülebilirlik, Katlımcılık OUT,	
				Müşterekler, Dayanışma, Devrim IN	
				İklim Değişikliği	
				Bellek (Kent) + Bellek Yitimi + Hafıza	
				Estetik	
				Göç	
				Kamusal Alan	
				Kent Hakkı	
				Siber-Fiziksel Mim.	
2019	6			Katlımcı Tasarım (2)	
				(Tersine) Katlımcı Mim.	
				Müşterekleştirme + Müşterek (2)	
				Kolektif (Yapma Deneyimi)	
				Dönüştürme (İşlev)	
				Sürdürülebilirlik	
				Antroposen	
				Kent Hakkı	
				Dönüştürme (İşlev)	
				Kamusal Alan + Kamusal Alan (3)	
				Mimarlık Eğt.	
				Koruma (3)	
				Sürdürülebilir (Mim Ötesinde)	
				Ekolojik Farkındalık	
				Ekolojik Yıkım	
				Yenilenebilir Enerji	
				Demokratik Tas. + Demokrasi	
				Kolektif	
				Sosyal Eşitsizlik	
				Katlımcı Yak.	
				Erişilebilirlik	
				Sosyal Tasarım (-Sosyal Zorlama) (2)	
				Modernlik + Modernizm	
				Arkeolojik Miras	
				Yeniden Kullanım	
				Kent Hafızası	
				Antroposen	
				Teknoloji	

Şekil 4.2 : Mem/Kavram Havuzu (Kısmi) (okunabilir hali için bkz.Ek-B).

Oluşturulan mem havuzunun, dergilerin yayınlandığı dönemlerdeki üretim gündemini yansıtacak şekilde kavramsal ipuçları içerdiği görülmektedir. Örneğin, 1998 Haziran ayında Ankara’da gerçekleşen “Anytime” Konferansı’nın¹³ bir yansıması olarak değerlendirilebilecek “Anytime” memi, 1997 yılında görülmeye başlanmakta, konferansın gerçekleştiği yıl olan 1998’de en yüksek görülme sıklığına ulaşmakta, ardından 1999 ve 2000 yıllarında etki alanını sürdürerek sonrasında seçilime uğramaktadır (Şekil 4.3). Benzer şekilde “pandemi”, “Covid-19” memleri de Covid-19 salgınının ortaya çıktığı 2019 yılı sonrasında üç derginin başlıklarında da yer almaktadır (Şekil 4.4).

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık			XXI Mimarlık		
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler		
1997	6	Meydan (2)	11	Bağlamsallık				
		Mutlak Mekan		Modernizm				
		Teknik		Güneş Enerjisi				
		Teknoloji (2)		Fotovoltaik Modül				
		Techne		ANY + Anytime				
1998	6	Metalajna (Mimarlık)	Restorasyon					
		Beden-Mekan	Konut					
		Mimarlık Eğt.	Ekoloji					
		Konut	Konut (3)					
		Çocuk	Çevre Koruması					
		Kişi	Yerleşik Tasarım (Son yıllarda beliren yeni "yerleşik" tasarım)					
		Çağdaş Mimarlık	Modernleşme (2) + Modernizm					
		Bilgisayar Destekli Tas.	Bellek					
		Koruma (6)	Koruma					
		Yüksek	Yerel					
1999	6	Ulusal Kimlik	Ulusal Kimlik					
		Etki	Hi-Tech					
		Anytime (Herhangi Bir Zaman) (3)	A-ny-Time (2)					
			Endüstriyel Arkeoloji					
			Etki					
2000		Kültür Mirası	Ekonomi					
		Osmanlı Mimarlığı (3)	Ekobasakent					
		Mimarlık Bilgi (4)	Yerleşik					
		Anytime (Herhangi Bir Zaman) (2)	Bisimlilik					
		Bisimlilik	Kadın					
		Koruma (5)	Kamusal Mekan					
		Kule (7)	Teknoloji (2)					
		Kentsel Tasarım	Modernite					
		Mimarlık Eğt.	Mimarlık Eğt.					
		Deprem (5)	Deprem (4)					
2000		Afet (2)	Afet					
		Mekanın Tektoniği	Tektonik					
		Geçici Mimarlık	Ütopya					
		Mimarlık Eğt. (2)	Mimarlık Eğt. (2)					
		Savay (2)	Toplumsal Bellek					
2000		Ütopya	Anıt (2)					
		Mimarlık Bilgi	Bilgisayar Destekli Tasarım (Türkiye'de Pratiği yaygın ama kuram)					
		Doğa (2)	Küreselleşme					
			Any + Anytime					
			Konut					
		Kişi						
		Oyun (4)						

Şekil 4.3 : “Anytime” Meminin Mem Havuzundaki Dağılımı.

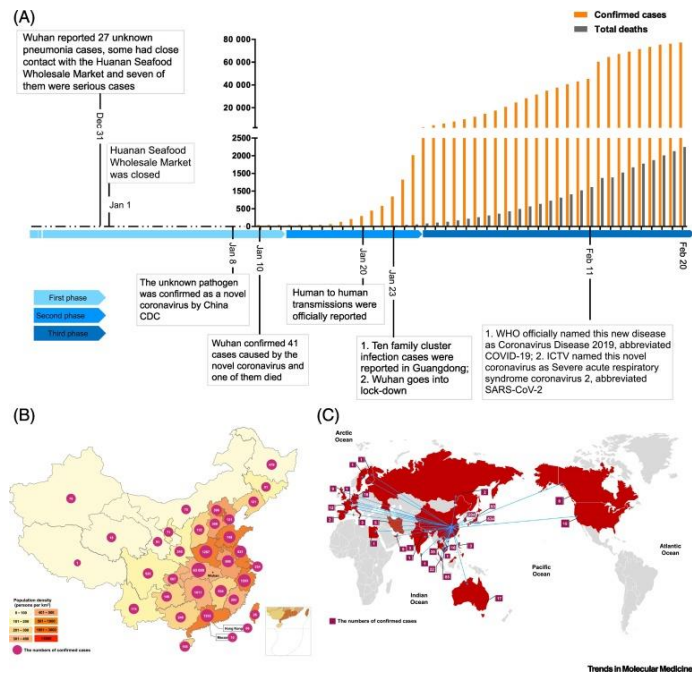
Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık			XXI Mimarlık		
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler		
2020		Mimarlık Eğt. (2) Mimarlık Eleştirisi (3) Kriz		Tarihselcilik Deneyisel Mim. Kriz (4)		Sürdürülebilirlik Yalın Endüstriyel Estetik		
		Covid-19 (3) Pandemi Uzaktan Eğitim		Covid-19 Pandemi		Pandemi (3) Covid-19 (3)		
		Afet (3) Çevre Duyarlı Mim. (2) + Çevreci Mim.						
2021		Pandemi (2) Covid-19 (2) Salgınla Mücadele + Salgın (2)		Pandemi (2) Teknoloji (3) Teknoestetik (3)		Ek (2) İşlevsel Dönüşüm Yalın Bedensel Bilgi		
		Kentsel Dirençlilik (2) + Kentsel Dayanıklılık + Dirençli Kent Mekânın Değişimi + Dönüşen Mekân Dönüşen Kent + Kentsel Dönüşüm		Estetik (2) Yarınlar Gecekondu				
		Deprem Kültür Mirası (5)		Kamusal Mekân Demokrasi (2)		Demokrasi		

Şekil 4.4 : Covid-19 Salgını Sonrası İlgili Memlerin Mem Havuzundaki Dağılımı.

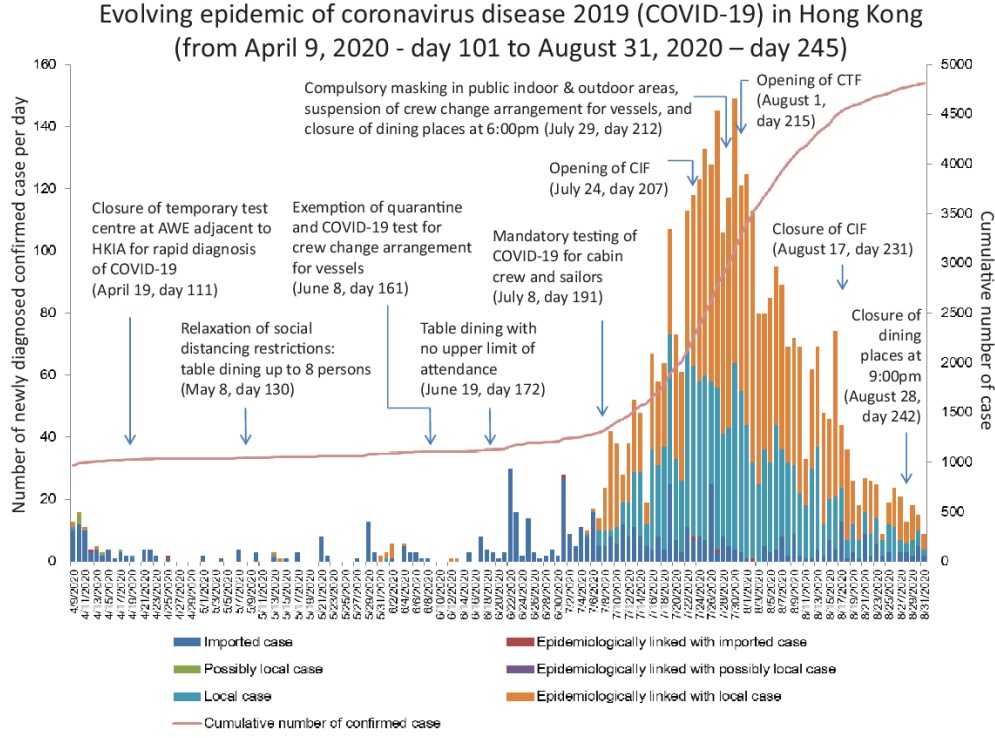
¹³ “Anytime” Konferansı, “Anyone” şirketince 1991-2000 yılları arasında gerçekleştirilen, milenyumun sonunda mimarinin durumu üzerine her biri farklı bir şehirde düzenlenen on yıllık çok disiplinli, kültürler arası konferans serisinden oluşan “Any Projesi”nin Türkiye uzantısıdır (Url-19). İlk toplantı 1991’de Los Angeles’ta, 1992’de “Anywhere” ismiyle Japonya’da, 1993’de “Anyway”, Barcelona’da, 1994’te “Anyplace” Montreal’de, 1995’de “Anywise” Seul’de, 1996’da “Anybody” Buenos Aires’de, 1997 “Anyhow” Rotterdam’da, 1998’te “Anytime” Ankara’da, sonrasında ise Paris’te ve New York’ta gerçekleştirilerek tamamlanmıştır.

4.2 Kavramların Epidemiyolojisi ve Değerlendirmeler

Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi (Bkz. s.48), tıp alanında bir hastalığın belirli bir popülasyondaki dağılımını, görülme sıklıklarını ve açıklamalarını inceleyen bilim dalı olan epidemiyoloji, sağlıkla ilgili olayların sayılması ve bu sayıların zaman, yer ve kişilere göre karşılaştırılmasını kapsamaktadır (Url-20). Epidemiyolojik araştırmalarda toplanan istatistiksel data görselleştirilerek analiz edilmekte ve yorumlanmaktadır (Şekil 4.5 ve 4.6). Bu tür araştırmalarda temelde birey bazında elde edilen sayısal veriler aracılığıyla genel bir yayılımın izinin sürülmesi mümkün olmaktadır. Epidemiyolojik modeller, kültürel temsillerin yayılımının incelenmesinde de bu modelleri uygulanabilir bulan Sperber (1996) tarafından altının çizildiği gibi, bireysel olarak hastalığa yakalanmaların kümülatif etkisiyle salgın gibi büyük bir olayın meydana gelmesi fikri üzerinden oluşturulan modellerdir. Sperber (1996), temsillerin epidemiyolojisinin temsiller üzerine değil, temsillerin dağılımı üzerine çalıştığını da vurgulamaktadır. Bu bakımdan epidemiyolojik incelemenin, salgın hastalıklarla ilişkilendirilmesinden kaynaklanan olumsuz çağrışımdan ziyade, bir yöntem olarak sunduğu izlenebilirlik anlamında çalışmaya katkı sunacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda mimarlık ortamıyla kurulan analogide, dergi başlıklarından elde edilen kavramların tarihsel süreçte görülme sıklıkları ve yayılımlarının, kavramın mimarlık ortamında oluşturduğu etki alanını görselleştirmede bir yöntem olarak kullanılması fikri ortaya çıkmıştır.

Şekil 4.5 : 2019-nCoV Salgını Yayılma Grafiği (Url-21).

Şekil 4.6 : Hong Kong'da Gelişen Koronavirüs Hastalığı 2019 (COVID-19) Salgını Grafiği (Url-22).

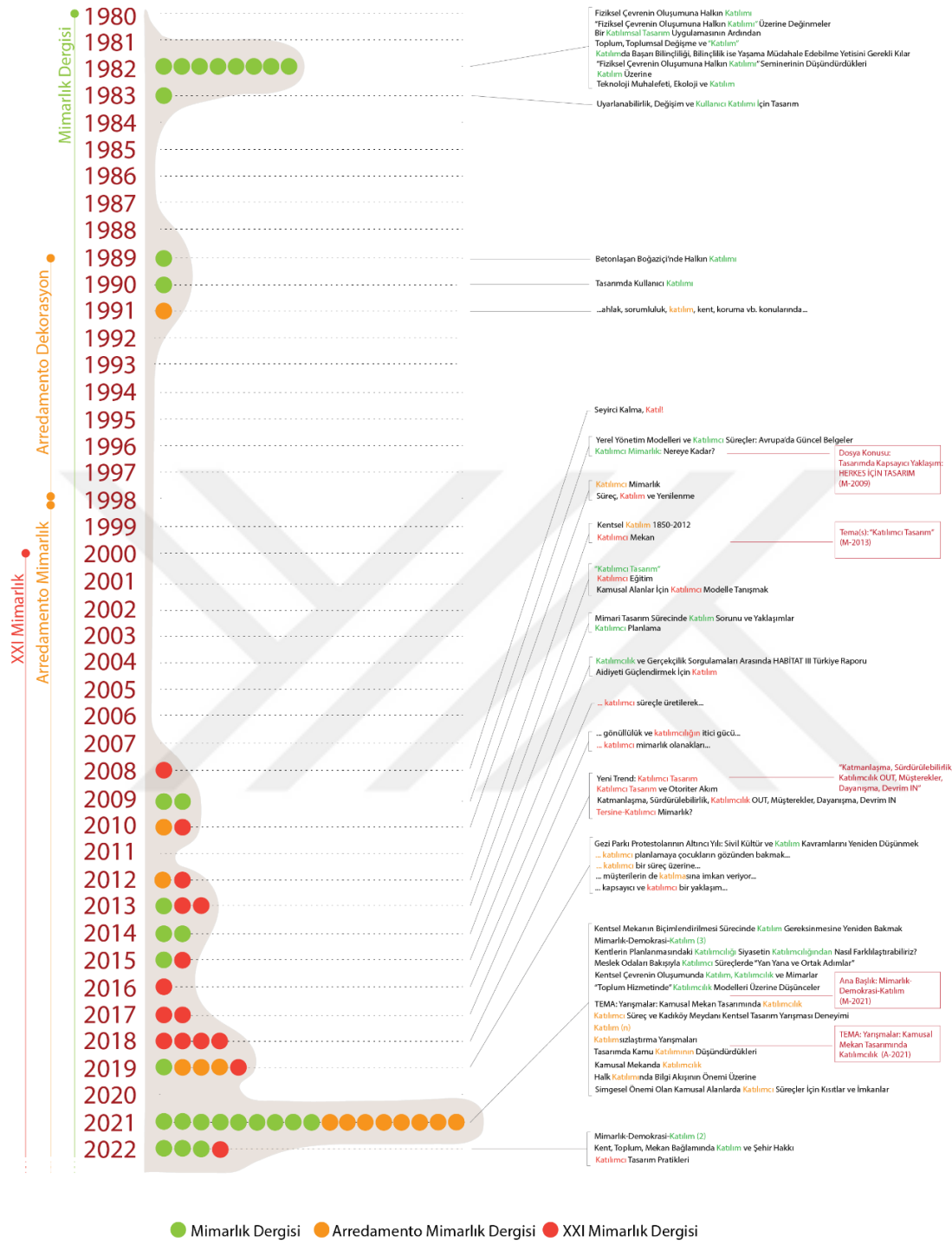
Çalışmada mem olarak seçilen herhangi bir kavramın, kavram havuzundaki görülme takibini yapmak yerine, üç dergiden elde edilen tüm kavramlar çıkartılarak epidemiyolojik incelemenin hangi kavramlar üzerinden yapılabileceği araştırılmıştır. Sayıca fazla görülen kavramlar ve bu kavramlarla ilişkili sayıca daha az olan diğer kavramlar ilişkilendirilerek hiyerarşik bir ilişki ağı oluşturulmuştur (Şekil 4.7). Bu ilişkilendirme, kuramsal araştırmadan elde edilen, memlerin başka memlerle bir araya gelerek birbirlerinin hayatta kalmalarını destekleyecek şekilde bağlantı kurdukları “mem kompleksleri” fikrine dayanarak yapılmıştır. Örneğin, “sürdürülebilirlik” memi, bu meme uyum sağlamış ve birbirine yardım eden “ekoloji”, “çevre”, “enerji”, “yeşil”, “geri dönüşüm” gibi diğer memlerle bir kompleks oluşturacak şekilde ilişkilendirilmiştir. Son dönemlerde mimarlık alanında kuramdan pratik uygulamalara, yarışmalardan öğrenci projelerine her alanda yayılım göstermesiyle göze çarpan “sürdürülebilirlik” ve “katılımcılık” kavramları, oluşturulan kavram haritasında da öne çıkmakta, sezgisel olarak nitelendirilebilecek bu yayılım halinin istatistiksel olarak karşılık bulduğu gözlemlenmektedir (Şekil 4.7). Sayıca öne çıkan ve etkili bir mem kompleksi oluşturan “sürdürülebilirlik” ve “katılımcılık” memleri bu bağlamda epidemiyolojik inceleme için uygun bulunmuş, geliştirilen okuma yöntemi öncelikli olarak bu kavramlar üzerinden denenmiştir (Şekil 4.8 ve 4.10).

“Sürdürülebilirlik” kavramı üzerine yapılan incelemede, kavramın 2000 yılına kadar yalnızca 1994 ve 1996’da Mimarlık Dergisi’nde görüldüğü, 2000 yılının ardından giderek eşlenme sayısını arttırarak 2009 yılında pik noktasına ulaştığı gözlemlenmektedir. Bu süreçte 2003 yılında Arredamento Mimarlık’ta “Sürdürülebilirlik ve Mimarlık” dosya konusu, 2004’te Mimarlık Dergisi’nde tema olarak belirlenmiş, 2006’da Arredamento Mimarlık’ta “Sürdürülebilirlik, son yılların en “sevilen” konularından” şeklinde ifadelerde bulunulmuştur (İçindekiler,187.sayı). Kavram, 2006’da XXI Dergisi’nde dosya konusu olarak belirlenen “Ekolojik Mimarlık” başlığı altında etki alanını sürdürmeye devam etmiştir. 2008 yılında Mimarlık’ta yeniden dosya konusu olmakla birlikte bu kez “Sürdürülebilir Mimarlık Düşüncesi Ne Kadar Sürdürülebilir?” başlığıyla eşlenmeye devam etmesinin mimarlık bağlamında sorgulandığının işaretleri görülse de kavram bu dosyayla birlikte yeniden üretilmeye de devam etmekte, 2009 yılında ortamdaki sayısı en üst düzeye ulaşmakta, aynı yıl üç dergide birden görülmektedir. Mimarlık Dergisi’nin 2009, 2010 ve 2012 yıllarında “Çevre Duyarlı Mimarlık” teması altında memetik çoğalmasını sürdüren kavram, sonraki yıllarda eşlenmeye devam etmekte; ancak, görülme sayısı azalmaya uğramaktadır. Bu azalmaya paralel olarak 2018’de kavramın geçtiği “Katmanlaşma, Sürdürülebilirlik, Katılımcılık OUT, Müşterekler, Dayanışma, Devrim IN” başlığına rastlanmaktadır (Doyduk, 2018). “Sürdürülebilirlik” meminin etki alanı grafiğine ek olarak, bu kavramla birlikte bir mem kompleksi oluşturan diğer kavramların yayılımı da zaman çizelgesine yerleştirilerek mem kompleksine ait memlerin yayılımının birlikte okunması amaçlanmıştır. Bu okuma, mem komplekslerindeki memlerin birbirlerinin varlığını destekleyecek şekilde ilişki kurduklarını ve etki alanlarını birlikte güçlendirdiklerini göstermektedir (Şekil 4.9). “Sürdürülebilirlik” kavramının en fazla görüldüğü 2009 yılında, mem kompleksindeki “enerji duyarlı tasarım”, “ekoloji”, “karbonsuzlaşma” ve “güneş enerjisi” gibi diğer memlerin de sayısının arttığı ve çeşitlendiği gözlemlenmektedir. Bu noktada meydana gelen etkinin başka kavramları türettiği de söylenebilir.

Tez çalışmasında incelenen memlerin yayılımında gözlemlenen artış ve azalmaların olası nedenlerinin neler olduğu, kavramların kendi özellerinde derin bir araştırmayı gerektiren başka bir çalışmanın konusu olduğu için kapsam dışında tutulmuştur. Ancak tezin amacı, epidemiyolojiyle kurulan analogi yardımıyla kültürün inşası ve kavramların etki alanlarına dair bir okuma yöntemi geliştirmektir.

Mem havuzunda öne çıkan ve tez kapsamında epidemiyolojik incelemeye alınan ikinci kavram ise “katılımcılık”tır (Şekil 4.10). Kavram 1982 ve 1983 yıllarında ilk kez görülmekte, sonrasında 1989 yılına kadar kavrama rastlanmamaktadır. 1989, 1990 ve 1991 yıllarında birer kez görülerek, yaklaşık 17 yıl gibi uzun bir zaman aralığında üç derginin başlıklarında da yer almamaktadır. 2008 yılında “Seyirci Kalma, Katıl!” başlığıyla uzun bir zaman aralığından sonra ilk kez XXI Mimarlık Dergisi’nde görülen kavram, sonrasında çoğalmaya devam etmekte ancak sayıca “sürdürülebilirlik” kavramı kadar yoğun bir eşlenme göstermemektedir. 2013 yılında Mimarlık’ta tema olarak “Katılımcı Tasarım” belirlenmekte, “katılımcılık” sonraki yıllarda eşlenmeye devam etmektedir. 2018 yılında yer alan “Katmanlaşma, Sürdürülebilirlik, Katılımcılık OUT, Müşterekler, Dayanışma, Devrim IN” başlığının aksine bu yıldan sonra eşlenmesinde hızlı bir artış gözlemlenmekte, 2019’da üç dergide de yer almaktadır. 2020’de hiç rastlanmayan kavram 2021’de Mimarlık Dergisi’nde ana başlık olarak “Mimarlık-Demokrasi-Katılım”ın, Arredamento Dergisi’nde ise tema olarak “Yarışmalar: Kamusal Mekan Tasarımında Katılımcılık” başlığının belirlenmesiyle pik notasına ulaşmaktadır. Kavramın, 2022’de de eşlenmeye devam ettiği görülmektedir. “Katılımcılık” memiyle birlikte “demokrasi”, “müşterekler”, “herkes için tasarım”, “dayanışma” gibi mem kompleksini oluşturan diğer memlerin yayımları da üst üste getirilerek oluşturdukları etki alanları incelenmektedir (Şekil 4.11). Bu incelemede 2001-2006 yılları arasında “sosyal sorumluluk”, “evrensel tasarım”, “herkes için tasarım” memlerine rastlanmakla birlikte, 1989-90 yıllarında “katılımcılık” mem grafiğine paralel olarak “eşitlik”, “demokrasi” memlerinin görüldüğü, özellikle 2008 yılından sonra mem kompleksindeki memlerin çeşitlenerek birlikte çoğaldığı ve birbirlerinin eşlenmesini giderek kuvvetlendirdiği gözlemlenmektedir. Mem kompleksinde yer alan memler arasında “müşterekler”, “kolektif üretim”, “heteretopya”, “dayanışma”, “erişilebilirlik” ve “sosyal tasarım” gibi kavramların bu tarihten sonra yoğunlaştığı görülmektedir.

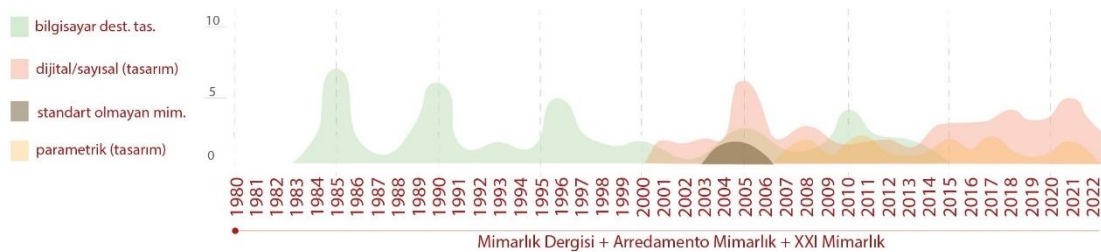
Tez kapsamında “Sürdürülebilirlik” ve “Katılımcılık” memleri üzerinden detaylı olarak örneklenen okuma yöntemini kavram havuzundaki diğer memler üzerinden de gerçekleştirmek mümkündür. Bu doğrultuda iki kavram üzerinden açıklanan epidemiyolojik inceleme yöntemiyle bu iki kavrama ek olarak, kavram havuzunda etki alanlarının çeşitlilik göstermesi bakımından potansiyelli bulunan on yedi kavram incelenerek etki alanı grafikleri oluşturulmuştur (Şekil 4.12 ve 4.13).

Şekil 4.13 : Mem Havuzundan Seçilen Çeşitli Kavramların Yayılım Grafiği 2.

Grafiklerde görüldüğü gibi, ele alınan mimarlık ortamında bazı kavramlar belirli bir yılda ortaya çıkarak sadece o yıl hızlı bir eşlenme göstermekte, ardından seçilime uğrayarak yok olmaktadır. Örneğin “metamorfoz/başkalaşım” kavramı yalnızca 2004 yılında üç dergide birden görülmekte, kavrama ilerki yıllarda rastlanmamaktadır. Aynı mem kompleksinin üyeleri olarak sayabileceğimiz “bilgisayar destekli tasarım”, “dijital/sayısal tasarım”, “parametrik tasarım” ve “standart olmayan mimarlık” arasındaki ilişkide ise, 2001 yılına kadar “bilgisayar destekli tasarım” meminin eşlendiği gözlenirken bu yıldan itibaren “dijital/sayısal” kavramlarının eşlenmeye başladığı ve zamanla “bilgisayar destekli tasarım” meminin dönüşüme uğradığı görülmektedir. Bu mem grubundan olan “parametrik tasarım” 2008 yılında ilk kez görülerek eşlenmesini sürdürürken “standart olmayan mimarlık” ise sadece iki kez görülmekte ve ardından kaybolmaktadır (Şekil 4.14). Farklı memlerin gösterdiği farklı yayılım başarılarının okunabileceği grafikte “metamorfoz”, “standart olmayan mimarlık” gibi memlerin kısa vadede eşlenip ardından seçilime uğradıkları görülürken, “high-tech”, “tektonik”, “deneysel mimarlık” gibi memlerin ise belirli dönemlerde daha geniş yayılma göstermekle birlikte doğurganlık açısından zayıf olduğu gözlemlenmektedir. Tüm yıllara yayılmış eşlenme başarısıyla “modern (-ist, -izm)” memi diğer memlerden ayrılmaktadır. Kavramın etki alanının genişliği, modernist memlerin yayılım başarısının nedenlerini ele alan Salingaros ve Mikiten’in (2002) çalışmasını destekler niteliktedir. Kavram, ele alınan süreç boyunca eşlenmesini sürdürmekte, yüksek hayatta kalma başarısı göstermektedir. 2022 yılına kadar belirli bir zaman aralığını değerlendiren tez çalışmasında, eşlenmesinin başlangıcının okunabildiği “antroposen” ve “müşterek” gibi kavramlar ise etki alanlarının gözlemlenebilmesi bakımından gelecek yıllar için merak uyandırmaktadır.

Şekil 4.14 : İlişkili Dört Kavramın Çakıştırılmış Yayılım Grafiği.

5. SONUÇ

Tarihsel süreçte diğer üretim alanlarında olduğu gibi mimarlık alanında da bireyler arasındaki etkileşim hep var olmuştur. Dönemsel olarak etkileşimin şekline, tekrar edilenin ne olduğuna ve nasıl tekrar edildiğine, dönemin yaratıcılık ve üretim anlayışına göre yaklaşımların çeşitlendiği görülmektedir. Yaratıcılık tutkusunun ve sıfırdan başlama arzusunun ön plana geçtiği modern dönemden itibaren öncekilerle etkileşime girmemek üzere alınan tavır keskinleşerek, taklit kabul edilmez bir hal almış, ancak kaçınılmaz olan etkileşim yerini, açığa çıkma ihtimali endişeyi tetikleyen etkiye bırakmıştır. Bugün hala mimarlık ortamında özgünlük arzusuyla birlikte maruz kalınan çokça bilgi arasında çelişkili bir noktada duran mimarlık aktörlerinin aynı endişeyi yaşadıkları görülmektedir. Mimarlığın sürekli karşı karşıya kaldığı etki olgusuna, içinde bulunulan yerden bir adım dışarı çıkarak öncelikle etkinin kendisini anlamak üzere alan dışı yaklaşımlar geliştirmek, konuya yeni açılımlar getirmiştir. Bu sayede etki, istenen ya da istenmeyen, hoş görülen ya da görülmeyen bir durum olarak değil, bireyler arası aktarımda bilişsel süreçlerin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Böylelikle mimari üretimleri farklı bir bağlam aracılığıyla değerlendirme, anlama ve yeni ilişkiler keşfetmek mümkün olmuştur. Bireyler arası kültürel iletişime ilişkin paralel bir bakış açısı sunan ve etkiyi oluşturan aktarım mekanizmalarını anlamlandırmak için zemin sağlayan memetik kuramdan edinilen mem kavramı ise etkiyi incelemek için kavramsal bir araç olarak kullanılmıştır. Çalışmada mem kavramı, bireyden bireye aktarılarak etkinin sağlayıcısı olan birimler olarak değerlendirilmiştir.

Kültür alanında Sperber'in (1996) çalışmalarından elde edilen, bireyler arası aktarımın yalnızca zihinden zihine olmadığı, bir bireyin temsilinin diğer bireyi ortak fiziksel çevrede oluşturduğu değişiklikler yoluyla da etkileyebileceği çıkarımı memlerin de yalnızca zihinlerde değil ortamların kendisinde de bulunduğu fikriyle paralellik göstermiştir. Bu noktada ortamın, etkinin oluşmasındaki önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Ele alınan mimarlık medyası ve teknoloji ilişkisi, propagandasını daha çok yapabilme imkanı bulan memlerin daha çok yayılma başarısı gösterdiğini ortaya

koymuştur. Bu durumu, internet ağlarının ve sosyal medyanın hakimiyetinde yaşadığımız bugünün koşulları içinde kavramak daha kolaydır. Etki artık her alanda hayatlarımıza eskisine göre çok daha fazla dahil olmakta, etkiyle ilişkimiz giderek dönüşüme uğramaktadır. Bugün artık bir meslek grubu olarak “influencer”lar (etkileyenler) vardır. “Influencer”lar kendi memlerini (ürünler, stiller vb.) yaymak ve takipçilerini etkilemek üzere medya araçlarını etkin olarak kullanırlar. Bu bağlamda medyanın mimarlık alanındaki üretimleri yönlendirme ve etki alanı oluşturma kabiliyetinin, ortamdan beslenen bireylerin zihinlerine eşlenmesini sağladığı memlerin oluşturduğu etki alanından geldiği sonucuna varılmıştır.

Mimarlık medyası konuyla ilişkili aktörlerin, başkalarının üretimlerini takip ettiği önemli mem havuzları olarak işlev görmektedir. Bu havuzlardan edinilen memler, yeni üretimler için düşünce tohumları olarak bireyin zihnine yerleşir. Ayrıca yapılan yeni üretimler de mevcut ortama katılarak havuzda bulunan bazı memlerin sayısını arttırmakta, ortamda modifikasyona neden olmaktadır. Böyle bir mekanizmada mimarlık ortamındaki sayıca artan memlerin, medyada hakim olan belirli etki alanlarını göstereceği düşünölmüştür. Bu etkilerin, tasarım kararları, kullanılan malzemeler, yapım yöntemleri, temsil şekilleri gibi birçok konuda varlığı hissedilmektedir. Tez çalışmasında, bu konulardan biri olan ve etki takibinin yapılabilmesi adına izlenebilir bir zemin sunan, mimarlık ortamında konuşulan kavramların etki alanları araştırılmış, Türkiye’de çalışmanın örneklem sınırları çerçevesinde, bahsedilen etki alanlarının görünür kılınması için bir okuma yöntemi geliştirilmiştir. Tıp alanından ödünç alınan epidemiyolojik yöntem, belirlenen kavramlar aracılığıyla denenmiş, sayısal verilerin görselleştirilmesi sayesinde kavramların etki alanlarının ortaya çıkarılmasını sağladığı görölmüştür.

Oluřturulan grafikler sonucunda, sečilten kavramların farklı etki alanları oluşturduğu gözlemlenmiştir. “Sürdürülebilirlik” ve “katılımcılık” gibi kavramların üzerinde belli dönemlerde üretimlerin yoğunlaştığı, “standart olmayan mimarlık”, “metamorfoz” gibi kavramların aynı yıl üç dergide birden geçmesine rağmen büyük bir etki alanı yaratmadan seçilime uğradığı, “bilgisayar destekli tasarım” kavramının giderek dönüşüme uğradığı ve “dijital/sayısal tasarım” kavramına evrildiği, “modern (-izm)” kavramının ise uzun vadede yüksek doğurganlık özelliği göstererek etki alanını, belirlenen zaman aralığı boyunca sürdürdüğü görölmüştür. Ayrıca “sürdürülebilirlik”, “ekoloji”, “çevre duyarlı mimarlık” gibi aynı mem kompleksine dahil olan memlerin

havuzdaki yayılımlarında da paralellikler görülmüştür. Bir başka deyişle, “sürdürülebilirlik” meminin sayıca arttığı yıllarda ilişkili memlerin de sayısının arttığı ve çeşitlendiği gözlemlenmektedir. Bu noktada oluşan etki alanının başka kavramları türemesini tetiklediği söylenebilir.

Grafikler, kavramların mem havuzundaki görülme sıklıklarının arttığı ve azaldığı yılların izlenebilmesini sağlamaktadır. Tez çalışması, mimarlık ortamının üretimlerinin belirli etki alanları çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymayı amaçladığı için bu noktayla sınırlandırılrsa da, geliştirilen okuma yöntemi ve oluşturulan mem havuzu altlığı (Bkz. Ek B) gelecek çalışmalar için yol gösterici olabilir düşüncesiyle birçok araştırma sorusunu da beraberinde sunmaktadır. Örneğin kavramların aynı düzeyde çoğalma başarısı gösterememeleri dikkate alındığında, şu sorular gündeme gelmektedir: Mimarlık ortamında üretilen herhangi bir kavram hangi özelliklere sahip olduğunda uzun süre eşlenmeye devam edebiliyor? Uzun süre eşlenme gösteren kavram neden birden yok oluyor? ya da tersine bir bakış açısıyla, mimari üretimlerimizde neyi çabucak benimseyerek üretimlerimizin bir parçası haline getiriyoruz? Ne zaman ondan vazgeçiyoruz? Bu sorulara yönelik araştırmalar kavramın kendi özelinde değerlendirmelerle birlikte Heylighen’in (1998) ortaya koyduğu memlerin başarılı olma kriterleri üzerinden de değerlendirilebilir görülmektedir. “Sürdürülebilirlik” ve “katılımcılık” kavramlarının eşlenmesinde yaşanan artış ve azalmaların nedenleri bu bağlamda araştırılabilir.

Çalışmada mem havuzu olarak oluşturulan altlık sayesinde, farklı kavramlara okuma yöntemini uygulayarak, kavramlar özelinde yeni bakış açıları geliştirmek mümkündür. Üretilen grafikler, okuma yönteminin farklı mecralara (kuramsal fakülte dergileri, dijital platformlar vb.) uygulanmasıyla elde edilecek yeni veriler eklenerek güçlendirilebilir ya da farklı sonuçlar ortaya koyarak yeni açılımlar getirebilirler. Ayrıca tez kapsamında kavramları belirleyebilmek için epidemiyolojik inceleme sadece başlıklar üzerinden yapılmıştır. Belirli bir kavram üzerinden bu incelemeyi içeriklerle de uygulamak mümkündür. Oluşturulan okuma yöntemi, örneklem değiştirilerek herhangi bir mimarlık ortamına (yarışmalar, ödüller, sergiler, dijital platformlar vb.) ya da herhangi bir kavrama uygulanabilir, üretim gündemini yansıtması sayesinde, çeşitli ilişkileri ortaya çıkarmak, çapraz okumalar yapmak üzere kullanılabilir. Bu bağlamda yurtiçi ve yurtdışı üretimler, teori ve pratik arasındaki üretim farklılıkları veya süreç olarak yaşanan kaymaların izleri sürülebilir.

Gerçekleştirilen alan çalışması, söz konusu bulaşma halinin anlık tespiti niteliğindedir. Okuma yönteminin bir kavram üzerinden çeşitli mecralara uygulanması bulaşmanın bir süreç olarak takibini yapmak adına yeni açılımlar getirecektir. Bahsedilen araştırmalar çalışma kapsamının dışında olmakla birlikte sonraki çalışmalar için, oluşturulan okuma yönteminin potansiyellerine ilişkin fikir vermekte ve yeni üretimleri tetikleyeceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ackerman, J. S.** (2001). *Origins, Imitations, Conventions*. New York: The MIT Press.
- Arredamento Dekorasyon Dergisi**, Sayı 1-100, İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Arredamento Mimarlık Dergisi**, Sayı 100+1-355, İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Aunger, R.** (2011). *Memetik Evrim: Nasıl Düşündüğümüz Üzerine Yeni Bir Kuram*. (S. Çevik, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ayto, J.** (2005). *Word Origins*. London: A&C Black.
- Baldini, M.** (2000). *İletişim Tarihi*. (G. Batuş, Çev.). İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Blackmore, S.** (2011). *Mem Makinesi: Genetik Evrimin Devamı Olarak Kültürel Evrim*. (N. Şimşek, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bloom, H.** (2008). *Etkilenme Endişesi*. (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Carmo, M.** (2001). *Architecture in the Age of Printing: Orality, Writing, Typography, and Printed Images in the History of Architectural Theory*. Cambridge: The MIT Press.
- Carmo, M.** (2011). *The Alphabet and the Algorithm*. Cambridge: The MIT Press.
- Colomina, B.** (2017). *Mahremiyet ve Kamusalılık: Kitle İletişim Aracı Olarak Modern Mimari*. (A. U. Kılıç, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Darwin, C.** (1976). *Türlerin Kökeni*. (Ö. Ünal, Çev.). Ankara: Onur Yayınları.
- Dawkins, R.** (2017). *Kör Saatçi*. (M. Miller, B. E. Güler ve T. T. Bilgin, Çev.). İstanbul: Kuzey Yayınları.
- Dawkins, R.** (2021). *Gen Bencildir*. (T. T. Bilgin, Çev.). İstanbul: Kuzey Yayınları.
- Dennett, D.** (2014). *Darwin'in Tehlikeli Fikri*. (A. Eper ve B. Kılıç, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dennett, D.** (2020). *Bilinç Açıklanıyor*. (S. Kibar, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Doyduk, S.** (2018, Mayıs). Katmanlaşma, Sürdürülebilirlik, Katılımcılık OUT, Müşterekler, Dayanışma, Devrim IN. *XXI Mimarlık Dergisi*, s. 6-7.
- Forty, A.** (2000). Design. A. Forty içinde, *Words and Buildings: A Vocabulary of Modern Architecture* (s. 136-141). London: Thames and Hudson Ltd.
- Heylighen, F.** (1997). Objective, subjective and intersubjective selectors of knowledge. *Evolution and Cognition*, 3(1), s. 63-67.
- Heylighen, F.** (1998). What makes a meme successful? Selection criteria for cultural evolution. *15th International Congress on Cybernetics Proceedings Book* (s. 418-423). Namur, Belgium: Association Internationale de Cybernetique.

- Hofstadter, D. R.** (1985). *Metamagical Themas: Questing for the Essence of Mind and Pattern*. New York: Basic Books.
- Lee, P. Y.** (1997). Modern Architecture and the Ideology of Influence. *Assemblage* 34, s. 6-29.
- Madrazo, L.** (1995). *The Concept of Type in Architecture: An Inquiry into the Nature of Architectural Form*. Zurich: Swiss Federal Institute of Technology .
- McLuhan, M.** (2017). *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu*. (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Monod, J.** (1971). The Kingdom and Darkness. J. Monod içinde, *Chance and Necessity* (s. 160-180). Alfred A. Knopf.
- Ong, W. J.** (2020). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüñ Teknolojileşmesi*. (S. P. Banon, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Özbay, A.** (1992). Mimarlık'tan. *Mimarlık Dergisi*, 250, s. 11.
- Pai, H.** (2002). The Portfolio and The Academic Discipline. H. Pai içinde, *The Portfolio and the Diagram: Architecture, Discourse, and Modernity in America* (s. 40-73). Cambridge: The MIT Press.
- Pamir, H.** (1999). Anytime 1998 - Ankara - Notlar. *Mimarlık*, 285, s. 40-43.
- Pamir, H.** (2000). Arayışlar. *XXI Mimarlık Dergisi*, 1, s. 2-3.
- Salingaros, N., & Mikiten, T.** (2002). Darwinian Processes and Memes in Architecture: A Memetic Theory of Modernism. *Journal of Memetics*, 6.
- Shifman, L.** (2014). *Memes in Digital Culture*. London: The MIT Press.
- Söhmen Tunay, Z. G., & Uz, F.** (2021). "Orjinalkopya" ve Mimarlıkta Yapısöken Manifestolarda Köken Olgusu Üzerine Bir Okuma. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(3), s. 1172-1189.
- Sperber, D.** (1996). *Explaining Culture: A Naturalistic Approach*. Blackwell Publishing.
- Sperry, R. W.** (1966). Mind, Brain, and Humanist Values. *Bulletin of the Atomic Scientists*, s. 2-6.
- Tanju, B.** (2003). *Mimarlıkta Sıfır Noktasını Aramak*. İstanbul: Akın Nalça.
- Tanju, B.** (2007). *Tereddüd ve Tekerrür*. İstanbul: Akın Nalça.
- Tanyeli, U.** (2011). 250. Sayıda Çok Şahsi Bir Arredamento Tarihi. *Arredamento Mimarlık*, 250, s. 7-12.
- Tanyeli, U.** (2013). "Özgünlük" Kavramı Rafa mı Kaldırılmalı? . U. Tanyeli içinde, *Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri* (s. 249-252). İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Tanyeli, U.** (2013). Eskimiş Bir Kavramı Yenileme Denemesi . U. Tanyeli içinde, *Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri* (s. 213-218). İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Tanyeli, U.** (2016). Rumbadan Cumbaya: Kamusal Alanda Açılımdan Kapanmaya... *Arredamento Mimarlık*, 300, s. 89-91.

Varon, D. (1916). *Indication in Architectural Design*. New York: The William T. Comstock Company.

Yirmibir (XXI) Mimarlık, Tasarım, Mekan Dergisi, Sayı 1-188, İstanbul: Depo Yayıncılık.

Younes, S. (2012). The Other Side of Imitation. S. Younes içinde, *Architects and Mimetic Rivalry* (s. 58-75). Berkshire: Papadakis Publisher.

Url-1 Akbank Sanat. (2022, Temmuz 2). Yineleyerek Yenilemek: Remix-Uğur Tanyeli [Video]. YouTube.

<<https://www.youtube.com/watch?v=QTSiOZDo4og&t=11s>>, erişim tarihi 10.11.2022.

Url-2 <<https://archive.org/details/firstbookeofarch00serl/page/86/mode/2up?view=theater>>, erişim tarihi 10.11.2022.

Url-3 <<https://archive.org/details/jnldurandc1805/page/n5/mode/2up>>, erişim tarihi 10.11.2022.

Url-4 <<https://archive.org/details/bubgbC3wPbuTNbuIC/page/n6/mode/1up?view=theater>>, erişim tarihi 10.11.2022.

Url-5 Indication in Architectural Design, David Varon

<<https://archive.org/details/cu31924015416278/page/n127/mode/2up?view=theater>>, erişim tarihi 25.12.2022.

Url-6 <<https://www.etymonline.com/word/influence>>, erişim tarihi 06.10.2022.

Url-7 <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/influence>>, erişim tarihi 06.10.2022.

Url-8 <<https://sozluk.gov.tr/>>, erişim tarihi 09.10.2022

Url-9 <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/infect>>, erişim tarihi 06.10.2022.

Url-10 <<http://www.oxforddictionaries.com/>>, erişim tarihi 06.10.2022.

Url-11 <<https://exactitudes.com/index/>>, erişim tarihi 16.12.2022.

Url-12 TEDxTalks. (2022, Aralık 22). Copycat. Identity and difference in material culture | Cino Zucchi | TEDxPadova [Video]. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=B_dit-bNBgo>, erişim tarihi 16.12.2022.

Url-13 <<https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2013/12/04/248790682/norman-rockwells-saying-grace-sells-for-46-million-at-auction>>, erişim tarihi 17.12.2022.

Url-14 <<https://www.pritzkerprize.com/laureates/ale-jan-dro-ara-ve-na>>, erişim tarihi 20.12.2022.

Url-15 <<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=hakkinda>>, erişim tarihi 16.12.2022.

Url-16 <<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=arsiv>>, erişim tarihi 16.12.2022.

- Url-17** <<https://www.arredamentomimarlik.com/basic-page/hakk%C4%B1m%C4%B1zda>>, erişim tarihi 16.12.2022.
- Url-18** <<https://xxi.com.tr/hakkimizda>>, erişim tarihi 17.12.2022.
- Url-19** <<https://www.anycorp.com/any-publications/about>>, erişim tarihi 25.12.2022.
- Url-20** <<https://web.archive.org/web/20120423043441/http://www.epidemiology.ch/history/EssayWalter1Link.html>>, erişim tarihi 28.12.2022.
- Url-21** <<https://www.cell.com/action/showPdf?pii=S1471-4914%2820%2930065-4>>, erişim tarihi 28.12.2022.
- Url-22** <<https://www.cambridge.org/core/journals/infection-control-and-hospital-epidemiology/article/infection-control-challenges-in-setting-up-community-isolation-and-treatment-facilities-for-patients-with-coronavirus-disease-2019-covid19-implementation-of-directly-observed-environmental-disinfection/5E8D8F354B9F62BA040B9E4E9479E065>>, erişim tarihi 28.12.2022.

EKLER

EK A: Memetik Kuram Çözümlemesi, Çıkarımlar ve Mimarlıkta Olası Karşılıkları

EK B: Mem/Kavram Havuzu

EK-A

OED	R. Dawkins	S. Blackmore	D. Dennett	F. Heylighen	R. Aunger	Çıkarımlar	Mimarlıkta Olası Karşılıkları
"Genetik olmayan yollardan, özellikle taklit yoluyla aktarıldığı düşünülen kültür öğeleri" 1988	"Bir kültürel iletim birimi ya da taklit birimi" 1976 şarkılar, fikirler, sloganlar, giysi modaları, çanak çömlek yapımı, yapı kemeri inşası yöntemleri	Zihnimizdeki düşüncelerin, bizi biz yapan fikirlerin aktarımı olarak taklit				Memler, bireyler arasında iletişim yoluyla aktarılacak, gerçekleşen "etki"nin sağlayıcısı olan birimlidir.	Zihinden zihine aktarılan her türlü tasarım fikri ve yöntemleri, yapısal öğeler, stiller, ilkeler, söylemler, temsil teknikleri, kavramlar vb.
Memlerin Tanımı							
Memlerin Eşlenmesi	Taklit yoluyla bir beyinden diğerine aktararak çoğalırlar.	Taklit yoluyla eşlenme ("öz"ün ya da verinin aktarımı olarak taklit) "değişim, seçim ve kalıtım" gösterme "ürünü kopyalamak" "yönermeleri kopyalamak"		Memlerin eşlenme süreçleri: 4 aşama 1. Özümseme 2. Tutulma 3. Anlatım 4. İletime	Fiziksel çevreye sızan beyin sinyali üretme aracılığıyla ya da zaman geçtikçe yeniden üretimi sağlayan fiziksel şablon (yapay nesne) ortaya çıkarak	Eşlenme, bir zihinden diğerine herhangi bir yolla aktarıma sayesinde kopyalanmadır.	Bir aktörün üretiminden diğer aktörlerin üretimlerine yapısal öğeler, temsil şekli, ele alınan kavramlar vb. nin "bulaşma" hali.
Memlerin Yapısı	"Bir beyinden diğerine iletilme kapasitesine sahip bir varlık olarak" memler tek bir melodi ya da bir teorisin "öz"ü tariffenemezlik bir mem başka memlerle bir araya gelerek birbirlerinin hayatta kalmalarını destekleyecek şekilde bağlantı kurdukları "mem grupları" , "mem kompleksleri"		"Kendilerini güvenilirlik ve doğurganlıkla eşleyen en küçük öğeler"			Memlerin belirli bir birimi yoktur, eşlenen şeyin ne olduğuna göre çeşitlilik gösterir. Farklı memler bir araya gelerek "mem kompleksleri"ni oluştururlar "Mem kompleksindeki memler, birbirlerinin hayatta kalmasını destekleyecek şekilde ilişki kurarlar.	Modern bir söylemin eşlenmesi, bir teorisin özünün aktarılması ya da yalnızca bir kavramın eşlenmesi vb.
Memlerin Başarısı	doğal seçim Çevrelerini kendi menfaatlerine kullanabilen memler seçim tarafından kayırlar. "yüksek hayatta kalma değeri" sunlara bağlıdır: uzun ömürlülük doğurganlık kopyalama tutarlılığı Başarı takibi: mem havuzundaki yayılışlarına bakmak	Memlerin farklı başarılar gösterme nedenleri: 1. İnsan doğasından kaynaklanan taklitçi ve seçici olma, 2. Memlerin kendi doğasından kaynaklanan yapılar	Memlerin seçim kriterleri: 1. Nesnel kriterler 2. Öznel kriterler 3. Öznel arası kriterler 4. Mem merkezli kriterler + kuşatma (Salingaros&Mikiten)	Memin çoğalması açısından sinyalleri sürekli üreten yapay nesneler, kaybolup gidebilecek sinyallerin kendisine göre üstündür, memin aktarıma şansını arttırmır.	Memlerin, doğal seçimde hayatta kalabilmeleri için çeşitli kriterler vardır. Memlerin başarı takibi için mem havuzundaki yayılışlarına bakılabilir. Yapay nesnelerde bulunan memler, yeniden üretilme potansiyelleri nedeniyle memlerin aktarım/eşlenme şansını arttırmır.	Memlerin, doğal seçimde hayatta kalabilmeleri için çeşitli kriterler vardır. Memlerin başarı takibi için mem havuzundaki yayılışlarına bakılabilir. Yapay nesnelerde bulunan memler, yeniden üretilme potansiyelleri nedeniyle memlerin aktarım/eşlenme şansını arttırmır.	Bir kavramın star mimar tarafından kullanılması, bir tekniğin kolay uygulanabilir olması, bir ilkenin kolektif fayda sağlanması vb. Mimarlıkta kayda geçen, medyayı etkin kullanan, daha çok kişiye ulaşan memlerin yayılma başarıları göstermeleri
Memlerin Ortamları	Beyinden beyine, beyinden kitaba, beyinden bilgisayara, bilgisayardan bilgisayara aktarılabilirler.	Düşünceler, düşünceleri destekleyen beyin yapıları, beyin yapılarının ürettiği davranışlar ile bunların kitaplar, yemek tarifleri, haritalar ve yazılı müzikteki biçimleri memdir.	İster beyinde, isterse bir kitap veya başka bir fiziksel yapı içinde olsun memler, aktarılan fikirlerdir.		Fikirler olarak yalnızca beyinlerde bulunurlar.	Memler, yalnızca zihinlerde değil, zihinden zihine aktarıma süreçlerinde kendilerinin yayılmasını sağlayan fiziksel yapılar/ yapay nesneler aracılığıyla da var olmaktadır.	Mimarlık aktörlerinin zihinleri, yapı çevre, mimarlık yayınları (dergi, kitap vb.), sosyal paylaşım ortamları, web siteleri, yarışmalar, sergiler, açık kaynaklar vb.
Memlerin Araçları	Bir eşleyici topluluğuna konakçılık yapan, bu eşleyicilerin çoğalması ve korunması için çalışan, isimlendirmeye değer nitelikte farklı olan, her türlü birimdir.	Bir şeyleri taşıma anlamındaki basit tarifiinden uzaklaşmayacak şekilde kullanır. (insanlar) eşleyici makinesi mem kopyalama makineleri (kitaplar vb.)	Memleri fikirler olarak ele alır, memleri etrafta taşıyan fiziksel nesneler ise araçlardır. (kitaplar, aletler, binalar)	Memin tekrar üretebileceği fiziksel yapılarıdır. (kitaplar, fotoğraflar, binalar, CD-ROMlar)	mem (eşleyici) araç (etkileşen) sinyaller: Mem dizisinin eşlenmesini sağlayacak bilgiyi içerir, tetikleyiciler, içlerinde mem yoktur. iletişimsel yapay nesneler: (memetik etkileşimci) Sinyal şablonu görevi görebilirler. (kitaplar)	Memleri taşıyan/taşımasını ürettiği sinyaller aracılığıyla sağlayan her türlü birim (insan, kitap, bina vb.) araç/yapay nesnedir.	Yapılı çevre, kitaplar, dergiler, web siteleri, kataloglar, sosyal paylaşım ortamları, açık kaynaklar vb.

Şekil A.1: Memetik Kuram Çözümlemesi, Çıkarımlar ve Mimarlıkta Olası Karşılıkları.

EK-B

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık		XXI Mimarlık	
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler
1980	1	Ütopya Enerji Sorunu/Krizi Makineleşme				
1981	12	Ütopya (3) Endüstrileşme Toplu Konut Kentleşme Çevre Sorunu İslam Mimarlığı (6) Mimarlık Eğt.				
1982	12	Katılım (7) + Katılsal Tas. Toplu Konut (2) Yenilikçi Tasarım Mekansal Örgütlenme (4) Kentleşme Çevre Estetiği Çevre (2) Ekoloji Güç Anlam (2) Teknoloji				
1983	12	Performans Konut Enerji Tutumluluğu Toplu Konut (4) Gecekondü İslam Mimarlığı (2) Uyarlanabilirlik Çevre (3) Kullanıcı Katılımı Kadın Yıkımın Estetiği				
1984	12	Nostalji Kültür Mirası Koruma (11) Vernaküler Mim. Çocuk (7) Yapısalcılık Çevre (3) Enerji Modern Mimarlık (8)				
1985	9	Mim. Eleştirisi (2) Modern Mimarlık (6) İslam Mimarisi Klasizm (2) Yaratıcılık Mimarlık Eğt.+Mesleki Eğt. +Tas. Eğt. Bilgisayar (5) Bilgisayar Uyg. + Otomatik Mim. Tas.)				
1986	2	Yıkım				
1987	6	Yıkım Kent Kimliği İslam Mimarlığı Mim. Eğt. Uydu Kent Kooperatif (3)				
1988	5	Koruma (6) Kıyı (2) Turizm (5)				
1989	6	Betonlaşma Katılım Kentsel Kimlik + Kimlik Mimarlık Eğt. Kırsal Mimari Dekonstrüktivizm Kadın Mimar Koruma (2) Bilgisayar Kullanımı Eleştiri Kentleşme Gecekondü (6)	11	Yeniden Tasarım (Re-design) Restorasyon Kimlik Bireysel Mitolojiler Modern (2) + Modernizm Dekonstrüktivizm + Konstrüktivizm Güneş Evleri Kullanışlılık Bilgisayar Destekli Tas. Oryantalist Estetik Kaygı Prefabrike Moda Simetri		
1990	5	Kuram (2) Çağdaş Mimarlık Yeşil Kütüphane Ekolojik Denge Mimarlık Eğt. (2) Kullanıcı Katılımı Bilgisayar Destekli Tas.	11	Taklit Restorasyon (7) Sahne Tasarımı (3) Yoksullar İçin Mimarlık Mimarlık Eğt. Demokrasi (2) + Eşitlik Bilgisayar Destekli Tas. (2) + Bilgisayarla Tas. (2) Kiç (2) Yalınlık (2) Kimlik (4) Koruma (5) Post-Modern (10) Teknoloji High-Tech Fütüristik Anıtsal Mim. + Anıt (2) Yeniden Kullanım Ütopya Dekonstrüktivizm		

Şekil B.1: Mem/Kavram Havuzu.

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık		XXI Mimarlık	
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler
1991	2	Ulusal Kimlik + Kent Kimliği Kentsel Tasarım (5) Koruma Kuram (2)	11	Kimlik (2) Kentsel Yenileme (2) Koruma + Korumacılık Kiç (2) Toplu Konut Dekonstrüktivist (2) Çağdaş Mim. (2) Modernizm (2) + Modern (6) Teknoloji (3) Yalın Nostalji Gökdelene İslam Kenti Kent Belleği (2) Oryantalist Post-Modern (5) Sahne Tasarımı Arketipalizm Katılım Eleştiri Restorasyon		
1992	5	Kadın Mimar Kent Yenilemesi Toplu Konut Kıyı Kent İmajı Deprem Afet Koruma (2) Pluralizm Dekonstrüktivizm	11	Faşist Mim. Şehirleşme Modernist (2) + Modernizm + Modern Kimlik (Mimari) (2) Sınırsallık Çağdaş Mim. (2) Restorasyon (6) Koruma Yalınlık (2) Teknoloji (2) Kalcılık Şeffaflık Gökdelene High-Tech (3) Tarihi Çevrede Yeni Yapı Estetik Çevresel Etki + Çevreye Duyarlı Mim. + Çevre Ek Uydu-Kent Anı + Bellek Post-Modernist (2)		
1993	5	Yarışmalar (11) Çağdaş Mimari Bilgisayar Mimarlık Eğt. Şehirleşme Tektonik Yeşil Mimari Yeşil Alan Koruma Kimlik (Kent) (2) Deneysel Mimarlık	11	Yalın Çağdaş Mimarlık (2) Yeniden İşlevlendirme (2) Restorasyon Konut (2) Kule-ev Dekonstrüktivist (2) Estetik		
1994	5	Kimlik (Mimari) Konut (4) Barınma Koruma (5) (Tasarım) Özgürlüğü (11) Sürdürülebilir Tas. + Sürdürülebilir Mim. Estetikleşme Çağdaş Mimarlık Eleştiri Yüksek Binalar Deneysel Mimarlık Kira Evi + Kat Evi Apartmanlaşma Çağdaşlaşma Mimarlık Eğt. Çocuk (2) (Proje)	11	Küreselleşme Konut Cami Tas. Koruma Kağıt Mim. Çevresel Tasarım Doğal Çevreyle Barışık Tas. Modernizm (2) + Modernist Replika-yapı Yüksek Yapılar Ütopya		
1995	6	Tasarım Özgürlüğü Konut (7) Konut Sorunu (2) Toplu Konut (2) Mimari Dil Savaş (7) Yaratıcılık Yıkma-Yapma (2) Koruma (3) Mimarlık Eğt. (4) Kentsel Tasarım Ekolojik Mimari Ekoloji Güneş Enerjisi	11	Çevre Koruma Konut Modernizm + Modern Ek Kağıt Mim. Yerin Belleği Bağlam Postmodernizm Koruma Meydanlar Cami Ekoloji		
1996	6	Sürdürülebilirlik + Sürdürülebilir (2) Konut Sorunu Konut (2) Koruma Kentsel Tasarım (2) Ekoloji + Kentsel Ekoloji Enerji Sakınımı + Enerji Çevre Duyarlı Kentleşme/Mim. Kıyı Göç Mimarlık Eğt. Mekanın Poetikası Çağdaş Mimarlık Bireyselcilik Kent Dönüşümü Antimimar Gündelik Hayat	11	Doğayla Bütünleşme Çocuk Bilgisayarla Tasarım + Bilgisayar (3) Anıt Hi-Tech Küreselleşme Hafif Yapım		

Şekil B.1 (devam): Mem/Kavram Havuzu.

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık			XXI Mimarlık		
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler		
1997	6	Bellek	11	Bellek				
		Gündelik Hayat		Anıt				
		Mimarlık Eğt.		Koruma				
		Mekansal Hikayeler		Hi-Tech (Dosya) (3)				
		Meydan (2)		Bağlamsallık				
		Mutlak Mekan		Modernizm				
		Teknik		Güneş Enerjisi				
		Teknoloji (2)		Fotovoltaik Modül				
1998	6	Techne	ANY + Anytime					
		Metalasma (Mimarlık)	Restorasyon					
		Beden-Mekan	Konut					
		Mimarlık Eğt.	Ekoloji					
		Konut	Konut (3)					
		Çocuk	Çevre Koruması					
		Kıyı	Yeşilci Tasarım (Son yıllarda beliren yeni "yeşilci" tas.)					
		Çağdaş Mimarlık	Modernleşme (2) + Modernizm					
1999	6	Bilgisayar Destekli Tas.	Bellek					
		Koruma (6)	Koruma					
		Yıkım	Yerellik					
		Ulusal Kimlik	Ulusal Kimlik					
		Erk	Hi-Tech					
		Anytime (Herhangi Bir Zaman) (3)	A-ny-Time (2)					
			Endüstri Arkeolojisi					
			Ek					
2000	6		Etik					
		Kültür Mirası	Ekomimari					
		Osmanlı Mimarlığı (3)	Ekobaşkent					
		Mimarî Bilgi (4)	Yeşilci					
		Anytime (Herhangi Bir Zaman) (2)	Bitmemişlik					
		Barınma	Kadın					
		Koruma (5)	Kamusal Mekan					
		Kule (7)	Teknoloji (2)					
2001	6	Kentsel Tasarım	Modernite					
		Mimarlık Eğt.	Mimarlık Eğt.					
		Deprem (5)	Deprem (4)					
		Afet (2)	Afet					
		Mekanın Tektoniği	Tektonik					
		Geçici Mimarlık	Ütopya					
		Mimarlık Eğt. (2)	Mimarlık Eğt. (2)					
		Savaş (2)	Toplumsal Bellek					
2002	6	Ütopya	Anıt (2)					
		Mimarlık Bilgisi	Bilgisayar Destekli Tasarım					
		Doğa (2)	Küreselleşme					
		Endüstri Arkeolojisi	Sanal Gerçeklik					
		İşlev Dönüşümü	Etik (2)					
		Temel Tas. Eğt. (10)	Koruma					
		Deprem (6)	Deprem (4)					
		Meslek Pratiği (2)	Kadın					
2003	6	Ekoloji	Estetik					
		Ekobaşkalaşım	Enerji Etkin Tasarım + Enerji Korunumu + Enerji Sorunu					
			Sürdürülebilirlik					
			Çocuk					
			Küreselleşme					
			Modern Mimarlık + Modern Miras (2)					
			Teknoloji (2)					
			Alışveriş Mekanları					
2004	6		Kıç					
			Dijital Mimarlık					
			Yapay Zeka					
			Taklit					
			Ütopya					
			Endüstri Yapıları					
			Fütürizm					
2005	6		Koruma (4)					
			Anıt					
			Tarihi Merkezlerde Tasarım					
			Ütopya					
			Çağdaş Mimarlık					
			Modernleşme					
			Ulusalılık					
			Yeşilci					
2006	6		Mimarlık Eğt.					
			Yarışma					
			Temsiliyet					
			Eleştiri					
			Taklit					
			Minimalizm					
			Endüstri Mirası					
			Biyomorfik					
2007	6		Flaneur					
			Demiryolu					
			Deprem					
			Ekolojik					
			Toplumsal Sorumluluk (2)					
			Zoomorfik Mim.					
			Küresel Kent					
			Turizm					
2008	6		Modernleşme (2)					
			Siteler + Kapalı Yerleşmeler					
			Koruma (5)					
			Konut					
			Mat-Urban Mim. (Dantel Kentsel Mim.)					
			Demiryolu					
			Hi-tech					
			Sürdürülebilir Mim. + Sürdürülebilirlik Dosya Konusu					
2009	6		Dijital Çağ					
			Cami					
			Barınma					
			Arkitektelik					
			Genius Loci					
			Esnek Mekan					
			Mobile					
2010	6		Deprem					
			Kimlik					
			Sosyal Adalet					
			Anıt					
			Kentsel Dönüşüm (2)					
			Modern Mimarlık					
			Kentleşme					
			Göç					
2011	6		Gecekondu					
			Karşıtlık					

Şekil B.1 (devam): Mem/Kavram Havuzu.

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık			XXI Mimarlık		
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler
2004	6	Terör (2) Felsefe (3) Meslek Pratiği (2) Bölgeleme Boşluk Koruma (5) Bellek Kentsel Başkalaşım + Değişim Teknolojik Yenilikçi Çevreye Duyarlı Deprem (4) Küreselleşme (2) Mimari Kimlik Mimarlık Eğt. (6) Kimlik Sürdürülebilir Çevre Tip Okul (4) Megastrüktür Kentsel Yenileme Kültürel Miras Kent Müzesi + Arşivi (3) Mimarlık Eleştirisi Çocuk Yarışmalar (6) Sürdürülebilirlik (2)	11	Restorasyon (2) Turizm (2) Yok-Mekan Mim. Endüstri Arkeolojisi "Terrain Vague" Konstruktivizm Bellek Değişim + Metamorphosis Teknoloji Esnek Savaş Kira Evleri Özgünlük (2) Taşınabilir (yapı) Non Standard Arch. (Standart Olmayan Mim) Değişebilir Konut Sürdürülebilir Mim. İnteraktif	10	İklimlendirme + Güneş Sistemleri Kamusal Alan Modernlik + Modernite + Modernleşme Mülteci Atıl Mekan Tamamlanmamış Binalar Bilgisayar Dönüşen Mimarlık + Metamorph + Metamorföz Ütopya Yalın		
		Sayısal Mimarlık Sayısal (3) Dijital Ortam Non-Standard Mimarlık Bilgisayar Destekli Tas. (2) Yarışmalar (5) Modern Mimarlık Kentsel Dönüşüm (6) Koruma (3) Mimarlık Eğt. (6) Anıt Kimlik Yıldız Mimar+ Star Kentleşme (2) Küreselleşme Afet		Yok-Mekan Dayanışma Kriz Evrensel Tasarım Herkes İçin Tasarlamak Eşitlikçi Tasarım Modernist Miras + Modernizm (2) + Modern Dönüşüm + Yeniden Canlandırma Kadın Cami (2) Elektronik İzleme Ek Kırsal Mimari Moda Saçma + Absürd Köken + Aidiyet Esneklik (İşlevsel) Minimalizm Boyut + Boyut Aşırılığı + Büyüklük Devinim + Devingenlik Saydamlık Postmodernizm		Endüstriyel Estetik Ekoloji Kırsal Mimari Sosyal Sorumluluk Teknoloji (2) Ütopya Modernleşme+Modernlik (Yapı) Dönüşüm + Yeniden Canlandırma Cami Kamusal Mekan Yalın Ek Konut Sürdürülebilir		
2006	6	Kamusal Alan Kentsel Tasarım (2) Kentsel Dönüşüm (2) Yarışma (2) Mimarlık Eğt. (3) Mimari Eleştiri Gentrifikasyon Modernite + Modern Mimarlık Koruma (3) Sürdürülebilir Endüstri Arkeolojisi + Endüstri Mirası Yıkım + Yıkılmak Estetik Palimpsest Çağdaş Cami Yapıları (3)	11	Kamusal Alan Kırsal Mimari Turizm Ütopya Çağdaş Mimarlık Aidiyet + Yersizlik Teknoloji Modern (2) + Modernist + Modernizm (2) Yüksek Yapılar Sürdürülebilirlik Mahremiyet Nostalji Kullanılabilirlik Estetik "Star" Mimar İslam ve Çağdaş Mim. (2)	10	İnsan Merkezli Tasarım Modernite + Modernizm Ütopya Yalınlık (2) Yere Ait Ekolojik Mimarlık (7) (Dosya Konusu) Sürdürülebilirlik + Sürdürülebilir Tas. Herkes İçin Kent Herkes İçin Tasarım (Endüstriyel)		
		Taklit (5) Mimarlık Eğt. (4) Kentsel Tasarım (2) Göç (Kentsel) Estetik (3) Kentleşme Kıyı Sürdürülebilirlik (2) Yaşanılabilirlik Yaşam Kalitesi (5) Mimarlık Turizmi Endüstri Mirası Konut (3) Kentsel Dönüşüm Eleştiri Koruma (6)		Yok-Yer (Non-lieu) Tasarım Eğt. Modernlik (2) + Modern Mim. + Modernizm Hafıza Estetik (2) Küreselleşme Deprem Sürdürülebilir Turizm Rekonstrüksiyon Çağdaş Cami Mimarisi Transplantasyon + Uyarılama Edebiyat Kimlik Kamusal Alan Teknik Koruma		Entropi Teknoloji Çocuk Güç (3) Ek Küresel Savaş Afet Sürdürülebilirlik + Sürdürülebilir Malz. Kimlik Bellek		
2007	6	Mimarlık Eğt. (5) Koruma (4) Kentleşme Eleştiri (2) Sürdürülebilir Mimarlık (3) + Sürdürülebilirlik + Sürdürülebilir Ekoloji Çevre Kent Belleği Anıtlar Modern Mimarlık Küreselleşme (2) Kentsel Tasarım (2) Kentsel Dönüşüm (3) Söylem (5)	11	Yalınlık Koruma Geleceklilik Teknoloji Konut (3) Analoji Ekolojik mimarlık Mutenalaştırma Anıt Modernite+Modernizm Çağdaş Mimarlık Kentsel Dönüşüm (2)	11	Yalınlık Sosyal Sorumluluk + Sosyal Tasarım Herkes İçin Ulaşılabilir Tas. (Endüstriyel) Katıl (Kent) Sürdürülebilirlik (2) + Sürdürülebilir (Kent) Çevre Afet Toplu Konut Teknoloji Çağdaş Mim. Mahremiyet Küresel Sorunlar Parametrik Dijital Mim.		

Şekil B.1 (devam): Mem/Kavram Havuzu.

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık			XXI Mimarlık		
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler
2009	6	Toplu Konut (3) + Konut (2)	11	Konut (2)	10	Endüstriyel Mimari		
		Yaşanabilirlik		Metaverse		Kriz (6)		
		Katılımcı (Süreç+Mimarlık)		Anıt		Yenilikçi		
		Soyulaştırma		Yeniden İşlevlendirme		Yenileme		
		Kentsel Dönüşüm		Teknoloji		Yersizleştirme		
		Kentleşme (2)				Kentleşme (2)		
		Koruma		Uyarlanabilirlik		Kadın		
		Mim. Eleştirisi (5) + Eleştiri (2)		Mobil Mekan		Sanal		
		Kimlik (+sızlık)		Evsellik (2)		Kimlik (Tasarım)		
		Enerji + Enerji Verimliliği		Mimarlık Eğt.		Enerji Verimliliği		
		Herkes İçin Tasarım (2) (Dosya)		Toplumsal Sorumluluk				
		Evrensel Tasarım (3)		Ütopya + Distopya		Yalınlık		
		Demokrasi				Ötekin		
		Çocuk				Çocuk		
		Alışveriş Merkezleri (3)				Beden (2)		
		Yok-Mekan (2)				Teknoloji		
		Kullanıcı Dostu Mekan				Kullanıcı Odaklı Tasarım		
		(Yapı) Kullanım (3)				Dijital Araçlar		
		Cami Mimarlığı		Cami		Yerel-Küresel		
		Modern Mimarlık (2)		Modernizm + Modern (3)		Eğitim		
		BIM (Teknoloji)				Bilgisayar		
		Afet				Doğa (Mimarlık) (2)		
		Enerji Duy. (2) + Çevre Duyarlı Mim. (3) + Çevre Duyarlı Tas.		Biyopolitika (2)		Sürdürülebilir		
		Sürdürülebilirlik (2) + Sürdürülebilir Tas.		Sürdürülebilir Mimarlık + Sürdürülebilirlik (4)		Yenilenebilir		
		Erişilebilirlik		Ekolojik		Yeşil Bina + Yeşil		
		Yeşil Çatı		Ekolojist		Karbonsuzlaşma		
		Kamusal Alan (2)		Güneş Evi		Kamusal Mekan		
2010	6	Meslek Etiği	11	Yalınlık	11	Yalınlık		
		Küreselleşme (3)		Gecekondu				
		Koruma						
		Mimarlık Eğitimi (6)		Göç				
		Mimarlık Eleştirisi		Kentleşme				
		Tektonik		Kitlesel konut				
		Kullanıcı Odaklı + Kullanıcı Memnuniyeti		Yok-Mekan				
		Konut						
		Kent Kimliği (2)		Kentsel Dönüşüm		Cami (3)		
		Kentleşme (3)		Mekan Dizimi		Anma		
		Kentsel Dönüşüm (6) + Kentsel Yenileme (4)		Yüksek Yapılar		Yenilenme		
		Çevre Duyarlı Mim. (4)		Yeşil Bina		Yeşil (Cami) + Yeşil (Konteyner) + Yeşil (Süzgeç)		
		Enerji Performansı		Fotovoltaik Panel		Sürdürülebilir Mimarlık		
		Mega Proje		Güneş Enerjisi		(Temiz) Enerji		
		Sürdürülebilirlik (5)		Oyun		Çocuk (3)		
		Narin, Güçlü, Net, Akışkan		Mekansal Hafıza		Oyun		
		Çocuk		Saydamlık		Bilgisayar Destekli Tas.		
		Afet		Yeşil Çatı + Bitkilendirilmiş Çatı		Şeffaflık		
		Bilgisayar Destekli Tas. (2)		Katılımcı Mimarlık (kitap)		Katılım		
		Mimar Kimlik		Heterotopya				
		Modernizm		Sosyal Sorumluluk				
		Ekolojik Yapı						
		Enerji Etkin Bina						
2011	6	Yeşil Çatı	11	Esneklik	10	Yalınlık (2)		
		Çevre Duyarlı Mim. (6)		Ekoloji		Enerji (Evi)		
		Enerji Performans		Doğa (2)		Çevreye Duyarlı		
		İklim		Permakültür		Ekolojik Tas. (2) + Ekoloji		
		Sürdürülebilirlik (2)		Sürdürülebilir (Yapma Çevre)		Sürdürülebilir (Kentsel Planlama) + Sürdürülebilirlik		
		Konut (2)		Açık Yapı		Parametrik Tas.		
		Eko-Teknoloji		Modernite		Topografik Mim.		
		Ek		Konut (3)		Ödül		
		Mimarlık Eleştirisi (2)		Yenileme		Yerel-Küresel		
		Yaşam Kalitesi (Kentsel)		Naturalist Mim.				
		Koruma (3)		Kamusal Mekan				
		Kentleşme (5)		Heterotopya				
		Yavaş Kent (Cittaslow)		Deprem				
		Mimarlık Eğt. (2)		Mimarlık Eğt.		Mimarlık Eğt.		
		Kent (Mekanın) Dönüşümü		Yeniden İşlevlendirme		Kentsel Dönüşüm		
		Modernizm + Modernite + Modern Mim. (2)		Rekonstrüksiyon				
		Küreselleşme		Cami				
2012	6	İnsan Hakları (2)	11	Soyulaştırma	9	Deneysel Mimarlık		
		Afet (5)		Dijital Çağ		Özgünlük		
		Çevre Duyarlı Mim. (3)		Modüler Yapı		Küresel Kent		
		Yeşil (Konaklama) + Yeşil (Başkent)		Yer-Olmayan		İşlevsellik		
		Kentsel Sakınım		Kentsel Katılım		Katılımcı Mekan		
		Kapatılma		Bilgisayar Ortamında Mimarlık (Dosya)		Yeşil (Eğitim) + Yeşil (Bina)		
		Denetim		Estetik		Kadın		
		Kamusal Mekan (6)		Mimarlık Eğt.		Mimarlık Eğt.		
		Bağlam (3)		Geri Dönüşüm		Kullanıcı Odaklı Tas.		
		Mimarlık Eleştirisi (2)		Koruma		Süreklilik		
		Kentleşme				Kamusalılık		
		Koruma (6)				Çocuk		
		Modernizm + Modernleşme				Oyun		
		İdealleştirme				Akışkanlık		
		Kentsel Bellek (2)				Endüstriyel Alan		
		Kentsel Dönüşüm (4)				Dönüşüm + Yeniden Canlandırma		
		Kentsel Boşluk				Cami		
		Sınır				Şeffaf, Geçirgen, Esnek (2)		
		Olay-Kent				Algoritmik Tas.		
		Ütopya		Ütopya (2)		Yere Özgü		
		Cami (3)				Yer		
		Mobilite						
		Tasarım Eğitimi						
		Ekolojik Mim.						
		Sürdürülebilirlik						
		Kent Hakkı						

Şekil B.1 (devam): Mem/Kavram Havuzu.

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık			XXI Mimarlık		
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler		
2013	6	Kapalı Siteler	11	Yer Olmayan (2)	9	Basitlik		
		Endüstri Mirası (2)		Bilgisayar Ortamında Mimarlık		Esneklik		
		Koruma (2)		Koruma		Yanışma (2)		
		Yeniden İşlevlendirme		Kamusal Mekan		Kamusal Alan + Kamusal Mekan (3)		
		Yeniden Kullanım		Ekoturizm		Kentsel Dönüşüm		
		Konut (2)		Ekolojik Mim.		Afet		
		Mimarlık Eleştirisi (5)		(Binaların) Dönüşümü		Mimarlık Eğt.		
		Mimarlık Eğt.		Yeşil (Okul)		Yeşil (Omurga)		
		İktidar		Flaneur		Kent Hakkı		
		Çocuk		Palimpsest				
		Katılımcı Tas.		Cami		Katılımcı Model		
		Kentsel Akupunktur		Deprem		Gerl Dönüşüm		
		Çevre Duyarlı Mim. (2)		Restorasyon		Endüstriyel Kurgu		
		İşitsel Peyzaj		Estetik		Sürdürülebilir-lik (2)		
		Modern Mim. (3) + Modern Miras + Modernizm (2)		Ütopya		Sistem Odaklı Tas.		
		Tip + Tipoloji						
		Afet						
		Küresel						
		Yerellik						
		Enerji Etkin Tasarım						
2014	6	Kentsel Bellek	11	Bellek (Kaybı)	10	Yalınlık (3)		
		Bellek (Yitimi)		Mimarlık Eğt. (2)		Esnek		
		Mimarlık Eğt. (6)				Hareketli		
		Mimarlık Eleştirisi (3)				Teknoloji		
		Küreselleşme		Küreselleşme		Demokrasi		
		Modernizm		Modern Mimarlık + Modern		Yerel		
		Çevreye Duyarlı Mim. (2)		Kimlik		Şeffaflık		
		Yeşil Çatı		Toplumsal Sorumluluk		Dönüşebilir Mekan		
		Yenileyici (Regeneratif) Tasarım				Mobilite		
		Konut		Kolektif Konut		Endüstriyel (Alan)		
		Kadın		Deneyisel Konut		Oyun		
		Afet		Afet		Deneyimsel (Mekan)		
		Kentleşme		Sosyal Medya				
		Endüstrileşme		Kuir (Queer)				
		Sayısal Tasarım		Esnek Mekan				
		Morfogenetik Tasarım		Ütopya				
		Sürdürülebilir (Yapı)				Ekolojik (Yerellik)		
		Endüstri Mirası + Endüstriyel Alan Dönüşümü				Sürdürülebilir-lik (2)		
		Yeniden Kullanım				Enerji Verimliliği		
		Koruma (2)				Doğa		
2015	6	Katılım Sorunu + Katılımcı Planlama	11	Kentsel Dönüşüm + Dönüşüm	10	Deneyim		
		Hafıza Mekanı				Oyun		
		Kentsel Dönüşüm				Konut Sorunu		
		Pop-Up Mekan				Geçicilik		
		Temsil				Esneklik		
		Tasarla-Yap-Öğren				Kamusal + Kamusalılık		
		Ütopya		Anıt + Anıtsallık		Kimlik		
		Kent Hakkı		Afet		Cami Mim.		
		Bölünmüş Kent (2)		Yüksek Yapılar		Parametrik		
		Modernizm + Modern Mim. Mirası + Modernlik		Yeniden İşlevlendirme + Yeniden Kullanım		Şeffaflık		
		Mimarlık Eğt. (2)		Mimarlık Eğt. + Tasarım Eğt.		Aldiyet		
		Mimarlık Eleştirisi (3)		Eleştiri + Eleştirelilik		Heterotopya (2)		
		Koruma (4)				Katılım		
		Atıl Alan		Savaş		Tektonik		
		Estetik		Yıkım		Butünsellik		
		Çocuk		Butüncül Tasarım		Eleştiri		
		Kamusal Alan (2)		Yaratıcılık		Kriz		
		Kent Kimliği		Deneyisel Konut		Permakültür		
		Evrensel Tasarım		Kadın		Sürdürülebilir Alan + Sürdürülebilirlik		
		Katılımcılık				Kentsel Tarım		
2016	6	Herkes İçin Tasarım (2)	8	Ekoloji	10	Enerji Verimliliği		
		Erişilebilir Mim. + Erişilebilirlik				Yeniden Kazanım		
		Etik (3)						
		Dijital Medya		Butüncül Tasarım		Doğa (2)		
		Konut (4)		Afet		Sürdürülebilir (Cephe)ler		
		Afet (3)		Kadın		Anıt		
		"Genius Loci"		Demokrasi		Barınma Hakkı		
		Göç		Sosyal Sorumluluk		Sosyal Tasarım		
		Kentsel Paydaşlık		Kentsel Değişim		Sosyoekonomik Farkındalık		
				Gösteri Toplumu		Dönüşüm (Kentsel)		
				Koruma		Koruma		
				Kamusal Mekan		Çocuk		
				Ütopya (2)		Kentsel İyileştirme		
						Esnek Sist.		
						Yalınlık		
						Göç		
						Eleştiri		
						Mimarlık Eğt.		
						Etik		
						Kamu Yararı + Kamusalılık		
						Yerin Hafızası		
						Oyun		
						Dijital Çağ		
						Konut Krizi		
						Kuir		
						Katılımcı Süreç		

Şekil B.1 (devam): Mem/Kavram Havuzu.

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık			XXI Mimarlık		
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler
2017	6	Palimpsest	11	Oda	10	Antroposen Çağ		
		Yürüme		Medya		Ekoloji		
		Müphem Alan		Tarihyazını		Kullanıcı Dostu + Kullanıcı Odaklı		
		Tekinsizlik		Sovyet Mimarlığı		İnsan Odaklı Tas.		
		Modern (2) + Modern Mim. (2) + Modernizm		Modernleşme + Modernizm (2)		Modernizm + Modernlik (2)		
		Koruma (3)		Kağıt Mimarlığı		Koruma		
		Verin Ruhu + Kentin Ruhu		Upcycling		Değişim		
		Mimarlık Eğt. (6)		Mimarlık Eğt.		Edebiyat		
		Mimarlık Eleştirisi (5)		Teknoloji		Eleştiri		
		Dijital Tasarım + Sayısal Tas.		Tektonik		Yalınlık		
		İklim Değişikliği		Esnek Mekan		Ek		
		Kentsel Dönüşüm (2)		Beden		Kıyı (2)		
		Şeffaflık		Kadın		Kadın		
		Parametrisizm				Katılımcılık + Katılımcı Mim.		
		Herkes İçin Tasarım				Konut Sorunu + Sosyal Konut		
		Konut + Sosyal Konut						
		(Kentsel) Boşluk						
		Kültürel Miras				Çevreye Duyarlı Mekan (2)		
		Sürdürülebilir (Turizm) + Sürdürülebilir (Gelecek)				Sürdürülebilir (Ortaklıklar) + Sürdürülebilir		
		Yeşil (Ekonomi)				Biyofilik Tas. (3)		
		Yıkım (2) + Yeniden Kurulum						
		Endüstri Mirası						
		Kentleşme						
		Bellek						
		Kent Belleği		Kent Hafızası		Kentsel Hafıza		
		Anımsama Mekanı + Anıt		Anıtlar				
2018	6	Yaratıcı Haritalama	11	Endüstri Arkeolojisi	10	Endüstriyel Estetik		
		Tüketim		Açık Mimarlık		Kültürel Miras		
		Dönüştürülebilir (mim)		Oyun		Çocuk (2)		
		Eşitsizlik		Tarihyazını		Oyun (2)		
		Konut		Sosyal Konut		Konut (2) + Erişilebilir Konut		
		Koruma (2)		Koruma		Modern Mimarlık		
		Mimarlık Eğt. (4)		Mimarlık Eğt.		Mimari Tas. Eğt. (2)		
		Yatay + Dikey (Rant)		Brütalizm		Teknoloji		
		Mimarlık Eleştirisi		Yıldız Mimar		Dijital-Analog		
		Sürdürülebilir (mim) + Sürdürülebilirlik		Mahremiyet		Katmanlaşma, Sürdürülebilirlik, Katılımcılık OUT,		
		İklim Krizi + İklim Değişikliği		Apartmanlaşma		Müşterekler, Dayanışma, Devrim IN		
		Anıtsallık		Yeniden İşlevlendirme		İklim Değişikliği		
		Bellek		Cami		Bellek (Kent) + Bellek Yitimi + Hafıza		
		Kültürel Miras		Estetik		Estetik		
		Etik		Mimari Temsil		Göç		
		Tipoloji		Kamusal Mekan		Kamusal Alan		
		Kent Kimliği + Kimlik		Dijital Üretim		Kent Hakkı		
		Kiç		İşlev Dönüşümü		Siber-Fiziksel Mim.		
		Kentsel Dönüşüm (2) + Dönüşen Kent		Dijital		Katılımcı Tasarım (2)		
		Kullanıcı		Kadın		(Tersine-)Katılımcı Mim.		
		Erişilebilirlik		Toplumsal Cinsiyet		Müşterekleşme + Müşterek (2)		
		Herkes İçin Tasarım		Feminizm		Kolektif (Yapma Deneyimi)		
				Vernaküler Mim.		Dönüştürme (İşlev)		
				Çocuk		Sürdürülebilirlik		
						Antroposen		
2019	6	Soyulaştırma	11	Çocuk (4)	10	Kent Hakkı		
		Kültür Mirası (6)		Yok-Yer		Dönüştürme (İşlev)		
		Mimarlık Eğt. (4)		Kamusal Alan		Kamusal Alan + Kamusal Alan (3)		
		Mimarlık Eleştirisi (5) + Eleştiri		Yürüme		Mimarlık Eğt.		
		Dijital (Çağ)		Dijital Mekan		Koruma (3)		
		Kriz (13)		Oyun		Sürdürülebilir (Mim Otesinde)		
		Koruma (5)		Biyocoşkitlik		Ekolojik Farkındalık		
		Sosyal Konut		Ekoloji		Ekolojik Yıkım		
		Etik		Yeşil Duvar (dan fazlası)		Yenilenebilir Enerji		
		Tektonik		Biophile		Demokratik Tas. + Demokrasi		
		Kentsel Bellek		Vernaküler Mim.		Kolektif		
		Sürdürülebilir Tas.		Dönüşüm (Atık)		Sosyal Eşitsizlik		
		Katılım		Katılım (3)		Katılımcı Yak.		
		Evrinsel - Yerel Arası		Halk İçin Mimarlık		Erişilebilirlik		
		Ağ Toplumu		Evsizlik (2)		Sosyal Tasarım (-Sosyal Zorlama) (2)		
		Konut		Barınma		Modernlik + Modernizm		
		Kentsel Dönüşüm		Göç		Arkeolojik Miras		
		Kent Kimliği		Mobilite				
		Endüstri Mirası		Endüstri Estetiği		Yeniden Kullanım		
		Müşterekleşme + Müşterekler		Toplum Hafızası		Kent Hafızası		
		Hafıza Mekanı		Kent Hafızası				
		Muglak Alan		Erişilebilirlik		Antroposen		
		Antroposen		Antroposen Çağ		Teknoloji		
		Kolektif Üretim + Kolektif Mekan		Kolektif Uygulama				
		Küresel Kent		Deneyisel Mimarlık				
2020	6	Sürdürülebilirlik + Post-Sürdürülebilirlik	5	Sürdürülebilirlik	4	Sürdürülebilir (Yaşam)		
		Antroposen (3)		BIM (7)		Antroposen		
		Sayısal Tasarım (2)		Koruma		Koruma (2)		
		Yapay Zeka (2)		Çağdaş Mimarlık		Sosyal Konut +Konut		
		Endüstri Mirası (2)		Hijyen (3)		Kamusal + Kamusal Mekan (2)		
		Modernleşme		Modernizm		Kent Hakkı		
		Kentsel Hafıza + Kent Belleği		Ekoloji		Prefabrik		
		Anmak + Anımsamak		İşlev Dönüşümü		Ek		
		Toplumsal Hafıza		Utopya		Yeniden Canlandırma (Yapı)		
		Kentsel Kimlik						
		Kentsel Dönüşüm						
		Yıkım (5)				Kolektif Üretim		
		Kentleşme				Sosyal Tasarım (2)		
		Kentsel Boşluk		Osmanlı (4)		Müşterekler (2)		
		Kültürel Miras (9)		Milli Mimari		Mimarlık Eğt. (2)		
		Koruma (7)		Selçuklu (2)		Yapay Zeka		
		Mimarlık Eğt. (2)		İletişimsel Mim.		Sürdürülebilirlik		
		Mimarlık Eleştirisi (3)		Tarihselcilik		Yalın		
				Deneyisel Mim.		Endüstriyel Estetik		
		Kriz		Kriz (4)		Pandemi (3)		
		Covid-19 (3)		Covid-19		Covid-19 (3)		
		Pandemi		Pandemi				
		Uzaktan Eğitim						
		Afet (3)						
		Çevre Duyarlı Mim. (2) + Çevreci Mim.						

Şekil B.1 (devam): Mem/Kavram Havuzu.

Mimarlık Dergisi			Arredamento Mimarlık			XXI Mimarlık		
Tarih	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler	Dergi Adedi	Memler
2021	6	Pandemi (2)	6	Pandemi (2)	-	Ek (2)	-	
		Covid-19 (2)		Teknoloji (3)		İşlevsel Dönüşüm		
		Salgınla Mücadele + Salgın (2)		Teknoestetik (3)		Yalınlık		
		Kentsel Dirençlilik (2) + Kentsel Dayanıklılık + Dirençli Kent		Estetik (2)		Bedensel Bilgi		
		Mekanın Değişimi + Dönüşen Mekan		Yarışmalar				
		Dönüşen Kent + Kentsel Dönüşüm		Gecekondular				
		Deprem		Kamusal Mekan				
		Kültür Mirası (5)		Demokrasi (2)		Demokrasi		
		Katılım (5) + Birlikte Tasarlamak + Katılımcılık (4)		Katılımcılık (8)		Kolektif Üretim		
		Kolektif Yaşam		Dijital		Dijitalleşme Çağ + Dijitalleşen Tas.		
		Yıkım + Yıkılmak		Parametrik Tas.				
		Mimarlık Eğt. (2)		Mimarlık Eğt. (3)				
		Ütopya		Uzaktan Öğr.(7) + Çevrimiçi Mim. Eğt. Anı				
		Modern Miras						
		Temsil Mekanları						
		Yeniden İşlevlendirme						
		Modern Mimarlık (2)						
		Kentsel Boşluk						
		Mimarlık Eleştirisi (4)						
		Yeşil (Politikalar)						
		Kentsel Morfoloji						
		Kentleşme						
		Kadın						
		Yere Özgü						
		Demokrasi (2)						
		Antroposen (2)				Antroposen Çağ		
		Demiryolu (4)						
		Koruma (6)						
		Kriz (2)						
		Etik						
		Konut (2)						
		Müşterek Mekan						
2022	2	Katılım (3)	6	Kooperatif Yaşam (2)	-	Katılımcı Tasarım	-	
		Müşterekleşme		Mimarlık Kolektifleri (3) + Kolektif (3)		Sürdürülebilir		
		Demokrasi (2)		Dayanışma Mim. (2) + (Kentsel) Dayanışma (2)		Oyun		
		Koruma (5)		Herkes İçin Tasarım		Metaverse		
		Kültürel Miras		Alternatif Mim.		Yeşil Şehir		
		Konut		Konut				
		Tip		Ortak Mekan				
		Şehir Hakkı		Pandemi				
		Kentleşme		Yüksek Yapı				
		Kültür Mirası (2)		Kültür Mirası				
		Afet		Afet				
		Modern Miras + Modern Mimari		Korku (4)				
		Mimarlık Eleştirisi (2)		Tekinsizlik				
		Kriz (2)		Kriz				
		İleri Dönüşüm		Teknoloji				
		Bellek (4) + Mekansal Bellek (2)+ Kolektif Bellek +		Kamusal Alan				
		Hafıza + Kolektif Hafıza		Yenilik				
		Anımsama		Biyofilik				
		Tektonik		Yeşil (Fabrika)				
				Doğa				

Şekil B.1 (devam): Mem/Kavram Havuzu.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : HİLAL KAYNAR

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2013, MSGSÜ, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2021-.... Özyeğin Üniversitesi, Araştırma Görevlisi
- 2021 SP Mimarlık, Mimar
- 2018 Güz Dönemi AURA İstanbul, Araştırmacı.
- 2013-2018 Mido Mimarlık, Mimar

YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- **Kaynar, H.** (2019). Tracing Terrain Vague in İstanbul, AURA Istanbul Review Vol.1/2, İstanbul: Print Center.